T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE - MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

1990-2015

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Amet DERVİSHEV

KOCAELİ 2016

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE - MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

1990-2015

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Amet DERVİSHEV

Danışman:

Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

KOCAELİ 2016

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ 1990-2015

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Amet DERVİSHEV
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 27.01.2016/03

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Gökçen YAVAŞ

Jüri Üyesi: Dr. Ali ERKEN

KOCAELİ 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET 4
ABSTRACT 5
KISALTMALAR 6
GİRİŞ 8

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. ORTAK TARİH 10
1.2. ORTAK GÜVENLİK SORUNU 15
1.3. ORTAK EKONOMİK ÇIKAR 20
1.4. ORTAK SOSYO-KÜLTÜREL DEĞERLER 24

İKİNCİ BÖLÜM
1990-2002 DÖNEMİNDE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

2.1. SİYASİ İLİŞKİLER 29
2.1.1. Yugoslavya'nın Parçalanması 29
2.1.2. Makedonya'nın Bağımsızlığına Kavuşması 32
2.2. GÜVENLİK İLİŞKİLERİ 38
2.2.1. Makedonya'nın Güvenliği ve Komşuları 38
2.2.2. Makedonya ile Türkiye Arasında Askeri İlişkiler 43
2.2.3. 2001 Makedonya İç Savaşı'nın Nedenleri 45
2.2.4. 2001 Makedonya İç Savaşı ve Türkiye 52
2.3. EKONOMİK İLİŞKİLER 58
2.4. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER 64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
2002-2015 DÖNEMİNDE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

3.1. SİYASİ İLİŞKİLER 71
3.1.1. 2002-2006 (SDSM-AK PARTİ) İlişkileri 71
3.1.2. 2006-2015 (VMRO-DMNE – AK PARTİ) İlişkileri 73
3.2. GÜVENLİK İLİŞKİLERİ 82

3.2.1. AK Parti Türkiye'si - Makedonya Askeri İlişkiler 82
3.2.2. 2011 Kale Kavgası 86
3.2.3. Kumanova Hadisesi (9-10 Mayıs 2015) 88
3.3. EKONOMİK İLİŞKİLER 94
3.3.1. STA Sonrası Türkiye-Makedonya İktisadi ve Ticari İlişkileri 94
3.3.2. Makedonya'da Yatırımda Bulunan Türkiye'nin Önde Gelen Şirketleri . 99
3.4. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER 103
3.4.1. Makedonya'da Türk-Arnavut Unsurunun Siyasal Durumu..... 103
3.4.2. 2012 Nüfus Sayımı ve Etnik Yapı 105
3.4.3. Makedonya Türklerinin Eğitim Durumu 107
3.4.4. Türkiye'nin Makedonya'daki Yumuşak Gücü 112
3.4.5. "Üsküp 2014" Projesi 117
3.4.6. AK Parti ve Makedonya Türkleri 127
SONUÇ 133
KAYNAKÇA 136
EKLER 150
ÖZGEÇMİŞ 156

ÖZET

"Türkiye - Makedonya İlişkileri, 1990-2015" konulu tez çalışmamızda iki ülke arasında var olan siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik ilişkiler analiz edilmiş ve açıklanmıştır. Bu ilişkileri daha iyi anlatabilmek için tez çalışması üç bölüme ayrıldı.

Birinci bölümde iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen faktörler açıklandı. Bu faktörlerin ortak tarih, ortak güvenlik sorunu, ortak ekonomik çıkar ve ortak sosyo-kültürel değerler olduğu ileri sürüldü. Ortak tarihin, her iki ülkenin beş asırdan fazla bir süre Osmanlı içinde yer almasından kaynaklandığını açıkladık. Ortak güvenlik sorununda, iki ülkenin de Yunanistan'la komşu olduğunu ve bu devletle sorunlar yaşadığını belirttik. Ortak ekonomik çıkar konusunda her iki ülkenin ortak menfaatleri olduğunu ortaya koyduk. Ortak sosyo-kültürel değerler konusunda, iki ülkenin Osmanlı çatısı altında uzun süre aynı kültürü paylaşmış olduğunu ve Makedonya'da Türk-Müslüman toplulukların varlığını açıkladık.

İkinci bölümde 1990-2002 arasında Türkiye ve Makedonya arasındaki siyasi, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler açıklanmıştır. Son bölümde ise 2002-2015 yıllarında var olan ilişkiler analiz edildi. Ayrıca AK Parti'nin, Balkanlar ve Makedonya ile kurduğu olumlu ilişkiler ele alınıp incelendi.

Anahtar Sözcükler: Makedonya, Türkiye, Yugoslavya, Osmanlı, AK Parti.

ABSTRACT

In this thesis, namely "Turkey - Macedonia Relations, 1990-2015", we have analysed and explained the existing political, economic, socio-cultural and security relations between the two countries. In order to explain better this relationship we divided our study into three parts.

In the first part, we have stated the affecting factors between the two countries. We have suggested that these factors are common history, common security problems, common economic interests and common socio-cultural values. As the common history we said that it is arising from the five hundred years Ottoman reign. As the common security problems, we specify that two countries are neighbours with Greece and live problems with this country. Then we revealed the common economic interests of both countries. As the common socio-cultural values, we have explained that both countries shared the same culture under the Ottoman reign and the Turkish-Muslim community in Macedonia living still there.

In the second part we described the political, security, economic and socio-cultural relations between Turkey and Macedonia in the period between 1990 and 2002. Finally, in the last part, the relations between the two countries in the period 2002 and 2015 has been analysed. Additionally we have explained the positive effect of Ak Party government in the Balkans and especially Macedonia.

Key Words: Macedonia, Turkey, Yugoslavia, Ottoman, AK Party.

KISALTMALAR

AA: Anadolu Ajansı

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADEKSAM: Abdülhâkim Hikmet Doğan Eğitim, Kültür ve Sanat-Merkezi

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANESİAD: Anadolu Esnaf Sanayici ve İşadamları Derneğinin

ANAP: Anavatan Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

EFTA: European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Birliği)

IŞİD: Irak ve Şam İslam Devleti

FYROM: Former Yugoslavian Republic of Macedonia (Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti)

GATA: Gülhane Askeri Tıp Akademisi

GK: Güvenlik Konseyi

KFOR: Kosovo Force

MATÜSİTEB: Makedonya Türk Sivil Teşkilatları Birliği

MATTO: Türkiye - Makedonya Ticaret Odası

M.C. : Makedonya Cumhuriyeti

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MRTV: Makedonya Radyo Televizyonu

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OÇA: Ohri Çerçeve Anlaşması

SDSM: (Socijaldemokratski Sojuz na Makednija, Makedonya Sosyal Demokrat Birliği)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STA: Serbest Ticaret Anlaşması

TDP: Türk Demokratik Partisi

THP: Türk Hareket Partisi

TİKA: Türkiye İşbirliği ve Koordinasyonu Ajansı Başkanlığı

TMBH: Türk Milli Birlik Hareketi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetler

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

UÇK: Kosova Kurtuluş Ordusu

UNPREDEP: Birleşmiş Milletler Önleyici Barış Gücü Kuvvetleri

UNPROFOR: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü

UNMİK: Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Misyonu

USAK: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

VMRO-DPMNE: İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedon Milli Birliği Demokratik Patisi

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel konusu, 92. yılında olan Türkiye ile bağımsızlığının 24. yılında olan Makedonya arasındaki siyasal, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkileri incelemek ve açıklamaktır. Böyle bir konun seçilmesinin nedeni, Makedonya ile Türkiye arasındaki ilişkileri inceleyen ve açıklayan akademik çalışmaların hem Makedonya'da hem de Türkiye'de yetersiz olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı; "1990-2015 döneminde Türkiye-Makedonya ilişkilerini inceleyip eleştirel biçimde analiz etmek ve ikili ilişkileri etkileyen temel faktörleri ortaya çıkarmaktır". Bu bağlamda çalışmanın temel varsayımı şudur: "Türkiye-Makedonya ilişkilerini etkileyen temel faktörler; ortak tarih, ortak güvenlik sorunu, ortak ekonomik çıkar ve ortak sosyo-kültürel değerlerdir". 1990 sonrasında Türkiye-Makedonya ilişkileri, bu dört faktör tarafından etkilendi/şekillendi ve bu dört faktör temelinde gelişti/gelişiyor…

Çalışmada kaynak olarak Türkçe, Makedonca ve İngilizce yazılı kitap, makale ve gazetelerden faydalanılmıştır. Bunun yanında kurumsal web sayfalardan bilgi ve veriler toplanmıştır. Bununla birlikte Makedonya'da faaliyet gösteren Türk siyasi parti liderleri ve Makedon parti liderleri ile konu hakkında röportajlar yapılmıştır. Benzer şekilde, Makedonya'dan Türkiye'ye göç eden önemli şahsiyetlerle de mülakatlar yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkileri etkileyen faktörler ortaya konmuştur. Tarihsel faktöre atıfta bulunarak, Osmanlı İmparatorluğu içinde beş asır süresince Makedonya'nın Osmanlı sınırları dâhilinde nasıl bir ortamda bulunmuş olduğuna bakacağız. Bunun yanında Türk-Makedon ilişkilerini etkileyen güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler de birinci bölümde ortaya konmuştur.

İkinci bölümde 1990 ile 2002 yılları arasındaki iki ülkenin hükümetleri arasındaki ikili antlaşmalar, görüşmeler, siyasal, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler incelenmiştir. 2001 yılında Makedonya'nın kendi sınırları dâhilinde Arnavut azınlıklarla olan Makedonya İç Savaşı'nın sebeplerine, sonuçlarına bakarak Makedonya Türklerinin durumuna ve Türkiye'nin krize karşı politikasına bakacağız.

Üçüncü bölümde AK Parti iktidarı döneminde (2002-2015) Türkiye ile Makedonya arasındaki siyasal, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, AK Parti'nin ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Makedonya'daki Müslüman Arnavut ve Türk topluluklar üzerindeki etkisi ele alınmış ve açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. ORTAK TARİH

Makedonya'da diğer Balkan ülkeleri gibi uzun bir süre tam olarak beş asır boyunca Osmanlı himayesinde kalmıştır. Bunun sonucunda hiç kuşkusuz, günümüzde Makedonya'da Osmanlı'nın izleri/mirası mevcuttur. Ayrıca bu tarihsel birliktelik, günümüzde Türkiye-Makedonya ilişkilerini etkilemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, 1389 yılında Kosova Muharebesi'nde Sırp ordusunu mağlup ettikten sonra kalıcı olma niyeti ilen Balkanlara yerleşmişlerdir (Kutlu, 2007: 3). Hatta bu nedenden dolayı oralara kalıcı eserler bırakmışlarıdır. Osmanlılar Rumeli adı verdikleri bu topraklarda huzur ve barışı temin etmek için din ve ırk ayrımcılığı gözetmeksizin bir siyasi yapı oluşturmaya geçmiştirler. Fethetmiş oldukları bölgelerde Balkan köylülerinin kendi gelenek ve göreneklerine dokunmayıp, dini ayinlerini serbest bir şekilde yerine getirebilmelerinin yanında onlara vergi yükleri de hafifletilerek Osmanlı düzeni içinde güvenli ve rahat hissetmeleri de sağlamıştırlar (Kutlu, 2007: 3).

Osmanlı Devleti Yıldırım Bayezid'in saltanatı dışındaki dönemlerde Balkanlar'da fethetmiş oldukları topraklarda yavaş bir yayılma politikası izlemişlerdir. İlk devrede fethetmiş oldukları topraklarda var olan mülkiyet ve üretim ilişkilerine dokunulmamıştır. Yerel feodal beylere yıllık vergi bağlanmakla yetinilmiştir (Pamuk, ty: 21).

Diğer yandan Osmanlıdaki idari kadro uzun süreli bir yayılma politikası ile yalınızca kurumsal ve idari değişikliklerin faydalı olmayacağının farkındaydılar. Bu sebeple bu fethedilen topraklara gönüllü göç ve zorunlu sürgünle nüfus yerleştirme politikası uygulamışlardır. Göç dendiğinde ise bu genellikle gönüllü göç aşiretlerle oluyordu ve de Osmanlı'ya ayaklanan tüm köy halkını göçe zorlanıyorlardı. Bu sürgün politikası yalnız tek taraflı olmamıştır. Osmanlı arşivlerindeki araştırmalar

göre Osmanlıya ayaklanan Hıristiyan köylerde vardı. Bunlardan kayıt altına geçenlerden ise Arnavutluk'tan bir köyün bugünkü Trabzon topraklarına sürgün edilmesidir. Bu yerleştirme yani iskân politikası daha XIV. y.y. Orhan Gazi ile başlamıştır. Balkanlar'a ya da Osmanlı'nın hitap ettiği şekilde Rumeli'ye gönüllü göç ve sürgün yolu dışında tarikat mensupları olan şeyhler ve dervişlerde vardı (Pamuk, ty: 21).

Bugün de Balkanlar'da olsun özellikle Makedonya'da Bektaşilik, Kadirilik, Nakşibendilik, Rufailik gibi küçük küçük tarikatlar mevcuttur. Bunların bazıları Osmanlı zamanına dayanmaktadır bazıları ise sonradan oluşmuştur. Osmanlı zaten Balkanlara yerleşmeden önce İslam adını gönülleri fetheden tasavvuf erbabı insanlarla birlikte yol kavşaklarına tekke ve zaviyeler oluşturarak çevredeki insanların sevgisini kazanmışlardır. Farklı tarikatlara mensup bu tekkeler tasavvufi düşünceyle kendilerine özgü yer edinmişlerdir. Osmanlı zamanında sayısı çok fazla olan bu ibadethanelerin sayısı günümüzde ayakta kalanları oldukça azdır. Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde Üsküp'te yirmi tekkenin var olduğunu yazmaktadır. Üsküp haricinde Manastır (Bitola), İştip (Ştip), Köprülü (Veles) ve Eğri Palanka (Kriva Palanka) da Mevlevi zaviyelerinin var olduğu bilinmektedir (Salih, 2010).

Birde şunu da eklemekte fayda olduğunu düşünüyorum. Bugün Makedonya'da 600 yıllık Türk köyleri hala Osmanlı gelenek ve göreneklerini büyük bir ölçüde korumaktadırlar. Köylerin isimleri de tamamen Türk isimleridir: Alikoç, Kocaali, Hocaali, Pınarlı, Süpürge, Kanatlar, Kılavuzlu, Yüksek Mahalle, Kocacık, Aşağı Banitsa, Yukarı Banitsa gibi buna benzer birçok Türk köyü mevcuttur. Bugün bu köylere Türkiye Cumhuriyeti, TİKA (T.C Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) aracılığıyla bire bir ilgilenmektedir. Bu kurum özellikle köyler dağlık kesimlerde olduğu için kara yolları kış aylarında ulaşım tamamen durduğundan asfalt yapmaktadır. Bunun yanında uzak mesafelerden içme suyu temin etmektedir. Okullar, köprüler inşa etmektedir. Buna benzer birçok faaliyetler yapmaktadır.

Makedonya'nın Balkanlarla birlikte Osmanlı'nın hâkimiyetine girmesini sağlayan padişah Murad Hüdavendigar'dır: Rumeli ve Balkanlar'da Osmanlı fethi ve yerleşme (iskân) politikalarını büyük bir başarı ile sürdürerek, bu coğrafyada Türk yerleşmesini ve hâkimiyetini sağlamlaştıran, Osmanlıların askeri başarılarında

önemli yeri olan Yeniçeri Ocağını kuran, birinci Kosova zaferinin (1389) büyük kahramanı ve savaş meydanında şehit düşen ilk Osmanlı padişahıdır (Bey, 2009: 27).

Bugün Makedonya'nın başkenti olarak bilinen Üsküp (Skopje) *Kosova Meydan Muharebesi'nden sonra, farklı rivayetler olsa da Paşa Yiğit Bey tarafından 6 Ocak 1392 tarihlerinde fethettiği kabul edilmektedir. Paşa Yiğit Bey'in hocası ve şeyhi Meddah Baba'da Üsküp'ün fethinin manevi dinamiklerinden olduğu bilinmektedir. Paşa Yiğit Bey'in Hocası olan Hoca Muhiddin adli kişinin de Meddah Baba olarak adlandırılan kişi olduğu söylenmektedir. Paşa Yiğit Bey tarafından Batı Anadolu'daki Saruhan bölgesinden getirilen Türkmenlerin Üsküp'te iskân edilmesiyle, şehir Osmanlı'nın Balkanlar'daki en önemli bir uç beyliği haline gelmiştir. İlk uç beyi olan Paşa Yiğit Bey bu vazifeyi 1414 yılına kadar sürdürmüş ölümünden sonra bu göreve oğlu olduğu iddia edilen İshak Bey getirilmiştir* (Aktaran: Ağanoğlu, 2008: 110).

Makedonya toprakları Osmanlı Devleti'nde iken Makedonya diye bir tanım geçmiyordu. Bu sebeple bugün Makedonya sınırlarını tam olarak tarif etmek mümkün olmadığından dolayı komşuları ile anlaşmazlıklar vardır. Osmanlı'da Makedonya tabiri hiç kullanılmayıp bu bölgenin "Rumeli" topraklarının bir parçası olarak değerlendiriliyordu (Şerif, 2008: 135-136).

Bugünkü Makedonya sınırları 1392 ile 1912 yılları arasında güçlü Osmanlı Devleti'ni merkez bölgelerinden biri olmuştur. 500 yıl aşkın bir süre zarfında Osmanlı idaresi Makedonya halkının tüm kesimini etkilemiştir (Şerif, 2008: 136).

520 yıl Osmanlı idaresinde kalan Üsküp 23-24 Ekim 1912'de Sırpların işgaline uğramıştır. Daha sonra yapılan anlaşmalar neticesinde Sırp toprağının bir parçası olmuştur. Daha sonra 1915'te Bulgarlar tarafından işgal edilerek tekrar Sırbistan'a iade edilmiştir. Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti kurulduğunda bu cumhuriyetin altı cumhuriyetinden biri oluşturan Makedonya başkenti Üsküp olmuştur. 8 Eylül 1991 yılında Makedonya bağımsız olunca Üsküp bu ülkenin başkenti olmuştur (Ağanoğlu, 2008: 111).

Osmanlı açısından çok önemli bir yere sahip olan Üsküp, Osmanlı dağılması sonrasında önemini yitirmemiştir. Türkiye ile Makedonya ikili görüşmelerinin birçoğunu bu şehirde gerçekleştirmektedirler. Üsküp'te gerek Türklerin yaşaması

gerekse orada Osmanlı eserlerinin birçoğu ayakta durması ister istemez tarihten bir bağ neticesinde bu iki ülkeyi yani Türkiye ile Makedonya'yı bir araya getirmektedir.

Şunu da unutmamak gerekir ki; Çanakkale'ye gidenler, Makedonya'dan savaşmaya gelen gönüllü askerlerin olduğunu göreceklerdir. Çanakkale'deki şehitlikleri ziyarete gidenler dikkat ettiklerinde muhakkak şehitliklerde Üsküp, Gostivar, Manastır, Radovişte gibi Makedonya'nın şehir isimlerin yazılı olduğunu göreceklerdir.

Bununla birlikte modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün babası bugünkü Makedonya toprakları içinde bulunan Kocacık köyünde yaşamış olması ve Mustafa Kemal'in Manastır Askeri İdadi (Osmanlı Devleti'nde Kuleli'den sonra subay yetiştiren ikinci önemli okul olan Manastır Askeri lisesi)'de lise eğitimi görmüş olması ister istemez bu iki ülkeyi bir araya getirmiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2014 (a)). Bu itibarla Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Manastır Askeri İdadisinden mezuniyetinin 116'ncı yıl dönümü dolayısıyla Makedonya'da 13 Mart 2015 cuma günü anma töreni düzenlenmiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (a)).

Balkan Savaşları'yla birlikte bu topraklar Osmanlı'nın elinden alındığında Türkler orada daha doğrusu tüm Müslümanlar adeta öksüz kalmış oldular. Çoğunluğu Anadolu'ya göç etmiş olsalar da, göç edemeyenler ve bu topraklar bizim diye sahiplenip kalanlar hala orada günümüze kadar varlığını sürdürmektedirler. Her ne kadar Osmanlı sonrası bu topraklarda yaşayan Türkler bu yerleri terk etmeleri zorlandıysa da direnerek buralardan vazgeçmediler. Buna en iyi örnek Yücel Teşkilatı'nı verebiliriz.

Yücel Teşkilatı Üsküp'te kurulmuştur. Teşkilatın çekirdeği İkinci Dünya Savaşı'nın o karanlık ve yarınların ne olacağının bilinmediği dönemi olan 1941 yılında Türklerin milli varlıklarını, manevi değerlerini, örf adet ve geleneklerini korumak ve yaşatmak üzere kurulmuştur. Teşkilatın kurulmasındaki en önemli sebeplerden biri de Vardar Makedonya'sının, Almanya'nın müttefiklerinden olan Bulgaristan'a bırakılmasıydı. Bulgarlar idareyi ele geçirdikleri her dönemde Türklere karşı olan aşırı düşmanlıklarıyla tanınmışlardır (Aktaran: Ağanoğlu, 2008: 137-138).

Bu teşkilat Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesinden 30 yıl sonra ilk kurulduğunda Türkiye Cumhuriyeti'nden yardım talep etmişlerdir. Bu amaçla Ankara'ya gönderilen Muhammed Cevahirci, Münir Ekrem Şahin, Salih Müftiç ve Muyaçiç adlı kişilerden oluşan heyet eli kolu bağlı olarak gelmişlerdir. Dönemin başvekili olan İsmet İnönü'den ağır hakaretler görmüşlerdir. Başvekil onlara şöyle demiştir: "*Misak-ı Milli hudutları dışında Türk ve Müslüman unsuru diye bir şey kabul etmiyorum. Zaman çok vahimdir. Türkiye dışarısı ile uğraşmamalıdır. Türkiye'nin başını ağrıtmayın*" (Ardıcı, 1991: 16).

İsmet İnönü'nün bu sözleri söylemesi bu teşkilat üzerine çok olumsuz bir etki yapmıştır. Hatta Mehmet Ardıcı anısında şöyle diyor: *Anavatan'ın başvekili bu sözleri söylesin… Gerçekten de çok büyük menfi tesiri oldu cemaatimiz üzerinde. Bırakın yardım elini uzatmasını, bu söyledikleri ile varlığımızı bile görmezlikten geliyordu adeta inkâr ediyordu*" (Ardıcı, 1991: 16).

Yücel Teşkilatı kurucuları başvekilin bu sözlerini şaşırmış olabilir ama gerçekten İsmet İnönü'ye de hak vermek lazım. Çünkü onun da dediği gibi *zaman çok vahimdir*. Bu teşkilatın kurulduğu yılda İkinci Dünya Savaşı başlamıştı. Türkiye Cumhuriyeti yine başvekilin dediği *Türkiye dışarısı ile uğraşmamalıdır.* Çünkü Türkiye İkinci Dünya Savaşında tarafsız kalacağını söylemişti. Türkiye Cumhuriyeti daha kurulmadan önce Osmanlı hala yaşam mücadelesi verirken Balkan Savaşlarında ve Birinci Dünya Savaşında toprak kaybının yanında çok ciddi bir şekilde asker kaybına da uğramış oldu. Bu sebeple İkinci Dünya Savaşına katılacak mecali kalmamıştı. Hiçbir şekilde savaşa zaten katılamazdı. Katılacak olsa da artık eski Osmanlı toprakları geri getiremeyeceğini biliyordu. Bu nedenle tarafsız kalmayı yeğledi.

Her ne kadar Osmanlı yönetiminde Makedonya diye bir tanım geçmiyorduysa da bugünkü Makedonya toprakları 1371 den 1913 yılına kadar yani tam olarak 542 yıl Osmanlı egemenliğinde kaldı. İşte bu beş asırlık bir egemenlik bugün Türkiye ile Makedonya'yı bir araya getirmeye yetiyor. Bu uzun bir süre geriye unutulmayacak tarihi bir miras bırakıyor. Osmanlı bu topraklara kalıcı gözü ile baktığı için çok sağlam eserler yaptırmıştır. Bu eserler her ne kadar sağlam yapılmış olsa bile beli bir süre sonra onarıma ihtiyaç duyduklarından dolayı bunu mecburen T. C. Kültür Bakanlığı üstenmek zorunda kalıyor. Çünkü günümüz Makedonya'sı Ortodoks

mezhebine bağlı bir Hıristiyan ülkesi olduğundan bir İslam'ı temsil eden eseri onarmayacağı ortada. Bununla birlikte Makedonya'daki İslam'ı temsil eden bir eseri örnek veriyorum; Suudi Arabistan'ın onarmayacağı gibi, Kuveyt'in de hiç onarmayacağı zaten ortada. Çünkü Suudi Arabistan ve Kuveyt, kendisini Osmanlı Mirasçısı olarak görmüyor. Türkiye Cumhuriyeti ise bizzat Osmanlı Devleti'nin mirasçısı benim diyor. Bundan dolayı Makedonya'daki tarihi eserleri başta Camiler olmak üzere onarımını Türkiye gerçekleştiriyor. Bu da ister istemez iki ülkeyi bir araya getiriyor.

1.2. ORTAK GÜVENLİK SORUNU

Uluslararası İlişkiler disiplininde Güvenlikle ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Güvenliğin en genel anlamı tehlikelerden uzak durmak, güvende olmak, korunuyor olmak anlamına gelmektedir. Uzun bir süre uluslararası ilişkiler düzleminde güvenlik kavramı sadece ulusal egemenliği ve bütünlüğü korunması şeklinde kabul görmüştür. Ama güvenliği sağlayacak tek birim devlet değildir. Güvenlik dediğimiz zaman işin içine devletin haricinde birçok başka unsurlar girmektedir. Örnek vermek gerekirse: toplumsal güvenlik, ulusal güvenlik, insani güvenlik, dünya güvenliği vb. (Çakmak, 2007: 70).

Güvenlik dolaylı değil doğruda anavatanın savunulmasına gerek bıraktırmayacak tedbirlerin alınması olarak da anlaşılmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse ABD'nin Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Avrupa ülkelerine karşı yapmış olduğu mücadele tamamen kendi ulusal sınırlarını ve ulusal güvenliğini savunmaya almak ve savaşın kedi ülkesine sıçramasını önleyerek çatışmaları dışarıda sürdürmek (Sönmezoğlu, 2005: 274).

Bir devletin bekası için güvenlik vazgeçilmez bir unsurdur. *Çünkü güvenlik hem bireysel hem de ulusal ve uluslararası düzeylerde her zaman en önemli kavramlardan olmuştur. Güvenlik alanına giren konular, güvenlik anlayışı ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin politikalar ve uygulamaları yere, zamana veya dönem, tehdit algılamalarına, tehdit biçimlerine ve hatta kültürel unsurlara göre*

değişiklik gösterebilen bazı özellikler taşımaktadır ve konu çok boyutlu ve çok karmaşıktır (Aktaran: Çakmak, 2007: 70).

Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Uluslararası İlişkiler disiplini ilk ortaya çıktığında ve bu disiplinin varlık nedenini meşrulaştıran en önemli konularından birisi de dünyadaki güvenlik sorunlarına bilimsel bir çözüm getirme isteği olmuştur. Uluslararası İlişkiler disiplininin kurucuları güvenlik konusu üzerine büyük önem vererek kafa yormuşlardır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde ortaya çıkan güvenlik sorunlarına nasıl çözüm bulunacağı konusunda büyük emek harcamışlardır (Eralp, 2009: 108).

1952 yılında Güvenlik kavramını kuramsal olarak ele alan ve Uluslararası İlişkiler disiplini içinde en önemli çalışmayı yapan Arnold Wolfers olmuştur. A. Wolfers tarafından ortaya atılan kavramsallaştırmaya göre güvenlik kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması halidir. Wolfers, bu anlamı ile güvenliğin objektif olarak bilimsel şekilde incelenebileceğini belirtmiştir. Objektif güvenlik durumunda, devletle sahip oldukları değerlere yönelmiş tehditlerin olmamasını amaçlarken temelsiz korkularını azaltırlar. Sübjektif güvenlik durumunda ise, devletlerin sahip oldukları değerlerin saldırıya uğrayabileceğine ilişkin korkularının olmaması amaçlandığından, güvende olmadıkları durumda dahi kendilerini güvenli sanabilirler. Wolfers'a göre, bu şekilde devletlerin kazanmış oldukları değerlerin zarar görmesi ihtimalini ne zaman abarttıkları ne zamanda göz ardı ettikleri ortaya konulabilir (Eralp, 2009: 108).

Realistlere göre ise, uluslararası ilişkilerin ana gündemini ulusal güvenlik konuları oluşturmaktadır. Siyasi ve askeri konular en önemli konular olarak gören realistlere göre, devletler, ulusal çıkarı maksimum kılmak için çaba gösterirler. Realistler tarafından devletin varlığını sürdürmeye ilişkin olan ulusal güvenlik konusu yüksek politika olarak; ticari, mali, parasal ve sağlıkla ilgili konular ise alçak politika olarak nitelenmektedir. Realistlere göre, yukarıda da belirtildiği gibi devletlerin amaçlarına ulaşmak ve çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanacakları temel unsur güçtür. Bu nedenle, genelde realistler için güç mücadelesi uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Arı, 2006: 167).

Realist teoriye göre devletlerarası ilişkileri en çok etkileyen konu güvenlik-askeri konulardır. Bu nedenle realist teori askeri ve güvenlik konularına öncelik vermiştir. (Arı, 2006: 164). Realist teoriyi haklı çıkarırcasına, İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletler en fazla güvenlik konusunu ön plana çıkarmışlardır. Bu doğrultuda İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerin ana konusu uluslararası güvenlik olmuştur. Bu nedenle bütün dünyada barış ve güvenliği sağlasın diye 1945 yılında- Milletler Cemiyeti'nin devamı niteliğinde olan- Birleşmiş Milletler Örgütü kuruldu. Günümüz itibari ile 193 üyesi bulunmaktadır. Fakat bu örgüt beklenileni vermemiştir. Makedonya bu örgüte 1993 yılında yani bağımsızlığından tam iki yıl sonra üye olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ise kurucu üyelerinden olup BM'ye 1945 yılında üye olmuştur. Türkiye, Makedonya'nın bu örgüte üye olabilmesi için destek vermiştir. Hatta Makedonya Cumhuriyeti'nin ismini Anayasal ismi ile ilk tanıyan ülkelerden birisi olmuştur.

Diğer bir uluslararası güvenlik-askeri örgüt NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)'dur. 1949 yılında kurulan örgüt bugün itibariyle 28 üyelidir. Bu örgüt ilk kurulduğunda amacı Varşova Paktı ülkelerinden kendisini olası gelebilecek bir tehdidin gelmesi durumunda kendisini savunmaktı. Fakat Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yıllarda çöküşü sonrası ortada bir güvelik tehdidi kalmadığından şu sorular sorulmuştur: NATO'nun amacı Rusya'nın yeni yayılması politikasını önlemek mi olacak? Yoksa Orta Doğu merkezli Batı karşıtı İslam köktendinciliğine karşı bir güvenlik amacı mı olacak (Sönmezoğlu, 2005: 275)? Günümüz itibariyle bu örgüt, bu sorulmuş olan sorulara göre hareket etmektedir: Rusya'nın yayılmacılığını önlemek ve Orta Doğu'daki İslami Gruplara karşı mücadele etmek.

Türkiye 1952 yılında NATO'ya üye olmuştur. Makedonya da üye olmak için elinden geleni yapmaktadır. Türkiye bu konuda da Makedonya'ya destek vermektedir. NATO daha çok savunma amaçlı bir örgüttür. Bu örgütün üyelerinden birisine yapılan bir saldırı tüm yelerine yapılmış sayılmaktadır. Görüldüğü üzere hedef tamamen güvenliği sağlama amaçlıdır. Makedonya da, son derece hassas bir bölgede yer alan küçük/zayıf bir devlet olarak NATO'nun güvenlik şemsiyesine girmek istemektedir. Türkiye ise, Makedonya'nın bu isteğini/amacını destekleyen bir Balkan ülkesidir.

Her devletin güvenliğe ihtiyacı vardır. Bunu da genellikle askeriyesiyle, ordusunu en son teknolojik ve daha modern silahlarla donatmaya çalışmasıyla, teknolojisini ilerleterek ve buna benzer unsurlarla güvenliğini sağlamaktadır. Birde şunu unutmamak gerekir ki; bir devlet kendisini güvende hissedebilmesi için komşularıyla ilişkilerini çok iyi bir seviyeye getirmesi gerekiyor. Hatta komşunun komşusuyla da ilişkilerini geliştirmesi gerekiyor. İşte bu sebepten dolayı Türkiye ve Makedonya birbirine yaklaşmaktadırlar.

Türkiye, Makedonya ile Osmanlı'dan kalan bir bağ olmasının yanında, Makedonya için "komşunun komşusu"dur. Aynı durum Türkiye içinde geçerlidir: Makedonya da, Türkiye için "komşunun komşusu" durumundadır. Burada komşu durumunda olan iki önemli ülke ise Yunanistan ve Bulgaristan'dır. Yani Yunanistan ve Bulgaristan, hem Makedonya'nın hem de Türkiye'nin iki önemli komşusudur.

Bu iki komşudan Yunanistan, hem Türkiye hem de Makedonya için "ortak güvelik sorunu"dur. Bu "ortak güvenlik sorunu (Yunanistan)", Türkiye ve Makedonya'yı, ister istemez güvenlik-askeri alanda işbirliğine yöneltmektedir. Hatta diyebiliriz ki; Türkiye ile Makedonya, "düşmanımın düşmanı dostumdur" deyimi çerçevesinde de birbirleriyle iyi münasebetler geliştirmektedir.

Suriye Savaşı, Türkiye-Yunanistan-Makedonya hattı boyunca yeni bir güvenlik sorunu da yarattı: Mülteciler sorunu. Arap Baharıyla birlikte Suriye'ye sıçrayan iç savaş neticesinde Türkiye'ye iki milyonu aşkın Suriyeli mülteci sığındı. Bu mültecilerden bir kısmı Türkiye'den Yunanistan'a kaçak yollarla geçerek, oradan da Makedonya, Sırbistan ve Macaristan'dan geçerek Batı Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışıyorlar. Yunanistan bu mültecileri kendi sınırları içinde barındırmıyor ve hatta Makedonya'ya geçmelerine göz yumuyor. Bu, Makedonya için beklenilmeyen bir tehdit oluşturdu. Bu mülteci akımı sonucunda Makedonya Parlamentosu özel bir yasa çıkarmak zorunda kaldı. Bu yasa, Göç ve Geçici Koruma yasası idi. *Bu yasa değişikliğini ardından, Makedonya'ya giren mültecilere, mülteci başvuru belgeleri veriliyor. Mülteciler bu belgelerle ülkede 72 saat boyunca kalabiliyor. 72 Saat sonucunda ya mülteci başvurusu yapmaları ya da ülkeyi terk etmeleri gerekiyor* (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (b)).

Diğer yandan bu üç ülke arasındaki ilişkilere baktığımızda çetrefilli geçmektedir. Makedonya ile Türkiye arasında kayda değer bir sıkıntının ve sorunun olmaması yanında Türkiye-Yunanistan ilişkileri Ege Denizindeki karasuları sorunu, Kıbrıs Sorunu gibi yıllardır devam ede gelen sorunları şahit olmaktayız. Makedonya-Yunanistan arasında ise, İsim Sorunu mevcuttur.

Makedonya ile Türkiye arasında güvenlik faktörünün nasıl bir etki yaptığına baktığımızda, Türkiye 1991 yılından bu yana Makedonya'nın yanında olmuştur. Makedonya bağımsızlığını ilan ettiği zaman Yunanistan Makedonya isimli bir devletin olmadığını ve Makedon diye bir milletin olmadığını itiraz ederek günümüze kadar bu itirazını sürdürmüştür ve sürdürmeye de devam edeceği görünmektedir. Bu itirazdan dolayı Makedonya ismini FYROM (Former Yugoslavian Republic of Macedonia) olarak değiştirmiştir. Buna mukabil Türkiye ise gözünü kırpmadan Makedonya'yı Anayasal ismi ile tanımıştır. Bunun yanı sıra 1993 yılında isim değişikliği ile Birleşmiş Milletler üye olabilen Makedonya isim sorunu yüzünden NATO ve Avrupa Birliği'ne üye olamamıştır. Türkiye özellikle NATO üyeliği konusunda Makedonya'ya üye olabilmesi konusunda büyük bir destek vermektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlara gelince; Kıbrıs Sorunu yılardır devam etmektedir. Bu sorun hala çözüme kavuşturulamamıştır. Bu konuyla ilgili hatırlatılması gereken; Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinin gerilmesine ve Yunanistan'ın Türkiye ile birlikte 1952 yılında katılmış oldukları NATO'dan ayrılmasına neden olan *19 Temmuz Birinci Kıbrıs Harekâtı* ve *14 Ağustos 1974 İkinci Kıbrıs Harekâtıdır*. Birinci harekâtta Türkiye kuvvetleri Girne-Lefkoşa yolunu kontrol altına alarak Girne kıyılarında genişleme yapmıştır. İkinci Kıbrıs Operasyonunda Türkiye iki gün içinde, Magus-Lefkoşa-Lefke-Kokkina dâhil olmak üzere adanın %38'ini ele geçirmiştir. Bu iki Kıbrıs Harekâtı, Türkiye ile Yunanistan'ı savaş eşiğine getirmiştir. İkinci harekât ise uluslararası toplum tarafında işgal olarak nitelendirilerek Sovyetler Birliği'nden ve ABD'den ciddi tepkiler gelmiştir (Armaoğlu, 1984: 805-806).

Diğer sorun ise Ege Denizindeki karasuları paylaşamama mevzusudur. Çünkü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BMDHS) üçüncü maddesi göre: "Her devletin, karasularının genişliğini bu sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas

hatlardan itibaren 12 deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır" demektedir (Bulut, 2010: 66).

Fakat Yunanistan ile Türkiye arasında kalan Ege Denizi son derece dar bir deniz alanıdır. Yunanistan karasularını 12 mile çıkardığı anda, Ege Denizi'nin %63.9'u Yunan karasuları, %8,3'ü ise Türk karasuları diğer %26.1'lik karasular ise milletlerarası sular olacaktır. Yunanistan karasularını 12 mile çıkarması halinde Türkiye bunu savaş sebebi sayacağını belirtiyor. Türkiye'nin kararlı tutumu, Yunanistan'ı bu konuda caydırmaktadır (Armaoğlu, 1984: 840-841).

Yunanistan merkezli tüm bu güvenlik sorunları, Türkiye ile Makedonya'yı birbirine yakınlaştırıyor ve ikili ilişkilerin gelişmesini olumlu yönde tetikliyor. Yani Türkiye ve Makedonya'nın Yunanistan ile ilgili olan "ortak güvenlik sorunları", bu iki ülke ilişkilerini yakından ve doğrudan etkiliyor.

1.3. ORTAK EKONOMİK ÇIKAR

Ekonomi bir devletin hem iç hem de dış politikası açısından vazgeçilmez bir unsurdur. İç politikada devlet kendi refahını sağlamaya çalışmaktadır. Dış politikada ise ekonomik ilişkilere girerek bir yandan ticaret yapmaktadır, bir yandan da uluslararası devletlerle rekabet etmektedir. Ekonomi bir devletin can damarını temsil etmektedir. Ekonomisi olmayan bir devlet ayakta duramamaktadır. Günümüzde ekonomisi çok iyi olan devletler uluslararası arenada sözlerini ekonomisi zayıf olan devletlere geçirmektedirler.

Bağımsızlığını yeni elde bir devlet, ilk önce ekonomisini sağlama almak için ekonomisi çok iyi olan devletlerle ekonomik ilişkilere girmektedir ve o ülkeleri, yatırım yapması için kendi ülkesine davet ederek bir an önce ticaret yapabilmesi için serbest ticaret bölgeleri oluşturmaktadır. Ayrıca ekonomisi çok güçlü ve ekonomisi iyiye giden devletler yeni bağımsız olmuş olan devletle ekonomik ilişkilere girip mümkün mertebe o ülkeye kendisine çekerek ticari olarak o devletin her türlü kaynaklarından yarar sağlamaya ve o devlete de fayda sağlamaya çalışmaktadırlar. Bunun için ekonomisi çok iyi ve iyi olan devletler rekabet etmektedirler.

Liberalizme göre ekonomi konusu en az askeri-güvenlik konuları kadar önemli ve etkilidir. Devletler refah düzeylerini artırmak için ekonomik ilişkilere girerler. Diğer yandan liberalizm piyasa kapitalizminin en etkin biçimde kıt kaynakları toplum içerisinde taksim ederek, herkesin refahını en iyi şekilde yükselttiğini savunan bir iktisat teorisidir. Ayrıca liberal teoriye göre serbest ekonomik-ticari ilişkiler devletlerarasında olan husumeti ve savaşları önlemektedir.

Liberallere göre savaş, siyasi topluluklar çapında bir nevi kanser gibidir. Bu hastalığa son vermek ve tedavisini bulma insanoğlunun imkânı dâhilindedir. Liberaller XVIII. y.y.'dan bugüne kadar sundukları tedavi yöntemi günümüze kadar değişmemiştir. Onlara göre savaş denilen hastalığın iki panzehri vardır: Biri **demokrasi**, diğeri de **serbest ticarettir**. Serbest ticaret şahıslar arasındaki yapay sınırların üstesinden gelebilir ve onları tek bir siyasi çatı altında toplayabilir (Burchill, 2012: 86).

Bununla birlikte liberaller; demokrasinin aristokrasiye, serbest ticaretinde kapalı ekonomiye tercih edilmesinin savaş olasılığına son vereceğini dile getiriyorlardı (Burchill, 2012: 85).

Liberalizmi savunanlar, kısaca liberaller, insanlık tarihlerinde ilerleme olabilmesi için küresel çatışmanın sona ermesi gerektiğini ve iç siyasette meşrutiyeti sağlayan prensiplerin uluslararası alana taşınmasıyla ölçülebileceğine inanıyorlardı (Aktaran: Burchill, 2012: 83).

Günümüzde Makedonya ile Türkiye arasındaki ekonomi ilişkilere baktığımızda, bu ilişkileri Osmanlı Devleti'ne kadar dayandırabiliriz. Osmanlı'nın bu tarihlerde nasıl bir ekonomik ilişkiler yürüttüğüne göz attığımızda, Osmanlı'nın Balkanlar'da geliştirdiği imalat ekonomisi güneye doğru yani bugünkü Yunanistan Makedonya'sına ve Trakya'ya doğru kaydı. Buralarda tekstil sanayisi mevcuttu. Pella'daki tekstil merkezlerinden olan Veroia üretmiş olduğu havlu ve gömlekleriyle çevresine ün salmıştır. Bu ürünler Balkan pazarı için imal ediliyordu ve pahalı olduğundan dolayı pamuk kullanılmıyordu. Fakat daha sonra pamuğun fiyatı ucuzlayınca keten yerine az da olsa pamuk kullanılmaya başlandı. 1850'lilerin sonuna doğru ise Veroia'da Balkanlar'a ihraç edilmek üzere 1,7 milyon Frank değerinde yünlü kumaş üretilmiştir. Bu bölgedeki tekstil sanayi üretimi bugünkü

Makedonya sınırları dâhilinde olan Bitola (Manastır)'ya kadar yani çevresindeki köylere kadar uzanmaktaydı. Bitola bölgesinde az miktarda da üretilmiş olan yünlü kumaş ve giyim malı 1864 yılında Prilepe'de düzenlenmiş olan panayırda satılmıştır. 1867 yılında ise 1,5 milyon kuruşluk yünlü çorap Bitola'dan Osmanlı'nın farklı eyaletlerine ihraç edilmişlerdir (Palairet, 2000: 87-88).

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu çökerken, Yugoslavya Krallığı kuruldu. Makedonya önce bu krallık içinde, daha sonra İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sosyalist Yugoslavya içinde kaldı. Bu uzun dönemde Türkiye'nin ekonomik ilişkileri, doğrudan Makedonya ile değil, Yugoslavya Krallığı ve akabinde Sosyalist Yugoslavya ile oldu. Sosyalist sistem çöküncе ve yeni Makedonya Cumhuriyeti kurulunca, Osmanlı Devleti'nin halefi olarak Türkiye Cumhuriyeti, hızla Makedonya ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye ve bu alana önem vermeye başladı. Buna karşılık Makedonya da, Türkiye ile ekonomik ilişkilerin geliştirmesine büyük önem verdi.

Türk şirketleri, sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecini fırsat bilerek 1990 sonrasında Balkan piyasasına girmeyi başardılar. Ama 1991'in Eylül ayında Makedonya bağımsız olduğunda Türkiye, başta ABD, Fransa, Almanya, hatta ve hatta Makedonya'nın ismini kabul etmeyen Yunanistan kadar Makedonya ile ekonomik ilişkilerini 2000'li yıllara kadar geliştiremedi (Sancaktar, 2013 (a): 635).

Makedonya, Yugoslavya'dan bağımsızlığını elde edince, Türkiye onun bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. Türkiye, Makedonya'yı tanımakla kalmayıp, onun dünya ekonomisi ile entegre olabilmesi için ciddi bir şekilde büyük emek harcamıştır. 7 Eylül 1999 yılında Türkiye ile Makedonya arasında Serbest Ticaret antlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte 2000 yıllara değin birçok işbirliği antlaşmaları imzalanmıştır (Hatipoğlu, ty: 209).

Bu antlaşmaların gereği olarak, Makedonya-Türkiye ekonomi ilişkileri, hiçbir zaman kötüye gitmeyip daha iyiye gitmektedir. Her geçen gün bu iki ülke hükümetleri arasında ekonomik ve ticari görüşmeler ve antlaşmalar sıklaştırılmaktadır.

Türkiye, her türlü krizde Makedonya'nın yanında yer almıştır. Çünkü bu bölge; jeo-stratejik olarak önemli bir bölgedir. Ayrıca Müslüman ve Türk unsurunu

barınmaktadır ve Osmanlı mirasını taşımaktadır. Ama bunların haricinde Makedonya, Türk girişimcileri için yeni bir yatırım ve ticaret alanı haline gelmiştir. Bu nedenle Türkiye, Makedonya'ya ekonomik olarak destek vermeye özen göstererek yatırımlarda bulunmuştur ve bulunmaktadır. Ama siyasi ilişkiler en üst düzeyde olmasına rağmen, ticari ve ekonomik ilişkiler ilk başlarda hızlı başlamasına rağmen zamanla azalmıştır (Sancaktar, 2010: 317).

Makedonya'nın ekonomik gelişmesi için tek çıkış yolu yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmektedir. Bu doğrultuda büyük çaba sergilemekte olan mevcut hükümet, 2007 yılından bu yana Makedonya yatırım ajansı vesilesi ile reklam kampanyaları yürütmektedir. Bu kampanyaların hedefinde Türkiye de vardır (Sancaktar, 2010: 319).

Balkan ülkeleri arasında Makedonya işgücü, enerji ve diğer tüm üretim masrafları, mevcut altyapı kalitesi ve genel yatırım ortamı anlamında en elverişli ülke konumunda yer almaktadır. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi; hiçbir şekilde Makedonya'yı tanımayan Yunanistan resmi olmayan verilere göre Makedonya'da 1 milyar Avronun üzerinde yatırımları mevcuttur. Buna müteakip Türkiye'nin yatırımları konusunda bu rakamların altında kalmaktadır. Tarihi ve sosyo-kültürel bağlar ve "ortak güvenlik sorunu" dikkate alındığında, Türkiye'nin, ekonomik ve ticari açıdan Makedonya'yı ihmal etmemesi gerekiyor (Sancaktar, 2010: 322).

Türkiye'nin ekonomik çıkarı ile Makedonya'nın ekonomik çıkarı kesişmektedir: Makedonya, Türk girişimcileri ve şirketleri için Balkanlara ve hatta Batı Avrupa'ya açılan yeni bir piyasadır. Türkiye ise, Makedonya için yeni ve güçlü bir ekonomik-ticari partnerdir. Makedonya, kendi ekonomisini büyütmek ve istihdam imkânı yaratmak için daha fazla Türk sermayesi/yatırımı çekmek istemektedir. Böylece iki ülke arasında bir "ortak ekonomik çıkar" oluşmuş bulunuyor 1990 sonrasında. Bu ortak ekonomik çıkar, 1990 sonrasında ikili ilişkilerin gelişmesini teşvik etti ve ediyor…

1.4. ORTAK SOSYO-KÜLTÜREL DEĞERLER

Uluslararası İlişkilerde kültür büyük bir öneme sahiptir. Kültür, devletler arasını etkileyen önemli bir unsurdur. Çünkü kültürel ortaklıkları olan devletlerin ikili ilişkiler kurmaları ve geliştirmeleri daha kolay olmaktadır. Nitekim bu konuya vurgu yapan konstrüktivist (inşacılık) teoriye göre; devletler, kültürlerine ve kimliklerine göre hareket ederler. Bu nedenle devletlerarası ilişkileri en çok etkileyen husus kültürdür, konstrüktivist teoriye göre.

Konstrüktivist düşünürlerden olan Alexander Wendt, uluslararası ilişkileri açıklamak için iki ana faktörü dikkate alıyor: (1) İnsanlar tarafından oluşturulan birliktelikler. (2) Amaçlı aktörlerin çıkarları ve kimlikleri. İlki, maddi güçlerden ziyade paylaşılan düşünceler tarafından belirlenir. İkincisi ise, doğa tarafından verilmiş olmaktan ziyade söz konusu paylaşılan düşünceler tarafından inşa edilir (Çomak ve Sancaktar, 2013: 486).

Devletlerin kültürleri ve kimlikleri, kendi kendini üreten ve sürdüren bir sosyal yapıdır. Bu yeniden üretme, dönüşüm potansiyelini kendi içinde taşımaktadır. Kültürel yeniden üretim, bir takım şartların yerine gelmesi halinde yapısal (sistemsel) değişimi meydana getirebilir (Çomak ve Sancaktar, 2013: 495).

Konstrüktivistler üç çeşit kültürden bahsetmektedirler: Hasmane kültür, Rekabetçi kültür, Barışçı kültür. Bunlardan ilki, devletlerarası savaşlara, ikincisi rekabete ve üçüncüsü barışa hizmet eder. Wendt'e göre; kültürün içselleştirilmesi, yani devletlerin uluslararası sistemik normlara ayak uydurması, üç safhada gerçekleşmektedir. Birinci safhada dışsal şartların zorlaması ile devletler bunlara uymak zorunda kalırlar. İkinci safhada söz konusu normlara uymak devletlerin şahsi çıkarlarına uygun hale gelir. Üçüncü safhada ise, normlar artık meşru kabul edilmiştir (Çomak ve Sancaktar, 2013: 500).

Realist teorinin odak noktası güvenlik ve maddi güç, liberalizmin odak noktası ekonomik bağımlılık ve yerel düzeydeki etkenler iken; konstrüktivizmin odak noktası, uluslararası kültürel yapı ve devletlerin kimlikleri ve kültürleridir. Yani devletlerarası ilişkileri ve genel olarak uluslararası politikayı en fazla etkileyen

faktör, bu teoriye göre, kültürdür. (Bkz.: Özev, 2013: 483-517 ; Sancaktar, 2013 (b): 149-151).

Yunanistan hariç Balkan ülkeleri, 1945-1990 döneminde sosyalist Doğu Bloku'nda, Türkiye ise kapitalist Batı Bloku'nda yer alıyordu. Yani Türkiye'nin siyasal kültürü ile Balkanlı sosyalist ülkelerin siyasal kültürleri farklıydı. Ama 1990 sonrasında Balkan ülkeleri kapitalizme ve çok partili liberal demokrasiye geçtiler. Bu durum, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında ilişkilerin geliştirilmesine yeni ve daha güçlü bir imkân sağladı.

1990 sonrasında Türkiye, Balkan ülkeleriyle ilişkiler geliştirmekte sıkıntı yaşamadı. Çünkü Balkan ülkeleriyle Osmanlı'dan kalan bir sosyo-kültürel bağı vardır. Yani Balkan ülkelerinde bir "Osmanlı Mirası" olarak Türk ve Müslüman milletleri mevcuttur. Bu durum (Balkanlar'daki Türk ve Müslüman milletler), Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında var olan çok önemli bir sosyo-kültürel ortaklıktır. Bu ortaklık, genel olarak Türkiye – Balkanlar ilişkilerini ve daha özelde Türkiye – Makedonya ilişkilerini yakından ve doğrudan etkiledi.

Makedonya ile Türkiye'yi sosyokültürel açıdan baktığımızda iki ülkenin aralarında çok yakın ilişkiler mevcuttur. Bu iki ülke arasında tarihten gelen güçlü sosyokültürel bağlar iki ülke arasında olumlu ilişkilerin doğmasına etkili olmuştur (Sancaktar, 2010: 316).

Dini açıdan bakıldığında Makedonlar Ortodoks Hıristiyan mezhebine bağlı millettir. Türkiye nüfusunun ise %99'u Müslümandır. Makedonya nüfusunun %64'ü Makedon, %25'i Arnavut, %5'i Türkler'dir. Ayrıca ülkede Sırplar, Romanlar, Boşnaklar, Ulahlar ve Torbeşler de yaşamaktadır.

25.713 km2 sınırlarına sahip ve 2 milyon nüfusu olan günümüz Makedonya'sında yaklaşık olarak 100.000 civarında Türk nüfusu yaşıyor olması, bu iki ülkeyi iyi ilişkiler geliştirmesine en önemli unsurdan birisidir. Bu topraklarda Türkiye'ye ne işin var sorusu sorulduğunda, çok rahat bir şekilde, "benim burada Türk kardeşlerim var diyebilecektir".

Türkiye özellikle Makedonya'da yaşamakta olan 100 bin civarındaki Türklerin Osmanlıdan kalma örf adetlerini muhafaza etmeleri için büyük bir çaba

harcamaktadır. İslam dinine mensup olan Arnavutların, Boşnakların ve Torbeşlerin var olmasından dolayı da Türkiye Makedonya'ya ilgi ve yakınlık göstermektedir. Ayrıca bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde çok sayıda Makedonyalı göçmen (Makedonya'dan gelen Türkler, Arnavutlar ve Torbeşler) yaşamaktadır. Bu da, iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu yönden etkilen bir sosyo-kültürel faktördür.

Türkiye, Makedonya'daki İslami kesimin (Türkler, Arnavutlar, Boşnaklar, Torbeşler) eğitimli olması için oralarda dernekler açtırmaktadır ve onlara maddi destek vermektedir. Makedonya'daki en önemli Türk-Müslüman sivil toplum kuruluşları aşağıdaki gibidir:

Karacaoğlan Kültür Güzel Sanatlar Derneği: Dernek 1993 yılında kurulmuştur. Amacı; Türk halkının gelenek ve göreneklerini yaşatmaktır. Doğu Makedonya'da bulunan ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı Konçe ve yöresindeki halkın oynadığı oyunları, el işlerini, dokumacılık, dikiş, örgü gibi becerilerini, Türklerin geçmişte kullandığı aletlerini, halkın geçmişte hangi işlerle meşgul olduklarını göstermek ve yaşatmaktır (Makedonya İslam Birliği, 2012).

Makedonya Türk Kadınlar Teşkilatı (MATUKAT): 1997'de Gostivar'da kurulmuştur. Hedefi; Türk kadınının sosyal yapısını milli-manevi değerlere yakışır bir şekilde daha yüksek bir düzeye çıkarmaktır. Düşünce özgürlüğüne sahip olmasını sağlamak, desteklemek, bağımsız kılmak, kadın haklarına sahip çıkmak, kadınların sağlık durumu ile ilgilenmek, Türk kadınını her yönüyle daha çağdaş bir düzeye ulaştırmak, örf – adet, maddi manevi değerlere sahip çıkmak, Türk kadınını topluma kazandırmak derneğin amaçları arasındadır (Makedonya İslam Birliği, 2012).

Abdülhâkim Hikmet Doğan Eğitim Kültür ve Sanat Merkezi (ADEKSAM): Makedonya Türklerinin toplumsal hayatta ve özellikle eğitim, kültür ve sanat alanında daha iyi bir seviyeye çıkartılması amacıyla 1997 yılında Gostivar'da kurulmuştur. Makedonya'da Türkçe eğitimi teşvik ve geliştirmek de ADEKSAM'ın amaçlarından biridir. Bu bağlamda anaokullarından başlayarak ilkokul, lise ve üniversite seviyesine kadar Türk eğitim sorunlarının incelenmesi ve bu sorunlar hakkında çözüm üretilmesine gayret göstermektedir (Makedonya İslam Birliği, 2012).

Makedonya Türk Sivil Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB): Bu STK'nın kuruluş amacı Makedonya'da bulunmakta olan birçok vakıf ve derneği bir çatı altında toplamaktır. Çünkü Türklerin kurdukları dernekler dağınık durumdadır. Bu dağınıklık giderilmek istenmektedir. Amaç dağınıklığı gidermek ve dernekler arasında bir işbirliği platformu yaratmaktır (Makedonya İslam Birliği, 2012).

Ensar Kültür Yardımlaşma Derneği: Haziran 2002'de kültür ve yardımlaşma alanında faaliyet göstermek üzere Üsküp'te kuruldu. Kuruluş gayesi; maddi-manevi değerlere sahip çıkmak, Makedonya'daki birlik ve beraberliğin devamını sağlamak, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, gelecek nesilleri eğitim ve kültürel açıdan hazırlamak, geçmiş ve gelecek arasında köprü olmaktır (Makedonya İslam Birliği, 2012).

Yunus Emre Enstitüsü: Makedonya'da Merkezi Üsküp'tedir. Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır (Yunus Emre Enstitüsü, 2009).

Bu ve benzeri sivil toplum kuruluşları, iki ülke arasında ilişkilerin kurulmasında ve gelişmesinde önemli rol oynayan sosyo-kültürel aktörlerdir. Bunların yanı sıra, Türkiye'de yaşayan Makedonya göçmeni bir nüfus ve bu nüfusun kurduğu sivil toplum kuruluşları da mevcuttur. Türkiye'deki Makedonya kökenli nüfus, yaklaşık 300 yıl süren Anadolu'ya Türk-Müslüman göçleri sonucunda oluşmuştur.

Osmanlı'nın Balkanlarda toprak elde ederek ilerleyişi Viyana kapılarına kadar olmuştur. Burada duraklamasının sebebi ise Viyana Kuşatması başarısızlığa uğramış olmasıdır. Osmanlı'nın burada başarısızlığa uğramasıyla birlikte bir dönemin sonu gelmiştir. 1683 yılında Viyana Kuşatması başarısızlıkla sonuçlanınca, 1683-1699 yılları arasında Osmanlı-Avusturya savaşları sırasında, serhat boylarındaki Müslümanlar geri çekilmeye başlamışlardır. Bu savaş esnasında Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki önemli şehirleri zarar görmüştür ve bu şekilde ilk muhacirler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde en önemli şehirler Edirne 60.000 nüfusu ile, bunu takip eden şehir ise Üsküp'tür. Üsküp ise 1689 yılında Avusturyalı General Piccolmini

tarafından yakılmasıyla şehrin büyük bir kısmı muhacir durumuna düşmüştür. İstanbul'a yetişebilen bu muhacirler, yerleştikleri yere Üsküp mahallesini kurmuşlardır (Ağanoğlu, 2001: 31). 19. yy. gelindiğinde özellikle Kırım Savaşı'nın akabinde 1856-1865 yılları arasında iki milyon insan Balkanlar'dan bugünkü Türkiye sınırları içine göç etmişlerdir (Ağanoğlu, 2001: 33).

Balkan coğrafyasında, hem Osmanlı'nın hüküm sürdüğü zamanlarda olsun, hem de Osmanlı hâkimiyeti sonrasında savaş hiç eksik olmamıştır. Savaş 1990'larda Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde özellikle Yugoslavya coğrafyasında şiddetli olarak yaşandı. Balkanlar'da en son yaşanan savaş 2001 yılındaki Makedonya İç Savaşı'dır. Savaşlar sonucunda genel olarak Balkanlar'dan, özelde Makedonya'dan Türkiye'ye Türk-Müslüman göçleri gerçekleşti. Böylece bugünkü Türkiye'de önemli bir Balkanlar ve Makedonya kökenli Türk-Müslüman nüfus oluştu. Bu da, bugünkü Türkiye-Makedonya ilişkilerini etkileyen önemli bir sosyo-kültürel faktörü oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

1990-2002 DÖNEMİNDE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

2.1. SİYASİ İLİŞKİLER

2.1.1. Yugoslavya'nın Parçalanması

Yugoslavya kelimesi Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Slovence ve Makedoncada "güney slavya" anlamına gelmektedir. Daha da açıklık getirmiş olursak, Yugoslavya "Güney Slavların Ülkesi" demektir. Birinci Dünya Savaşında mağlup olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağılınca onun topraklarının yerine kurulan 1918'in sonlarına doğru o zaman ki adı Sırp-Hırvat-Sloven Krallığıydı (Uyar, 1998: 34). Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olarak kurulan bu ülke 1929 yılında Yugoslavya adını almış oldu. 1941 yılında ise Almanya Yugoslavya'yı işgal edip kraliyet ailesini sürgüne göndermiştir. Alman işgaline karşı savaşan bir partizan grubunun lideri olan Josip Broz TİTO önderliğinde 29 Kasım 1943 yılında yeni hükümet kurulmuş oluyor. 1945 yılında yapılan seçimlerde ise komünistler iktidara geliyor ve TİTO başkanlığında İkinci Yugoslavya olarak da adlandırılan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kuruluyor (Sönmezoğlu, 2005: 718). 1945'ten 1990 yılına kadar kendi sınırları içinde altı cumhuriyeti (Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ) ve iki özerk bölge (Kosova ve Voyvodina)'yı barındırıyordu (Oran, 2012: 482).

Tarih 1980 yılını gösterdiğinde dönemin Yugoslavya kurucusu olan TİTO'nun öldüğü haberi yayınlanmıştı. Bir dönem artık sona ermişti. Çünkü artık TİTO diye bir lider yoktu. Herkes Yugoslavya'nın akıbeti ne olacak ve devletin başın kim geçecek sorusunu sormaya başlamıştı. Mayıs 1980'de TİTO ölünce onun yerine her cumhuriyet ve özek bölgelerden temsilciler "Başkanlık Konseyi" ile dönüşümlü olarak Yugoslavya'yı yönettiler. Fakat bu ülke yönetiminde bir boşluğu oluşturmuş oldu. Bu boşluğu da 1987'de Sırbistan'da iktidarı ele geçiren Slobodan Miloşeviç doldurmaya çalışmıştır (Oran, 2012: 175).

Yugoslavya'da rejim değişikliği ile birlikte bu ülkenin kendisine has yapısından dolayı diğer sosyalist rejimlerden farklı bir şekilde yaşanmış oldu. Bunun yanında bu ülke gerek ekonomik yapısı, gerek etnik yapısı ve federal sistem, gerekse dış politikası açısından diğer rejimlerden ifade ettiğimiz gibi farklılık gösteriyordu (Oran, 2012: 481).

Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'nun kurucusu olan Tito Hırvat kökenli olduğundan Sırplar onu sevmiyorlardı. Bu ülkenin yönetiminde Sırpların olması gerektiğine inanıyorlardı. Tito öldükten sonra yaşanılan rejim değişikliği onun yerini dolduramayınca 1980 ile 1990 yılları arasında yani on yıl bir süre zarfı içinde ülke günden güne çöküyor ve iç çatışmaların olacağını haberdar ediyordu. Nitekim 1990'lı yıllarda bu olmuş oldu.

1980'nin sonunda başta Slobodan Miloşeviç yönetiminde Sırbistan olmak üzere diğer federe devletlerde milliyetçilik akımları yükselmeye başlamıştı. Zaten Yugoslavya'nın dağılma sebeplerinden biriside milliyetçilik olmuştu. 1989 yılına gelindiğinde Miloşeviç iki özerk bölge olan Kosova ve Voyvodina'nın özerkliğini kaldırıp kendi yönetimine bağlayınca, bu özerk bölgeler Yugoslavya denetiminde yaşamak istemeyince ortaya sorunlar çıktı. 1990 yılına gelindiğinde ise altı cumhuriyet kendi sınırları içinde seçime gittiler. Halkın çoğunluğu bağımsızlık yönünde oy kullandı ve bağımsızlıklarını ilan ettiler (Oran, 2012: 491).

Yugoslavya ordusu hem Slovenya'ya hem de Hırvatistan'a müdahale etmeye kalkıştı. Böyle olunca iç çatışmalar vuku bulmuş oldu. Makedonya çatışma yaşamadan bağımsızlığını 1991'de ilan etti. Mart 1992'de ise Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan edince Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında en kanlı çatışma yaşandı. Bu kanlı çatışma Dünyanın gözü önünde Avrupa'nın ortasında bir insanlık soykırımına dönüşmüş oldu.

Türkiye ise 1980 yılından 1990 yılına kadar bu devletin içinde olan kargaşayı bir iç mesele olarak değerlendirmiş, Yugoslavya'nın birlik ve bütünlüğünü savunarak devletin parçalanmaması gerektiğini çok bariz bir şekilde savunmuştur. Hatta Yugoslavya'dan ilk ayrılan Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde bile bu tutumundan vazgeçmemiştir. Bunun yanında Avrupa Birliği'nin devreye girmesini istemiştir. Fakat Türkiye, Yugoslavya içinden altı bağımsız

ülkenin ortaya çıktığını görünce bu durumu kabullenerek bu ülkelerin bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülkelerden biri olarak diplomatik ilişki kurmaya yönelmiştir (Sönmezoğlu, 2005: 718).

Diğer yandan her ne kadar Türkiye Yugoslavya'nın birliğini ve bütünlüğü savunduysa da 1990'lı yılların başında rejim değişiklikleri istikrarsızlığa yol açmadığı sürece Türkiye'yi memnun etmiştir. Çünkü SSCB'de Yugoslavya gibi 1990'lı yıllarda dağılmaya başlamıştı. Her iki ülkede hâkim olan sosyalist rejimler teker teker çöküyordu. Türkiye, SSCB'nin Balkan ülkeleri üzerinde etkisinin azalacağına ve kendisinin etkisi hâkim olacağına inanıyordu. Bununla birlikte ideolojik ayrılıklar ortadan kalkacak ve Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında işbirliği olanakları ortaya çıkacaktı. SSCB'nin dağılma sonucu ortaya çıkacak olan güç boşluğunu Türkiye'nin siyasal ve ekonomik açıdan dolduracağı ümidi hâkim oluyordu. Hatta yeni bağımsız olmuş olan Bosna-Hersek ve Makedonya Türkiye'ye yakınlaşmaya çalışıyorlardı. Nasıl ki SSCB dağılmasından sonra Orta Asya'daki Türki cumhuriyetleri ile bir yakınlaşmanın olduğu gibi Balkan ülkeleriyle de böyle bir yakınlaşmanın olacağı hevesi Türk kamuoyunda dolaşıyordu (Oran, 2012: 483).

Türkiye, Balkan ülkelerinin ihtiyaç duyduğu istikrara katkıda bulunacağına, bu bölgede ağırlığını hissettireceğine ve ekonomik olarak katıkta bulunacağına inandığı için kendi başlatmış olduğu projelere davet etti. Bunlardan biri de Karadeniz'e sahili bulunmayan bazı balkan ülkelerini Karadeniz Ekonomik İşbirliği projesine davet etmesidir. Fakat ilk başlarda bu ülkelerdeki gelişmeler Türkiye'nin lehine gibi gözükse de bu böyle olmadı. Soğuk Savaş Balkanlarda sıcak savaşa dönüştü. Ortaya etnik çatışmalar, siyasal istikrarsızlıklar, organize suç örgütleri ortaya çıktı. Ayrıca PKK'nın bölgede aktif hale gelmesi Türkiye'nin aleyhine bir gelişme oldu (Oran, 2012: 484).

Diğer yandan belirtilmesi gereken husus, her ne kadar SSCB çökmüş olsa dahi onun halefi olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu Balkanları başıboş bırakmamıştır. Rusya'nın 1996 ile 2000'li yıllar arasında Balkanlara yönelik politikası şunlardı:

- Yugoslavya'nın birlik ve bütünlüğünü ve diğer Balkan devletlerinin toprak bütünlüğünü sağlamak,

- Balkan ülkelerinin iç işlerine dışarıdan gelebilecek bir müdahaleye karşı gelmek;

- Avro-Atlantik örgütlerinde, Balkan ülkelerindeki sorunlarla ilgilenen devletlereler ilişkileri geliştirmek;

- Bu bölgede uluslararası toplumun en etkili üyeleriyle dengeleri sağlamak, Rusya'nın da buradaki sorunları çözeceği kanaati uyandırmak ve taraftarı olan toplumsal ve siyasi güçlere destek vermek (Mehdiyev, 2008: 277).

2.1.2. Makedonya'nın Bağımsızlığına Kavuşması

Yugoslavya'da TİTO ölünce onun boşluğunu doldurmak isteyen Miloşeviç dönemine kadar Makedonya federal sistemli yapıyı desteklemiştir. Miloşeviç dönemi başladığında ise konfederal sistemli bir yapı yönünde politikasını değiştirmiştir (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 643).

Bu süreçte Makedonya ve Bosna-Hersek ikilemde kaldı. Bir yandan Yugoslavya'nın baskısı altında kalmak istemiyorlardı. Diğer yandan Yugoslavya'nın ekonomik olarak en kötü ülkeleriydi. Bağımsızlıklarını ilan etseler dahi tek başlarını hayata duramayacaklarını biliyorlardı. Ekonomik olarak Yugoslavya'ya bağımlıydılar. Fakat Yugoslavya'nın ekonomisini çeken Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan ettikleri halde 5 Mayıs 1991'de açıklama yapan Kiro Gligorov, Makedonya'nın da bağımsızlığı ilan edeceğini şart koşmuştur. Referandum sonucu ülkelerinin cumhurbaşkanları olan Bosna-Hersek lideri olan Alija İzetbegoviç ile Makedonya lideri Kiro Gligorov 30 Ocak 1991'de bir araya gelerek Yugoslavya'yı bir arada tutmaya çalışıyorlardı (Kodal, 2014: 382). Bu iki ülke "egemenlik haklarına saygı kaydıyla cumhuriyetler arası yeni bir birlik oluşturulması" adı altında Miloşeviç yönetimine bir öneride bulundular. Bu öneri kabul edilmeyince Yugoslavya dağılma sürecine girmiş oldu (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 643).

Yugoslavya ilk olarak 25 Haziran 1991 eş zamanlı olarak Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan edince dağılmaya başladı. Artık bu bağımsızlık sürecinin kaçınılmaz olduğunu fark eden Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov Türkiye'nin başkenti Ankara'ya gelerek 9 ile 11 Temmuz arasında resmi temaslarda

bulunarak Türkiye'nin Makedonya bağımsızlığını ilan ettiği zaman Türkiye'nin tanıması için destek istemiştir. Gligorov bu ziyaret esnasında Başbakan Mesut Yılmaz, Dışişleri Bakanı Safa Giray, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Pakdemirli ile resmi temaslarda bulunmuştur. Son olarak ta Turgut Özal ile bir araya gelerek Ankara ziyaretini sonlandırmıştır (Kodal, 2014: 383).

Ankara ziyaretinde istediğini almış bir şekilde dönen Gligorov şu konuşmasını yapmıştır: "Slovenya Cumhuriyeti'nde çıkan olayların ardından Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinin de onayladığı Brioni Antlaşması'na göre en geç 1 Ağustos 1991 tarihlerinde Yugoslavya'nın gelecekteki düzeni ile ilgili temasların başlaması ve en geç üç ay içerisinde de bir sonuca varılması gerekiyor. Bu üç ay içerisinde Yugoslavya'nın geleceği belli olacak. Eğer bu süre içerisinde bir anlaşmaya varılamazsa, bağımsızlık hareketlerinin bütün cumhuriyetlere sıçrama tehlikesi doğacak. Anlaşmaya varılmazsa her cumhuriyet kendi alın yazısını çizecek" (Kodal, 2014: 383).

Yukarıda da değinmiş olduğumuz gibi, ilk başta Türkiye, Yugoslavya'nın dağılmaması gerektiğini söylüyor, bu ülkenin birliğini ve bütünlüğünü savunuyordu. Fakat Avrupa Birliği, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tanıyınca Türkiye geri adım atmak zorunda kaldı. Makedonya Cumhuriyeti dâhil diğer tüm Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden ülkelerin bağımsızlıklarını tanıdı.

Makedonya Cumhuriyeti, Hırvatistan ve Slovenya'nın ardından 8 Eylül 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreçte diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Makedonya'da da herhangi bir çatışma (iç çatışma) olmaması için ve her ihtimale karşı Miloşeviç liderliğinde Yugoslavya'nın saldırısına karşın Birleşmiş Milletlere bağlı ABD askerlerinden oluşan bir önleme gücü ülkeye girmiştir. Bu önlem gücünü adı "United Nations Preventive Deployment –UNPREDEP" olmuştur (Emin, 2014: 15).

22 Ocak 1992'de Yugoslavya Devlet Başkanı olan Slobodan Miloşeviç Ankara'da temaslarda bulunmuştur. Bu temaslarında Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşmüştür. Miloşeviç Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren Yugoslavya'nın yanında olduğunu ve aralarında çok iyi ilişkiler olduğunu dile getirmiştir. Aslında Miloşeviç'in bu

ziyaret bağımsızlığını ilan edecek olacak olan ülkeleri özellikle Makedonya ve Bosna-Hersek'i Türkiye'nin bağımsızlıkları tanımaması için ziyarette bulunduğu dile getirilmiştir (Kodal, 2014: 386).

Miloşeviç'in Ankara ziyaretinin ardından adeta Türkiye'nin bizi tanımasına muhtacız dercesine Makedonya Cumhuriyeti Parlamento Başkanı olan Stoyan Andov 25 Ocak 1992'de Üsküp'te Milliyet Gazetesi'ne bir demeç vererek şu satırları eklemiştir: "Türkiye'nin bizim için büyük önemi var. Türkiye'nin bizi tanıyan ilk ülke olması bizim için büyük önem ifade eder. Burada yaşayan Türklerin de beklentisi bu yöndedir. Türkiye'nin bizimle daha yoğun ekonomik işbirliğine girmesini bekliyoruz. Türkiye bizi uluslararası platformlarda destekleyebilir. Bizim yurtdışında henüz diplomatik temsilciliklerimiz yok. Türkiye'nin her ülkede temsilcisi var. Ancak biz Türkiye'nin bize destek olurken tabi ki sıkıntıya girmesini istemeyiz. Türkiye ile ortak bir tarihimiz var. Makedonya'da 100 binin üzerinde Türk yaşıyor…" (Kodal, 2014: 387).

Makedonya Cumhuriyeti yetkilileri Meclis başkanının açıklaması ile yetinemeyip bir gün sonra 26 Ocak 1992'de Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Denko Malevski, Milliyet Gazetesi'ne, Türkiye'nin, Makedonya'nın bağımsızlığımızı tanıması halinde bölgeye istikrar geleceğini dile getirmiştir. Bu açıklamalardan sonra dönemin T.C. Dışişleri Bakanı olan Hikmet Çetin, "Ortadoğu Barış Konferansı" için İstanbul'dan Moskova'ya giderken, Türkiye'nin Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıma aşamasına geldiğini ve Makedonya'yı da tanıyacağını açıklamıştır. Fakat Yugoslavya'dan ayrılan bu devletleri tek tek değil de birlikte tanıyacaktır. Biz Bosna-Hersek'i tek başına bırakıp diğer federe devletlerin bağımsızlığını tanıyamayız. Bosna'da şimdilik ortam gergin olduğundan böyle bir tanımaya gidemeyeceklerini ta ki Bosna-Hersek'te ortam yatışınca hep birlikte bu ülkelerin bağımsızlıklarını Türkiye tanıyacaktır diye açıklamalarda bulunmuştur (Kodal, 2014: 388).

6 Şubat 1992'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Bakanlar Kurulu Süleyman Demirel başkanlığında Yugoslavya'dan ayrılan dört federe devletin bağımsızlığının tanınıp tanınmaması hususunda görüşülmek üzere bir araya gelmiştir. Yaklaşık iki saat süren bu görüşmenin ardından hükümet sözcüsü Akın Gönen, bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıma kararı çıktığını açıklamıştır. Fakat ilişkilerin, bu ülkelerle

protokoller imzalandıktan sonra diplomatik ilişkiler kuruluncaya dek Belgrad'taki büyükelçilik aracılığıyla gerçekleşeceği açıklanmıştır (Kodal, 2014: 390).

Nitekim Türkiye, Bulgaristan'dan sonra 6 Şubat 1992'de Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyan ikinci ülke oldu. Aynı yılın Ağustos ayında Londra'da iki ülke arasında diplomatik ilişkiler protokolü imzalandı (Република Македонија Министерство за Надворешни Работи: Makedonya Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Türkiye tarafından tanınmış olması Türk Dış Politikası açısından çok olumlu bir hamle olarak değerlendirilmiştir. Demokratik Sol Parti Genel Başkanı olan Bülent Ecevit, hala yayın hayatına devam etmekte olan Üsküp Radyosu'na demeçte bulunarak, "Şimdi Balkanlarda yeni ve umut verici bir dönem başlıyor" demiştir. Buna mukabil 16 Şubat 1992'de Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov Milliyet Gazetesi'ne "Tam zamanında alınmış bir karar. Gerçek dostlar böyle zamanda belli olur" diyerek demeç vermiştir (Kodal, 2014: 391).

26 Ağustos 1992 yılında Londra'da ki Barış Konferansı'nda iki ülke arasında protokoller imzalandıktan sonra artık diplomatik ilişkiler kurulması için hiçbir engel kalmamıştır. Bunula birlikte Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'e 1993 yılında ilk büyükelçiliği açan ülke Türkiye olmuştur. Suha Noyan, ilk Türk büyükelçi sıfatıyla 30 Nisan 1993'te Üsküp'teki görevine başlamıştır (Çağ, ty: 2008).

Bunula yetinmeyip, Yunanistan'la arasındaki anlaşmazlıklar sürdüğü zaman bile Türkiye, Üsküp yönetiminin yanında yer alarak Makedonya Cumhuriyeti'ni kendi anayasal ismi ile tanımıştır (Çalış ve Demirtaş, 2012: 203). Türkiye, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren, Makedonya Cumhuriyeti'nin ülke bütünlüğünü, egemenliğini ve sınırlarının değişmezliğini kararlıkla savunmakta ve Makedonya'nın üniter devlet yapısının yanı sıra çok etnikli ve çok kültürlü dokusunun korunmasını desteklemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

Makedonya bağımsızlığını ilan eder etmez komşuları arasında sıkışıp kalmıştır. Bunun sebebi de genellikle tarihten kaynaklanmaktadır. Güney Doğu Avrupa ülkesi olan Makedonya, Yunanistan tarafından "Makedonya Cumhuriyeti" olarak tanınmadı. Bulgaristan ise "Makedonya Cumhuriyeti" diye bir devletin varlığını kabul etmekte, fakat "Makedon" diye bir milletin varlığını kabul etmemektedir.

Çünkü Makedonların aslında Bulgar kökenli oldukları varsayımını kabul etmektedir. Batıdaki komşusu olan Arnavutluk ise, Makedonya'nın sınırları içinde en büyük azınlık durumunda olan Arnavutlara haklarını vermediği için şikâyetçi olmaktadır.

Komşuları arasında sıkışmış şekilde kalan Makedonya Türkiye'ye yakınlaştı. Türkiye de Balkanlarda bir müttefik arıyordu. Ona yaklaşan böyle bir fırsatı değerlendirip onunla ilişkilerini geliştirmeye başlamış oldu. Diğer yandan Türkiye'nin Makedonya'ya yaklaşmasında en temel sebep, Balkanlardaki istikrarı korumak ve ülke içerisinde 100.000 civarında Türk azınlığın yaşıyor olması idi. Türkiye bunula yetinmeyip Makedonya'nın Avrupa Birliği ve ABD tarafından tanınması içinde çaba göstermiştir (Oran, 2012: 505).

Makedonya bağımsızlığına kavuştuğunda eski Makedonya Komünist Partisi Genel Sekreteri olan Kiro Gligorov (Киро Глигоров) Cumhurbaşkanı oldu. İlk resmi ziyaretini de Mart 1992 de Türkiye'ye yaptı. Bir yıl sonra Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Turgut Özal Şubat 1993 Makedonya'ya resmi ziyaretlerinde bulundu (Çalış ve Demirtaş, 2012: 203).

Türkiye ile Makedonya arasında karşılıklı sözleşmeler nerdeyse tüm alanları kapsamaktadır. Bu iki ülke arasında 35 uluslararası anlaşma ve 49 uluslararası belge imzalanmıştır. Bir anlaşma verasetle alınmıştır ve 15 anlaşma imzalanma aşamasındadır (Република Македонија Министерство за Надворешни Работи: Makedonya Dışişleri Bakanlığı, 2014).

İki ülke ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan birçok anlaşma imzalanmıştır. Bugüne kadar Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başbakan ve Bakan düzeyinde önemli sayıda üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014).

14 Temmuz 1994'te Eski Yugoslavya'nın son Ankara Büyükelçisi olan Trayan Petrovski bir nevi ülke değiştirerek Makedonya Cumhuriyeti'nin ilk Ankara Büyükelçisi olarak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e güven mektubu sunarak göreve başlamıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

Bir yıl sonra 1995'te dönemin Cumhurbaşkanı Demirel Üsküp'e ziyarette bulunarak "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalamıştır. Makedonya ve Türkiye bu

anlaşma gereğince aralarındaki ilişkileri dostluk, karşılıklı güven, işbirliği ve ortak yarar temellerinde ve birbirlerinin siyasi bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, hak eşitliği ve insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı ilkelerine dayalı olarak geliştirmek, azim ve kararlılıklarını teyit ederler diye söz vermişlerdir (Biçer ve Doğru, 2013).

Bu anlaşma bugüne değin iki ülke arasında geçerliğini sürdürmektedir. Ancak ilişkilerde 1995 yılı sonuna doğru bir duraklama yaşanmıştır. Bu duraksamanın sebebi de Bosna-Hersek Savaşı ve bu savaşı sonlandıran Dayton Antlaşması ile bölgedeki dengelerin değişmesi olmuştur (Adıyaman, 2012).

28 Haziran 1996'da Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Süleyman Demirel'in resmi konuğu olarak Türkiye'ye davet edilmiştir (Bkz. Resim 1), bu davet sonrasında gerçekleştirilen ziyaret sırasında Gligorov'a İstanbul Üniversitesi tarafından "fahri doktora" unvanı verilmiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Bosna Savaşı nedeniyle ortaya çıkan "durgun Makedonya-Türkiye ilişkileri", 1995 Dayton Anlaşması sonrasında canlandı. Dışişleri Bakanı İsmail Cem Üsküp'ü ziyaret etmiş, sonrasında Başbakan Mesut Yılmaz ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hem Makedonya'ya hem de bölgeye ziyaretleri olmuştur (Biçer ve Doğru, 2013).

2.2. GÜVENLİK İLİŞKİLERİ

2.2.1. Makedonya'nın Güvenliği ve Komşuları

Makedonya diğer Yugoslavya cumhuriyetleri gibi bağımsızlığını savaşarak değil barışçıl bir şekilde elde etmiştir. Bağımsızlığını barışçıl şekilde elde etmiş olmasına rağmen Makedonya günümüze kadar farklı sorunlarla yüzleşmiştir ve yüzleşmeye de devam etmektedir. Bu sorunlara göz attığımızda; Makedonya'nın Yunanistan ile "isim sorunu", "Arnavut azınlık sorunu" ve komşularıyla yaşadığı çeşitli sorunları mevcuttur.

1991 yılında bağımsızlığını yeni elde etmiş olan Makedonya tamamen savunmasızdı diyebiliriz. Mevcut olan Yugoslavya ordusu bağımsızlık sonrası her ne askeri mühimmat varsa tüm orduyu alıp Yugoslavya sınırları içine çekilmiştir. Fakat bu süreç bir anda olmamıştır.

Her ne kadar Yugoslavya Halk Ordusu Makedonya'daki cephanesini ve askeri araçlarını bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan ve Slovenya'daki çatışmalar yüzünden oraya sevk etse dahi Makedonya'dan tamamen çekilmemiştir. İki tarafın görüşmesi sonucu anlaşmaya vararak hiçbir çatışma olmadan Yugoslavya Halk Ordusu Makedonya'dan tamamen çekilmiştir (Ahmed, 2004: 30). Bunun sonucunda Makedonya'nın güvenliğini sağlayacak her hangi bir ordu yoktu. Bundan dolayı Makedonya her ne kadar ekonomik olarak Yugoslavya'ya bağımlıysa da askeri olarak Yugoslavya ordusuna muhtaçtı. Bu nedenle de ilk başta Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü destekliyordu.

Makedonya yönetimi, özellikle Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, çok iyi siyaset güderek Makedonya'yı savaşsız bir şekilde bağımsızlığına kavuşturdu. Hatta ülkenin dörtte birini oluşturan Arnavutların özerklik isteyeceği endişesiyle onlarla koalisyon kurmuştur. Onlarda özerklik iddiasında bulunmamışlardır. Bu politik taktik Gligorov'un büyük başarısı olarak kabul edilmektedir.

Gligorov'un başarısının yanında Birleşmiş Milletler'in de büyük başarı payı vardır. Çünkü Arnavutluk ile Makedonya sınırına BM Güvenlik Konseyi'nin 795 sayılı kararıyla UNPROFOR adında bir BM koruma gücü göndermiştir. Bu koruma

gücü BM tarihlerinde daha çatışma olmadan bir nevi önleyici olduğundan bir ilki teşkil edecektir. Bu koruma gücü Arnavutluk-Makedonya sınırlarının yanında Makedonya ile Sırbistan-Karadağ sınırlarına da konuşlandırılmıştır. Bu koruma gücünün amacı, Makedonya'nın güvenliğine ve istikrarına zarar verecek gelişmeleri rapor etmesi olarak öngörülmüştür. Daha sonra BM Güvenlik Konseyi'nin Mart 1995'te almış olduğu 983 sayılı kararıyla bu koruma gücünün yerine UNPREDEP (BM Önleyici Barış Gücü) geçmiştir. Bu güç, 1999 yılının Şubat ayına kadar Çin'in BM Güvenlik Konseyi'nde veto edinceye dek görev almıştır (Özlem, ty: 35). Çin'in veto etmesinin sebebi, Makedonya'nın Tayvan tarafından yapılan 1 milyar dolar tutarındaki yardımı kabul etmesidir (Özçelik, 2011: 57).

Bugüne değin koalisyon hükümetinde yer alan Arnavut azınlık "Büyük Arnavutluk" hayallerinde vazgeçmiş değillerdir. Gerek Makedonya'daki Arnavutlar, gerek Kosova ve Arnavutluk'taki Arnavutlar, bir gün bu hayallerinin gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Makedonya'daki Arnavut azınlığın böyle bir hayal taşıması Makedon hükümetini tedirgin etmektedir (Ahmed, 2004: 44). Makedonya Cumhuriyeti öyle bir yapıya sahiptir ki, en ufak bir etnik-siyasal kıvılcım her an bir iç savaşa dönüşebilir. Nitekim 2001 yılındaki iç savaş böyle başlamış oldu.

Diğer azınlıklara baktığımızda ise onların sayısının az olmasından dolayı seslerini çıkaramamaktadırlar. Tahminimce diğer azınlıklarda bir gün seslerini duyurmak isteseler bile Arnavutların yanında yer almaları gerektiğini düşünüyorum. 2001 yılındaki iç savaşta seslerini çıkaramayan ya da çıkarmak istemeyen üçüncü büyük azınlık konumunda olan Türkler, bu iç savaşı sonlandıran Ohri Çerçeve Anlaşmasıyla hiçbir pay alamadılar. İç savaş süresince, Türkler dahil diğer azınlıkların Arnavutların yanında yer almak istememelerinin temel sebebi, Arnavutların aşırı milliyetçi bir tavır sergilemeleri olmuştur.

Bağımsızlık sonrası güvenlik sıkıntısı deneyimi yaşayan Makedonya, ilk iş olarak kendi güvenlik kurumlarının organizasyonunu şekillendirmiştir. Bu nedenle Makedonya hükümetinin tanımlamış olduğu ulusal çıkarın başında ulusal güvenlik gelmektedir. "Bunu yanında dış politika, ekonomi politikaları, savunma politikaları, iç güvenlik politikaları ve yaşam alanlarını koruma politikaları devletin ulusal güvenliğini ilgilendirmektedir" (Emin, 2014: 21).

Bu ülkenin ulusal güvenliği sağlamak ve korumakla yükümlü olan makamlar ordu, polis ve istihbarat teşkilatlarıdır (Emin, 2014: 21). Makedonya Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını ve anayasasını korumakla sorumlu olan kurum Makedonya Ordusudur. Makedonya Ordusu doğrudan Cumhurbaşkanı'na bağlıdır ve ona karşı sorumludur (Emin, 2014: 21).

Makedonya 25.713 km2'lik küçük bir coğrafi toprağa ve 2 milyon nüfusa sahip olmasına rağmen bu bölge jeo-stratejik olarak çok önemlidir. Böyle olunca da, Makedonya bağımsızlığından buyana güvenlik sorunları yaşamaktadır. Bağımsızlığının ardından bir an önce kendini güvende hissedebilmesi için büyük çaba sarf eden Makedonya hala sorunlarını çözememiştir. Bağımsızlık sonrası ulusal sınırları hala güvende değildir.

Komşuları arasında en büyük sıkıntıyı Yunanistan yaşatmaktadır. Güneyde komşusu olan Yunanistan, Makedonya'yı "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla tanımamaktadır. Hal böyle olunca; Makedonya, Yunanistan'ın vetosu nedeniyle NATO'ya ve AB'ye üye olamamaktadır. Her iki ülke birbirinden çekinmektedir. Tarihten gelen anlaşmazlıklar da mevcuttur. Her iki devlet ve millet, tarihteki Büyük Makedonya İmparatorluğu'nu kurmuş olan Büyük İskender'i kendi atası olarak görmekte ve bu büyük tarihi figürü paylaşamamaktadır.

Yunanistan ısrarla Makedonya'nın isim değişikliğine gitmesini istemektedir. Nitekim Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan'la aralarındaki "isim sorunu" nedeniyle AB, BM ve NATO gibi uluslararası örgütlerde "FYROM (Former Yugoslavian Republic of Macedonia)" yani "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya" olarak anılmaktadır (Emin, 2014: 15). Bu nedenle BM, Makedonya Cumhuriyeti'ni 8 Nisan 1993'te FYROM adı ile 181. üyesi olarak kabul etmiştir (Tangör, 2007: 176).

İki ülke arasında yıllarca süren bu isim anlaşmazlığı yakın zamanda çözülmeyeceği görülüyor. Yunanistan, "Makedonya Cumhuriyeti"nin isminin, başkentinin ismi olan "Üsküp (Skopje) Cumhuriyeti" olarak değiştirilmesini istiyor.

"Makedonya Sorunu" tarihten gelen bir sorundur. Bu sorunun nasıl ortaya çıktığına baktığımızda tarihsel olarak olduğunu görmekteyiz. Tarihsel kökenleri olan bu sorun 19. yüzyıla kadar gitmektedir. Osmanlı İmparatorluğu içinde yer almış olan

Makedonya idari bölgesi, Balkan Savaşları sonucunda Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasında üçe bölünmüştür. Uzun süre uyutulan bu sorun 1991 yılında Makedonya bağımsız olunca gün yüzüne çıkmıştır (USAK, 2012).

Yunanistan'ın bu devletin kendisine değil, taşımış olduğu adına karşı gelmektedir. Gelmesinin sebebi de; antik Grek ve çağdaş Yunan kimliğine değer kazandıran bir unsuru, kendi kimliklerini kurmakta beceriksiz olmuş olan ne olduğu belli olmayan bir millet tarafından kirletildiği için karşı çıkmaktadır (Yerasimos, 2010: 25). Bunun yanında Yunanistan yıllardır katılmış olduğu her uluslararası platformda ve topluluklarda Makedonları, "Yunan tarihini çalan bir hırsız" olarak nitelendirmiştir (USAK, 2012).

Bu iki ülke arkeolojik kazılar yaparak İskender'in kendi milletine ait olduğunu ispatlayan bulgulara rastlamak için çalışmaktadırlar. Makedonya bağımsız olduğunda Yunanistan bu ülkeye tanımadı. Sebeplerinde biri "Makedonya" isminin tek sahibi olarak kalma isteği, diğeri ise zayıf komşu her zaman güçlü komşudan iyidir gözüyle bakarak bağımsızlığını tanımamıştır. Bunun yanında Makedonya'yı Bulgaristan tanıyınca "Makedonya Sorunu" ortaya çıkmıştır (Yerasimos, 2010: 95). Her ne kadar bu sorun çok önceler dayansa da, bugünkü Makedonya bağımsızlığını ilan edince bu sorun gün yüzüne çıkmıştır. Bulgaristan'ın ardından da Türkiye, Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyınca Yunanistan Türkiye'nin tekrar Balkanlara ilgilenmeye başladı diye tedirgin olmuştur (Yerasimos, 2010: 103).

Doğudaki komşusu olan Bulgaristan ise Makedonya'yı bağımsızlık sonra ilk tanıyan devlet olmasına rağmen, "Makedon" diye bir milletin varlığını kabul etmemiştir. Makedonların aslında "Bulgar kökenli" olduğunu ve aynı dili konuştuklarını iddia etmiştir. Bulgaristan'ın Makedonya'yı tanımasındaki sebep, "Büyük Bulgaristan" diye bir devlet kurma arzusudur. Bunu da, aşırı milliyetçi Makedon unsurunu kullanarak "Vardar Makedonya'sı" (bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nin tarihsel adı) ile birleşerek Arnavutluk'un da bazı bölgelerini alma gibi bir politika izledikleri gözlemlenmiştir (Ahmed, 2004: 52).

Yani Bulgaristan devleti ve Bulgar milliyetçiliği, ilerleyen bir tarihte Makedonya'da yaşayan Makedonların Bulgaristan ile birleşmek isteyeceklerini umuyor. Nitekim dönemin Bulgaristan Devlet Başkanı olan Jelyo Jelev şu

açıklamayı yaparak bu Bulgar milliyetçi tezini/beklentisini ortaya koymuştur: Makedonya'da iki milyon Makedon yaşmaktadır. Fakat bunlar, kendilerini Bulgaristan'daki Bulgarlardan daha fazla Bulgar olduklarını kabul etmektedirler (Ahmed, 2004: 54).

Yıllar geçince iki ülke aralarında ekonomik anlaşmalar imzalamışlarıdır. Fakat anlaşmalar imzalanırken dil konusunda da anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Anlaşmaların İngilizce olmasına dile getiren Bulgaristan, Makedonya tarafından kabul edilmemiştir. Dil konusu hala çözüme kavuşturulamamıştır. Fakat Bulgaristan yaşamış olduğu ekonomik krizlerinden dolayı Büyük Bulgaristan hayalinden vazgeçmiştir (Ahmed, 2004: 54).

Makedonya'nın kuzeydeki komşusu olan Sırbistan'da 1989 yılında aşırı Sırp milliyetçisi olan Slobodan Miloşeviç yönetimi ele alınca "Büyük Sırbistan" hayalleri gündeme gelmiştir (Ağca, 2010: 58). Sırbistan Yugoslavya'nın halefi olarak ortaya çıkmıştır. Makedonya bağımsızlığını ilan ettiğinde Slovenya'da, Hırvatistan'da ve Bosna-Hersek'te olduğu gibi müdahalede bulunamamıştır.

Sırbistan'da, 1989 yılında yönetime aşırı milliyetçi Miloseviç'in gelmesiyle birlikte Sırpların "Büyük Sırbistan" hayalleri yeniden canlanmıştır. Bu "büyük milliyetçi proje/hayal", Makedonya'yı, kurulması planlanan / amaçlanan Büyük Sırbistan'a katmayı amaçlıyordu. Buna rağmen ilk başlarda Makedonya halkı ve yöneticileri Sırbistan'da Miloşeviç'in iktidara geçmesine olumlu bakmışlardır. Bunun nedeni, Miloşeviç'in Kosova'daki Arnavutlara karşı baskıcı tutumudur. Miloşeviç'in Kosova Arnavutları'na karşı baskıcı tutumu, Makedon halkını ve siyasetçilerini ilk başta memnun etmiştir. Çünkü Arnavut milliyetçiliği, Makedonya'nın Batısını ele geçirip "Büyük Arnavutluk"a katmayı planlıyordu. Daha sonra Bosna'daki çatışmalar alevlenince Makedonya'nın Miloşeviç'e yönelik "olumlu tutumu" değişmiştir. Yugoslavya'dan barışçıl şekilde bağımsızlığını ilan eden Makedonya, Miloşeviç'in, Bosna'daki gibi, kendisine de saldıracağından endişe duymuştur. Hatta "kuzeyden bir saldırı olmayacağını" dile getiren Makedonya Genel Kurmay Başkanı, Gligorov tarafından görevden alınmıştır (Soğangöz, 2007: 124)

Bu dönemde Makedonya'nın Sırbistan'ı en büyük tehdit olarak görmesinin diğer en önemli sebeplerinden biriside, Miloşeviç'in açıkça Yunanistan Başbakanı

Mitsotakis'le Makedonya'yı birlikte paylaşma önerisi idi (Soğangöz, 2007: 125). Makedonya halkı "Büyük Sırbistan"ın bir parçası olmaktan açıkçası korkmuştur.

Bosna Savaşı'nı sona erdiren 1995 Dayton Anlaşması'ndan sonra Sırbistan'da Miloşeviç hükümetine karşı gösteriler giderek arttı. Bu gösterileri güçlükle bastırabilen Miloşeviç, "Büyük Sırbistan" hayalinden ve diktatörlük havasından uzaklaşıp, ekonomik zararları kapatabilmek adına komşuları ile yakınlaşmaya başladı. Özellikle Makedonya'ya karşı dikkatli bir siyaset izlemeyi öngörmüştür. BM Sırbistan'a uygulamış olduğu yaptırımları ve ambargoyu kaldırınca iki ülke arasında 1996'da Serbest Ticaret Anlaşması imzalandı. Böylece Makedonya ile Sırbistan arasında ekonomik ilişkiler gelişmeye başladı. Bunu takiben iki ülke arasında "siyasal yumuşama" ortaya çıktı. Akabinde iki ülke arasında sınır anlaşmazlığının %80'i çözüme kavuşturuldu (Nuredin, 2008: 226).

2.2.2. Makedonya ile Türkiye Arasında Askeri İlişkiler

Komşularından tehdit gelen Makedonya, kendi ulusal güvenliğini sağlayabilmek için ister istemez Türkiye ile yakınlık kurmuştur. Zaten Makedonya'nın konumu da buna müsait olduğundan her iki ülke de bir birine yakınlık kurarak dostluklarını pekiştirmişlerdir.

Türkiye Balkanları Avrupa'ya yani Batıya tek açılış kapısı olarak gördüğü için bu bölge ne kadar güvende ise Türkiye de o kadar güvende demektir. Bu sebeple Türkiye bu bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi için her zaman destek vermiştir. İlk önce Türkiye Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Fakat Yugoslavya'nın artık kesinlikle dağılacağını gören Türkiye, uluslararası topluma göre hareket ederek ortaya çıkan yeni devletlerin bağımsızlıklarını tanımaya başlamıştır. Bunu da uluslararası hukuka ve düzene uygun yapmaya büyük bir özen göstermiştir.

Bulgaristan'dan sonra ikinci olarak Makedonya'nın bağımsızlığını kabul eden Türkiye, Makedonya ile 18 Mayıs 1992'de Ankara'da bir "Güvenlik Protokolü" imzalamıştır. 1994 yılın Mart ayında Türkiye'nin genelkurmay heyeti Makedonya'yı ziyaret edip, "Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması" imzalamışlardır. Nisan 1995 yılında

ise iki ülke arasında "Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma gereğince Makedon askerleri ve subayları Türkiye'de eğitilmişlerdir (Oran, 2012: 505).

1996-2000 yılları arasında ise 64 Makedonya askeri personeline Türkiye'de eğitim-öğretim verilmiştir. Bunun haricinde bir eğitim timi de Makedonya'ya gönderilmiştir. Dönemin Makedonya Savunma Bakanı yeni ordularını inşa ederken Türkiye'nin vermiş olduğu askeri desteği dile getirerek şükranlarını sunmuştur (Biçer ve Doğru, 2013).

Türkiye'nin öncülüğünde Balkanlar'daki barış ve istikrara katkıda bulunulmak amacıyla 28 Eylül 1998'de "Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü Antlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmaya Arnavutluk, Bulgaristan, İtalya, Makedonya, Romanya, Türkiye, Yunanistan gibi birçok Balkan ülkesi katılmıştır. ABD ve Slovenya gözlemci devletler statüsü olarak yer almışlardır. Bu anlaşmanın yapılma sebepleri, diğeri Balkan ülkelerinin bir an önce NATO ve Batı ile güvenlik ilişkilerinin geliştirmek ve Balkan ülkeleri arasında işbirliği ve iletişimi sağlamaktı (Biçer ve Doğru, 2013).

29 Haziran 1998'de Makedonya Savunma Bakanı Lazar Kitanovski Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle birlikte Türkiye tarafından Makedonya ordusunun güçlendirilmesi için 1 milyon dolarlık Askeri Hibe Anlaşması imzalanmıştır (Rahman, 2012: 154).

Bunların yanında Türkiye Cumhuriyeti Üsküp Büyükelçiliği iki ülkenin ilişkilerinde şu açıklamada bulunmuştur: "Emniyet Genel Müdürlüğümüz tarafından Makedonya İçişleri Bakanlığı'na mensup görevliler için muhtelif alanlarda düzenlenen polis eğitim programları ile Makedonya İçişleri Bakanlığınca belirlenen öğrencilere Türk Polis Akademisi'nde sağlanan öğrenim imkânı, iki ülke arasındaki güvenlik işbirliğinin önemli veçhelerinden birini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, Emniyet Genel Müdürlüğümüzün ilgili Daire Başkanlıkları tarafından Makedonya İçişleri Bakanlığı'na mensup çok sayıda yetkiliye, terörizm, uyuşturucu madde kaçakçılığı önleme ve örgütlü suçlarla mücadele konusunda düzenlenen ikili ve bölgesel eğitim programlarına katılma imkânı sağlanmaya, özel harekât, terörle mücadele, önemli kişi ve kurumların korunması, çevik kuvvet çalışmaları, bomba

tespiti ve imhası, kaza araştırması ve bilirkişilik eğitimi konularında özel eğitim kursları düzenlenmekte, kıriminal konularda teknik eğitim verilmeye devam edilmektedir. Ülkemiz bunlara ilaveten, Makedonya'daki AGİT Misyonunda danışman, gözlemci ve eğitmen olarak görev yapmakta olan Emniyet Genel Müdürlüğümüz mensubu üst düzey personeller aracılığıyla Makedonya'nın güvenlik ve istikrarına katkılarda bulunmaktadır" (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Üsküp Büyükelçiliği, 2012).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefatından iki ay önce, Şubat 1993'te Makedonya ile birlikte diğer Balkan ülkeleri olan Bulgaristan, Arnavutluk ve Hırvatistan'ı ziyaret ettiğinde, bu bölgede büyük bir yankı uyandırmıştır. Cengiz Çandar gibi bazı gözlemci gazeteciler, onun bu ziyaretini Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) ile Yunanistan'a karşı "çevreleme politikası" olarak değerlendirmişlerdir. Bu ziyaretinin ardından Özal, bu bölgede etkili olunabilmenin iki yolu olduğunu dile getirerek birinin İslam olduğunu, diğerinin de Türkiye'deki dini cemaatlerin bu bölgede dini faaliyetlerde bulunmaları gerektiğini dile getirmiştir. Bir nevi Balkanlarda "Slav-Ortodoks Hıristiyan" bloğu ile "Osmanlı-İslam" unsur ile denge kurmaya çalışmıştır (Ataman, 2003: 55).

Bu dönemde gerek Makedonya gerek diğer Balkan ülkelerine ilk adımını atan cemaatler Fetullah Gülen Hareketi ve Süleyman Hilmi Tunahan Cemaati (halk tabiri ile Süleymancılar) olmuştur. Fakat bu cemaatler Slav-Ortodoks Hristiyanlarla denge sağlamaktan çok Vehhabi diye tabir edilen Müslümanlarla çatışmaktadırlar. Özellikle Yugoslavya dağılması sonrası Suudi Arabistan'da okuyup dönen öğrenciler bu Vehhabilği yaydıkları kabul edilmektedir.

2.2.3. 2001 Makedonya İç Savaşı'nın Nedenleri

Yugoslavya dağıldığında Makedonya diğer federe devletler gibi savaşarak bağımsızlığını elde etmedi. Makedonya yönetimi Yugoslavya'nın dağılmaması gerektiğini ve toprak bütünlüğünün devam etmesi gerektiğini söylüyordu. Makedonya'ya sadece Bosna-Hersek katılıyordu. Diğer iki devlet olan Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıktan yanaydılar. Bu iki devlet, adeta "biz artık kendi başımızın çaresine bakıp Yugoslavya'nın diğer devletlerine bakmayacağız" dediler. Hırvatistan

ile Slovenya Yugoslavya federe devletleri arasında ekonomik olarak durumları en iyi olan iki cumhuriyetti. Ekonomik sebeplerin yanında diğer sorunlarda vuku bulunca bağımsızlıklarını ilan ettiler. Makedonya ve Bosna-Hersek ekonomik olarak kötü durumdaydılar. Bu iki yoksul ve zayıf cumhuriyet, her ne kadar Yugoslavya'nın tekrar bir arda olmasını gerektiğini ileri sürseler de başaramadılar.

Makedonya'nın ilk cumhurbaşkanı olan Kiro Gliogorov Yugoslavya'daki ortamı gözlemleyerek Yugoslavya Ordusunun Hırvatistan'da ve Slovenya'da savaşırken 8 Eylül 1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etti. Hırvatistan'da savaşmakta olan YHO (Yugoslavya Halk Ordusu) Makedonya'ya müdahalede bulunamadı. Bu da Gligorov'un başarısı olarak Makedonya'nın tarihine geçmiş oldu.

2001 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını 10. Yılına gelindiğinde Gligorov artık Cumhurbaşkanı değildi. İki dönem cumhurbaşkanlığı yapan Gligorov artık sahnede yoktu. 1999 yılında yapılan seçimlerde Arnavutların ve Türklerin büyük desteğini alarak %53'lük bir oyla Boris Traykovski cumhurbaşkanı olmuş oldu.

Gligorov, tahminimce, görevde kalsaydı, nasıl ki 1991'de Arnavutlarla koalisyon hükümeti kurarak onların özerklik taleplerini dile getirttirmediyse, önceden bu iç savaşın da geleceğini tahmin edebilecek ve gerekli siyasal adımları önceden atarak belki de 2001 Makedonya İç Savaşı'nın önüne geçebilirdi.

Yukarıda da bahsetmiş olduğum gibi Makedonya Cumhuriyeti çok karmaşık bir etnik yapıya sahiptir. Bu nedenle bir yerden bir kıvılcım çıkması halinde olaylar kısa sürse bile çok çabuk yayılıp genişleyebiliyor. 2001 yılında Makedonya'nın yaşamış olduğu iç savaşta bu şekilde cereyan etmiş oldu. Bu iç savaşın zeminini hazırlayan birkaç yerel hadise olmuştur:

- 1994 Kalkandelen Hadisesi:

Makedonya'nın 1974 Anayasasına göre; Makedonlar, Arnavutlar ve Türkler Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurucu unsurlarıydı. Fakat 1991 yılında bağımsızlıkla birlikte yapılan yeni anayasaya göre, Makedonya Cumhuriyeti'nin kurucu unsuru sadece Makedonlar oldu. Arnavutlarla Türkler ise, yeni anayasada "kurucu unsur" olmaktan çıkarılarak "azınlık" durumuna düşürüldü. Türkleri ve

özellikle Arnavutları bu durum çok rahatsız etmiştir. Bu nedenle, bir gün ayaklanmaları için haklı bir gerekçenin ortaya çıkması beklenilmiştir.

1994 yılında Makedonya'nın batısında yer alan Kalkandelen (Tetova) kentinde Arnavutlar, üniversite eğitimi vermek için kendi anadillerinde özel Tetova Üniversitesi'ni açmışlardır. %80 ile %90 arasında Arnavutların çoğunlukta oldukları bu kentte kendi dillerinde okumalarına Makedonya hükümeti tarafından izin verilmemiştir ve üniversite açma girişimini ayrılıkçı bir eylem olarak değerlendirmiştir. Makedonya Anayasası'na göre; "ilk, orta ve lise seviyelerinde azınlıkların kendi anadillerinde eğitim görebilme hakları" mevcuttu. Ama üniversite eğitimi bu hakkın kapsamı dışında bırakılmıştı. Arnavut azınlık, bu sınırlandırmayı yıkmak için kendi üniversitelerini açmışlardır. Fakat Makedonya hükümeti buradan mezun olan öğrencilerin diplomalarını kabul edilmeyeceğini ve devlet dairelerinde çalışamayacaklarını söylemiştir. Arnavut azınlığın üniversite açma girişimini engellemek için Makedonya hükümeti, bölükler halinde Kalkandelen'e polisler yığmıştır. Sivil halka ile polis arasında gerginlik olmuş ve polisin sivil halka saldırması sonucu birkaç sivil ölmüş onlarcası da yaralanmıştır (Nuredin, 2008: 116).

Kalkandelen'de çıkan olayları polis şiddetle bastırmıştır ve Kalkandelen Üniversitesi'nin Rektörü olan Fadıl Süleymani tutuklanarak ağır hapis cezasına çarptırılmıştır. Fakat buna rağmen bu üniversite eğitimine ara vermeyerek devam etmiştir. Bu olayın ardında Arnavutluk hükümeti, Makedonya hükümetine, Makedonya'daki Arnavutların durumundan kaygı duyduklarını dile getirmiştir. (Nuredin, 2008: 117). Bu durum, Makedonya ile Arnavutluk arasında gerginliğe ve hatta bir "savaş tehlikesine" sebep olmuştur.

- 9 Temmuz 1997 Gostivar hadisesi:

1997 yılının Temmuz ayında yaşanan bu hadiseyi bir "bayrak krizi" olarak özetleyebiliriz. 1997 yılında yapılan belediye seçimlerinde Gostivar gibi Arnavutların çoğunlukta olduğu belediyelerde belediye başkanları Arnavutlardan olmuş oldu. O zamana kadar Makedonya Anayasası'nda "belediye başkanı hangi azınlıktan ise, o azınlığın bayrağı, ilgili belediye binasına asılır" diye bir madde yer almıyordu. Fakat belediye meclislerinde Arnavut belediye başkanları bayrakla ilgili

bir yerel düzenleme yaparak, Gostivar Belediyesi'nde Makedonya bayrağının yanına Arnavutluk ve Türkiye bayraklarını da astılar (Halimi, 1997).

Bunun ardından asılı olan Türk ve Arnavut bayrakları polis tarafından indirilmiştir. Bu bayrakların indirilme esansında çatışmalar yaşanmıştır. Arnavut kaynaklarından edinilen bilgilere göre üç Arnavut sivil ölmüş, 250'den fazla Arnavut ve Türk yaralanmıştır (Nuredin, 2008: 123).

Bu çatışmalar yaşanmadan önce 3 ile 8 Temmuz arasında Makedonya Meclisi'nde "yeni bayrak yasası" görüşülmüştür. Bu süre zarfı içinde Arnavut vekiller tarafından önerilen hiçbir kanun teklifi kabul edilmemiştir. 8 Temmuzu 9 Temmuza bağlayan gece ise saat 01:30'da sıralarında İçişleri Bakanlığı'na bağı özel birlikler Gostivar ve Kalkandelen'deki Arnavut ve Türk bayraklarını indirmişlerdir. Arnavut kökenli olan Gostivar Belediye Başkanı Rufi Osmani, 04.30 civarında tutuklanmıştır. Onunla birlikte Arnavut Demokratik Partisi üyelerinden 200 kişi daha tutuklanmıştır (Halimi, 1997).

Bu olaylar olmadan önce, 1997 Mayısında Makedonya Anayasa Mahkemesi, "Arnavut ve Türk bayraklarının kullanılması Makedonya Anayasasına aykırı olduğunu ve kullanılması halinde, Makedonya devletinin egemenliğine bir saldırı teşkil edeceğini" söyleyerek bayrakların indirilmesini istemiştir (Nuredin, 2008: 124).

Burada çıkan ayaklanmaları bastırması için Doğu Makedonya'dan özel polis birlikleri getirilmiştir. Çok sayıda siyasiler ve sivil halk tutuklanmıştır. Bu tutuklu bulunanlar için 29 Aralık 1998'de Makedonya Parlamentosu genel af kanunu çıkarak serbest bırakılmaları kararını vermiştir. Bu karar karşı çıkan Gligorov, Şubat 1999'da yeni bir af kanunu çıkarmıştır. Bu af kanunuyla birlikte Kalkandelen ve Gostivar belediye başkanları ve onlarla birlikte diğer tutuklu 900 kişi serbest bırakılmıştır (Nuredin, 2008: 126).

- 1998- 1999 Kosova Krizi:

Yugoslavya'nın dağılması sırasında Kosova diğer federe devletler gibi bağımsızlığını kazanamamıştır. Hatta daha da kötüsü, 1946'dan buyana Sırbistan içinde özerk bölge/eyalet statüsünde olan Kosova'nın bu özerklik statüsü, Miloşeviç

hükümeti tarafından 1989'da kaldırılmıştır. Her defasında bağımsızlık için mücadele veren Kosova başarılı olamamıştır.

Fakat 1998 yılına gelindiğinde Kosova'da artık ortam gerginleşmiştir. Kosova'daki Arnavutların bağımsızlık için 22 Mart 1998 parlamento seçimlerini yapacaklarını duyurmaları, Begrad'ı çileden çıkarmıştır (Taşdemir ve Yürür, (ty): 147). Bunu akabinde 1998 yılında Sırp polisi ile Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK: Ushtria Çlirimtare e Kosovës) arasında çatışmalar yaşanmıştır. Sırbistan'ın lideri Miloseviç ülkesinin ordusuyla Arnavut köylerini basarak sivilleri öldürmüştür.

Bunun üzerine NATO Sırbistan'a hava operasyonu başlatmıştır. 24 Mart 1999'te başlatılan operasyon 78 gün sürmüş, Sırp ordusu ve polisinin Kosova'yı terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Akabinde Kosova, UNMİK (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Misyonu)'in idaresine ve KFOR (Kosovo Force)'un korumasına geçmiştir (Elbeye, 2015).

Miloşeviç Arnavut köylerini basıp yıkmasının sebebi, buraları potansiyel UÇK yuvası olarak görmesindendir. Bunun gibi baskılardan korkan sivil Arnavut halk evlerini terk etmek zorunda kalarak dağlara ve ormanlara yerleşmişlerdir. Daha sonra bunların birçoğu UÇK'ya katılmışlardır (Baş, 2009: 25).

Bu çatışmalar komşu ülkeleri de derinden etkilemiştir. Makedonya'nın kuzeybatısında yer alan Kosova özellikle Makedonya yönetimini tedirgin etmiştir. Bu savaş Makedonya için güvenlik sorunu oluşturmuştur. Hem illegal örgütler için uyuşturucu ve silah kaçakçılığı fırsatı doğmuştur. Ayrıca Kosova'da örgütlenen UÇK, Makedonya-Kosova sınırının her iki tarafını barınma, eylem yapma ve lojistik destek sağlama olarak kullanmıştır. Bunu yanında 1997'de Gostivar'daki hükümet binasının bombalanması gibi Makedonya'daki bazı olayları UÇK üstlenmiştir. Makedonlar artık Makedonya'daki Arnavutlarında silahlandığına inanmaya başlamışlardır. Durum o hale gelmiştir ki, Makedonya'nın kuzeybatısında yer alan Tetova'nın Tanuşevtsi (Танушевци) köyünde güvenlik güçleri ile UÇK üyeleri arasında çatışmalar yaşanınca Makedonya'da iç savaş fitili atılmış oldu (Baş, 2009: 93).

Yukarıda saymış olduğum 1994 Kalkandelen ve 1997 Gostivar hadisesi Makedonya'daki iç savaşı hazırlayan ve tetikleyen hadiseler olmuştur. Nitekim

1998-1999 yıllarına yaşanan Kosova Krizi de bardağı taşıran son damla olunca 2001 Makedonya İç Savaşı başlamıştır.

Kosova Krizi sırasında Makedonya'ya Kosovalı Arnavut mülteciler sığınmıştır. Makedonya'daki МЦМС (Македонски Центар за Меѓународна Соработка: Uluslararası İşbirliği İçin Makedon Merkezi) Kosova'daki çatışmaların ilk haftasında çok hızlı gelen göçmen dalgası için acil bir şekilde hareket ederek Blatse -Yajintse sınır geçitlerinde ve Malino ve Tanuşevtsi köylerinde mültecilere yardıma koşmuştur. Blatse köyünde 40.000 mülteciye yeterli miktarda gıda yardımında bulunmuştur. Bunu yanında Uluslararası İşbirliği İçin Makedon Merkezi BM Yüksek Komiserliğiyle birlikte diğer kamplarda da aktif görev almıştır (МЦМС, 1999).

Unutulmaması gereken, Kosova Krizi sırasında Türkiye de yardımlarda bulunmuştur. Konuyla ilgili olarak görüştüğüm H. Yıldırım Ağanoğlu şunları açıkladı:

"O göçlere Türkiye elinden gelen yardımı yaptı. Hatta içinde benim de bulunduğum 17 TIR'lık bir konvoy götürdük. Ben 1997'de Rumeli Türkleri Derneği'nde çalışıyordum. İki TIR'ı bizim dernek, on beş TIR'ı da Türkiye Kızılay'ı yardım kampanyası düzenledi. Bir konvoy halinde gittik. Blatse köyü ve Üsküp dışında kurulan mülteci kamplarına bizzat gittim ve yardımı teslim ettim. Kızılay mülteci kampına ilk sıcak mutfağı kurduk ve sıcak yemek dağıtmaya başladık. O ana kadar insanlara kuru gıda dağıtılıyormuş. Yani seyyar mutfağını getirdik inşa ettik, açtık ve mültecilere sıcak yemek dağıttık. Biz orda iken üç gün sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Makedonya'daki göçmen kampını ziyaret etti. Ardında da helikopterle Arnavutluk'a geçerek Arnavutluk'ta ki Kosova'dan göç eden diğer kampları ziyaret etti. Böylece Türkiye göçmenlerle yakından ilgilendiğini ve onları emanet olarak görmüş olduğunu ispatladı" (Görüşme: H. Yıldırım Ağanoğlu , y_aganoglu@yahoo.com, 10.11.2015).

NATO'nun müdahalesiyle birlikte birçok Kosovalı yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Bu mülteci akını en çok Arnavutluk ile Makedonya'ya gelmiştir. Makedonya'da mülteci sayısı 244.500'ü bulmuştur (Ağır, 2014: 468). Zaten Makedonya nüfusunun yaklaşık % 25'i Arnavut kökenli vatandaşlardan oluşurken bu

Kosova'dan gelen mülteci akımı ile birlikte Arnavut nüfusunun sayısı 500 bin civarında olmuştur (Polatoğlu, 2014: 9).

Makedonya'ya, Kosova'dan yoğun bir şekilde mülteci akını gelince, Nisan 1999 tarihlerinde geçici olmak üzere sınırlarını Kosovalı mültecilere kapatmıştır. Kendi sınırları içinde etnik Arnavut azınlıkla sorunlar yaşamakta olan Makedonya yönetimi, yoğun bir Kosovalı Arnavut mülteci akımı gelince kendi içinde istikrarı zar zor sağlayabilen Makedonya istikrarı bozulacak diye endişe duymuştur (Ağır, 2014: 469).

Bunu yanında H. Yıldırım Ağanğolu'na göre; "Balkanlarda yaşayan halkların Sırp, Arnavut, Makedon, Yunan olsun hepsinin büyük idealleri olmuştur. Büyük Bulgaristan, Büyük Yunanistan, Büyük Arnavutluk, Büyük Sırbistan gibi tarihi idealleri vardır. Bu nedenle Makedonya hükümeti bölgenin belirsizliğinden dolayı ileride bir gün Sırbistan'ın da bize saldıracağından korkmuştur. Makedonya tabi 1997'den sonra bu etnik olayı tam yaşamdı esas olayı 2001 iç savaşından sonra yaşadı" (Görüşme: H. Yıldırım Ağanoğlu , y_aganoglu@yahoo.com, 10.11.2015).

Yine Ağanoğlu; bu mültecilerin kalıcı olarak gelmediklerini ve büyük çoğunluğunu ülkelerine geri döndüklerini ve evlilik gibi akrabalık ilişkileri çok küçük bir azınlık kalmış olabileceğini dile getirerek, bu mülteci akımının Makedonya'yı çok ciddi etkilediğini düşünmediğini söyledi (Görüşme: H. Yıldırım Ağanoğlu , y_aganoglu@yahoo.com, 10.11.2015).

Ağanoğlu'nun dediği gibi Kosova Savaşı sırasında Makedonya'ya gelen Arnavut mülteciler savaş sonrasında ülkelerine geri döndüler. Ama Kosova Savaşı sırasında Kosova'dan Makedonya'ya aynı zamanda Roman mülteciler de geldi. Roman mülteciler savaş sonrasında Kosova'ya dönmeyip Makedonya'da kaldılar.

2013 yılında yayınlanan bir habere göre Makedonya'da 1.100 civarında Kosovalı Roman yaşamaktadır. Kosova savaşı sona ermesine rağmen ve bütün şartlar müsait olmasına rağmen onlar hala dönmüş değiller. Milliyetçi Makedonlar, bunların Makedonya'ya ekonomik sıkıntılar çıkardığını ve diğer Avrupa devletler Romanlara nasıl muamele ediyor ise Makedonya'nın da o şekilde muamele etmesi gerektiğini söylüyorlar. TMPO adında siyasi partinin kurucusu Vanço Şehtanski, 1.100 mülteci

Romana vatandaşlık verilmesi halinde Makedonya için büyük sıkıntı (yeni bir Roman Sorunu) doğuracağını dile getiriyor (TMPO, 2013).

2.2.4. 2001 Makedonya İç Savaşı ve Türkiye

Makedonlarla Arnavutlar arasında yedi ay süren etnik çatışmanın temeline ve arka planına baktığımızda Arnavut azınlığının 2000'li yıllara kadar Makedonya'da her türlü baskı altında kalarak kendi dillerinde eğitim ve siyasete katılma gibi temel hakları verilmeyerek bu haklardan mahrum kalmalarıdır. Bu bakımdan baskıdan kurtulmanın tek yolu olarak Arnavut azınlık şiddete başvurmaya yönelmiştir (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 640).

NATO'nun 1999'da Kosova müdahalesinin ardından Makedonya Yönetimi ile Sırbistan Yönetimi, Kosova ve Makedonya sınırı konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmanın neticesinde Kosova sınırındaki bazı köylerin Makedonya'ya verilmesi kararlaştırılmıştır. Makedonya güvenlik güçleri bu köyleri Makedonya sınırına dâhil etmek için hareket edince Kosova Arnavutları genellikle de Makedonya Arnavutları bu köyleri Makedonya'ya vermemek için direnmişlerdir. Bu esnada sıcak çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Makedonya UÇK'sı (daha önce Kosova UÇK'sında yer almış üyeleri de vardı) güvenlik güçleriyle savaşmışlardır (Nuredini, 2006: 41).

Makedonya'ya mültecilerle birlikte sızan Kosova UÇK'sına mensup militanlar Makedonya UÇK'sı ile birleşerek Makedonya hükümetine karşı birlikte savaşmaya başlayınca sorun daha da şiddetlenmiştir. Bu esnada Makedonya UÇK'sı amaçlarının Makedonya'nın toprak bütünlüğüne zarar vermek olmadığını asıl amaçlarının 1974'teki Makedonya Anayasasına göre Arnavutların kurucu millet statüsüne yükseltilmesi olmuştur (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 646).

22 Ocak 2001'de Kalkandelen'in (Tetova) Tearçe köyünde polis karakoluna düzenlenen bombalı saldırıyla bir Makedon polisin ölmesi ve biri ağır olmak üzere iki polisin yaralanmasıyla iç savaş başlamış oldu (Şabani, 2007: 56). 16 Şubat 2001'de ise Kosova sınırına yakın olan bir Makedonya köyü olan Tanuşevtsi'de bir Makedon güvenlik görevlisi öldürülmüş. Ardından da iki Makedon güvenlik

görevlisi mayına basmaları sonucu ölünce gerginlik üst seviyelere çıkmıştır. Bütün bu saldırıları Makedonya UÇK'sı üstlenmekten çekinmemiştir (İşyar ve Ahmed, 2005: 225).

Makedonya yönetimi; Arnavutluk, Kosova ve kendi ülkesinde ki Arnavutların birleşerek "Büyük Arnavutluk" kuracakları endişesine kapılmıştır. Bu endişe yersiz değildi. Çünkü Arnavut milliyetçileri hemen hemen her fırsatta ve platformda kendi Büyük Arnavutluk projelerini dile getiriyorlardı. 1991 yılında Makedonya 25.713 km2'lik bir toprakla bağımsızlığını ilan ettikten on yıl sonra Arnavutlar tarafından parçalanacağı korkusundan Arnavut azınlığa karşı baskılarını şiddetle artırınca bu etnik çatışma daha da karmaşık hale gelmiştir (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 640).

Arnavutlarla çıkan bu etnik çatışma Makedonya güvenlik güçleri tarafından kontrol edilemeyecek hale gelince hükümetin önünde tercih etmesi gereken iki seçenek vardı. Biri, Arnavutlara karşı silahlı çatışmaya girecek ve iç savaş sonucunda ülke bölünecekti. Diğeri ise, uzlaşma yoluna gidilerek barış sağlanması için adımlar atılacaktı. Nitekim her iki taraf yedi ay sonra uzlaşmaya giderek Ohri Çerçeve Anlaşması'yla bu savaşa son verdiler (Ağca, 2010: 55).

Ağanoğlu'na göre; "iç savaş ABD'nin oradaki Arnavut unsurunu desteklemesiyle çıktı. Arnavutları bir arka bahçe olarak gördü. Oradaki Ortodokslar Rusya'nın arka bahçesi olması dolaysıyla ABD Müslüman Arnavut kartını oynadı. Makedonya UÇK'sını da destekleyen yine ABD idi. Tabi ki Kosova ve Arnavutluk sınırlarından silahlar geçmiş olabilir ama işin arakasında büyük güç ABD idi. Sonradan Amerika'nın Kosova'da Bondsteel üssünü inşa etmesi ABD'nin bölgede ileriye yönelik planları olduğunu göstergesidir. Ama Türkler ve Müslümanlar açısından yorumlanmasına gelince, tabi ki Arnavut kardeşlerimizin orda hak ettikleri haklarını kazanmaları bizi sevindirir çünkü bunlar demokratik haklardır" (Görüşme: H. Yıldırım Ağanoğlu, y_aganoglu@yahoo.com, 10.11.2015).

Kosova'da açılan Bondsteel üssü Vietnam Savaşı'ndan sonra ABD dışında kurulan en büyük ABD askeri üssü olarak bilinmektedir. Diğer yandan Bondsteel üssü Kosova'nın Ferizovik kentinde 7000 asker kapasitesine sahip Balkanlar'ın da en büyük ABD askeri üssüdür (Milliyet Gazetesi, 2011).

Bu iç savaş Makedonya'nın uluslararası arenada bir nevi prestijini düşürmüş oldu. 1991/2 yıllarında Makedonya bağımsızlık mücadelesi verirken yerli ve uluslararası yorumcular Makedonya'yı yaklaşmakta olan çatışma ve kriz için uyarmışlardı. Buna rağmen Makedonya bağımsızlık sürecinde Yugoslavya'da yaşanan kanlı çatışmaları yaşamadı. Bu sebepten 1991'den 2001'e kadar Makedonya için "istikrar adası" denildi. 2001 yılında iç savaşla birlikte haklı olarak bu terim geçerliliğini ne yazık ki yitirmiş oldu. Bununla birlikte, az sayıda kayıplarla çatışmanın hızlı bir şekilde halledilmiş olması, bölgedeki diğer savaşlar gibi şiddetli olmaması işin sevindirici yönü oldu (Фондација Фридрих Еберт, 2008: 9).

2001 Makedonya İç Savaşı'nda Makedonya UÇK'lı militanları silahsızlandırmak amacıyla "Essential Harvest" harekâtı oluşturulmuştur. Makedonya'da oluşturulan çok uluslu harekâta 27 Ağustos 2001 tarihlerinden sonra Türkiye de desteklemiştir. "Essential Harvest" harekâtı, 27 Eylül 2001 tarihlerinde görevini tamamlamıştır. Bu harekâttaki Türk personeli de 6 Ekim 2001 tarihlerinde Türkiye'ye dönmüştür. Bu harekâttan sonra uluslararası gözlemcilerin desteğiyle NATO Makedonya'da "Amber Fox" adlı yeni bir harekâta başlamış. Bu yeni harekâtta da Türkiye yer almıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

2001 yılında Makedonya'nın batısında cereyan eden bu iç savaş yedi ay sonra 13 Ağustos 2001 yılında Ohri Çerçeve Anlaşması'yla son bulmuştur. Bu anlaşma Makedonya Parlamentosu'nda temsil edilen dört büyük parti liderleri, Cumhurbaşkanı Boris Traykovski, Başbakan Lyupço Gyorgievski, SDSM lideri Branko Tsrvenkovski, Arnavut Demorkatik Partisi Başkanı Arben Caferi ve Demokratik Refah Partisi Başkanı İmer İmeri (Bkz. Resim 2) arasında imzalanmıştır. Ayrıca bu anlaşmaya AB ve ABD temsilcileri de imza atmıştır (Yeni Balkan, 2012 (e)).

Daha önce de bahsetmiş olduğumuz gibi bu iç savaş diğer eski Yugoslavya federe devletlerinde ki savaşlar gibi olmadı. Çünkü Hırvatistan'da, Bosna-Hersek'te ve Kosova'da devletin kendisi sorunluydu. Bu nedenle bu ülkelerde sınırlar yeniden şekillenmedikçe barışın sağlanması çok zordu. Fakat Makedonya'daki iç savaş, toprak elde ederek sınırları yeniden şekillendirmek gibi bir amaç taşımıyordu. Sadece tek bir amacı vardı: Makedonya'daki Arnavutların haklarının tanınması (Фондација Фридрих Еберт, 2008: 10).

Diğer yandan 1990'lı yılların başında bu savaş için karakteristik olan etnikler arasında birlikte yaşama geleneğinin olmasıdır. Bu dönemde Makedonya'da politika çerçevesi çelişkiliydi. Anaysa ve Makedonya'daki çoğu etnik siyasi partilerin ortak tutumları, devleti bir mülkiyet olarak birlikte inşa etmekti. Bunu da Komünist Yugoslavya'daki birçok etniğin ve cumhuriyetin tecrübesine dayanarak yaptılar. Bunun gibi birçok sebep devlete karşı mülkiyet ilişkilerini güçlendirmelerine neden oldu. Aynı zamanda 1992'li yıllarda Arnavut partilerinin koalisyonda yer alma geleneği oluşmuştu. Fakat Arnavutların koalisyonda yer almaları yeterli değildi. Çünkü istikrarın devam etmesi için daha fazla hakların verilmesi gerekiyordu. Özellikle Arnavutlar kamu yönetimlerinde yer almıyorlardı ve azınlıkların uygun şekilde korunma eksiği vardı (Фондација Фридрих Еберт, 2008: 11).

Bazı akademisyenlere göre Ohri Çerçeve Anlaşması 2001'deki çatışma için yeterli bir cevap olmadı. Gerginlikleri azaltacağına daha çok gerdiğini ileri sürmektedirler. Diğerlerine göre ise, etnikler arasındaki anlaşmazlığı Ohri Çerçeve Anlaşması gidermedi. Bu anlaşma öncesinde zaten etnik gruplar arasında gerginlik ve anlaşmazlık vardı. Buna benzer görüşler azınlıklar arasında da dolaşmaktadır. Bunlarla birlikte hala tartışılması gereken mevzu şudur: Ohri Çerçeve Anlaşması ile birlikte hükümet ikiye bölünerek ikili bir hükümet mi oluştu ve Makedonya iki uluslu bir devlete mi dönüştü? (Фондација Фридрих Еберт, 2008: 12).

2001 Makedonya İç Savaşı'na son veren Ohri Çerçeve Anlaşması'nın çözüme kavuşturduğu ve çözemediği dört durum devam ediyor:

I. Ohri Çerçeve Anlaşması silahlı çatışmaya son verdi. Fakat bu çatışmayı ortaya çıkaran sebeplere son veremedi.

II. Bu barış anlaşması Makedonya'nın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korudu. Fakat azınlıkların ulusal bütünlüğünü korumadı.

III. Bu anlaşma etnik sorunların bölgesel çözümünü göz önünde bulundurdu. Fakat ülkenin üniter karakterini sağlayacak ve bütün vatandaşların bu üniter ülkede eşit muamele görebilecek ilgili uygulamaları birlikte ele almadı.

IV. Makedonya'daki savaş diğer Yugoslavya ülkelerinde olan savaşlardan farklı olarak bir ilkti. Çünkü bu savaşta amaç; toprak elde etmek değil, bütün yurttaşlarıyla

birlikte eşit hakları sahip bir ülke inşa etmekti. Fakat Makedonya'nın Ulusal Kurtuluş Ordusu bu savaşın toprak elde etmek için değil eşit haklara sahip Demokratik bir Makedonya inşa etmek olduğunu bilmesine rağmen, o zamanın en üst makamlarından özellikle Makedonya Bilim ve Sanat Akademisinden Makedonya'nın bölünmesini istedi (Блерим Река, 2011: 12-13).

Diğer yandan bu iç savaş sonucu imzalan Ohri Çerçeve Anlaşması'nın Makedonlarla Arnavutlara yararı olmuştur. Makedonlar ülkelerinin toprak bütünlüğünü koruduklarından ve üzerlerinden büyük bir baskıyı attıklarından dolayı rahatlamışlardır. Arnavutlar ise çok sayıda hak elde etmişlerdir. Türklere gelince onlar bu savaşta tarafsız kaldılar. Hiçbir tarafa destek vermediler. Destek vermeye kalksalardı Arnavutlara destek veririlerdi. Fakat desteklememelerini sebebini H. Yıldırım Ağanoğlu şöyle açıklık getirmektedir:

"Bunun sebebi çok normal çünkü Arnavutlar büyük bir azınlıktır. Nüfusça çoklar. Başarılı olursalar bu iç savaşta bir şey kazanacaklar, başarısız olursalar çok büyük şekilde cezalandıramazlar çünkü nüfuzu çok fazla. Ama Türklerin öyle bir şansı yok. Arnavutları destekledikleri zaman, Arnavutlar bu savaşı kaybetseydiler en büyük zararı yine Türkler görecekti. Türkler dolaysıyla tarafsız kaldılar ve kendilerini garantiye almak istediler. İçinde bulundukları devlete karşı bir operasyona karşı girişmek istemediler. Çünkü o derecede nüfus ağırlığına sahip değiller. Ayrıca ne askeri olarak ne de ekonomik olarak güçlüler. Türkler bu noktada tarafsız kalmayı seçtiler. Ayrıca Türkler ile Arnavutlar arasında tarih boyu - yani Osmanlıdan sonraki dönemi kast ediyorum - hep bir "ayrılık gayrılık rüzgârları" estirilmeye çalışıldı. Bunu hem eski sosyalist rejimi yaptı hem de Sırp milliyetçiliği yaptı. Ama bu ayrılığın ana unsuru Arnavutların irredendist politikalarıdır. Türkleri, "siz Türk değilsiniz, Arnavut'sunuz" şeklinde ırkçı baskılarla bunaltmaya çalışmalarıdır. Bununda arkasında Kosova aydınlarının olduğunu düşünüyorum. Yani Kosova'daki Arnavut milliyetçiliği Makedonya'daki Arnavutları da etkiledi. Makedonya'daki etnik ve siyasi durumu da etkiledi. Yoksa bir Arnavut'la bir Türkün koalisyon veya işbirliği yapmasından daha doğal bir şey olamaz ki zaten kız alıp vermişler akraba olmuşlar. Buna rağmen bu ayrılık nasıl oluyor? İşte bunun arkasında da Yugoslavya zamanında ki büyük Sırp aklını görmek lazım. Sırplardır bunun temeli. Arnavutlarla Türklerin birbirine düşman edilmesi ve anlaşamamaları

temeli Sırp ideolojisidir. Tabi sonra bunu Makedon ideolojisi de desteklemiştir" (Görüşme: H. Yıldırım Ağanoğlu , y_aganoglu@yahoo.com, 10.11.2015).

Türkiye bu savaşta Arnavutların değil Makedonların yanında yer almıştır. Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Türkiye'nin kendi sınırları içinde Kürt azınlığı bulundurduğundan dolayı, bu iç savaşta Arnavutların haklı olduğunu dile getirememiştir. Türkiye liderleri, aynı zamanda Arnavut ve Makedon taraflarının tutumlarında ölçülü olmaları gerektiğini ve çözüm için ortak bir yol bulmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Devamında da, Makedonya yetkililerinin, azınlıklar arasında farklı uygulamaları kaldırmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Ama bunun yanında da, Arnavutların aşırı talepleri olmaması gerektiğini de vurgulamışlardır. Ayrıca dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, uluslararası toplumu, Makedonya'ya ekonomik yardımı ihmal ettikleri için çok sert şekilde eleştirmiştir (Gangloff, 2001: 23)

Bunun yanında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer 1 Ekim 2001'de TBMM yeni yasama yılı açılışı dolayısıyla 55 sayfalık bir konuşma yaptığı sırada Makedonya'ya değinerek şöyle demiştir:

"Türkiye'nin Batı Avrupa'ya açılan kapısı olan Balkanlar'daki gelişmeleri yakından izlemekte ve bu duyarlı bölgede barış ve istikrarın korunup güçlendirilmesine ilişkin uluslararası çabalara etkin katkılarda bulunmaktayız. Makedonya'da anayasal reform sürecinin Çerçeve Anlaşmasına uygun biçimde başlatılmış olmasını sevinçle karşıladık. Tarihsel ve kültürel bağlarımız bulunan Balkanlar'da uluslararası sınırların dokunulmazlığına saygı gösterilmesinin, ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerinin korunmasının, bu bölgenin istikrar içinde gelişmesinin ön koşulunu oluşturduğunu düşünüyoruz. Öte yandan, yüzyıllardır Balkanlar'da yaşayan soydaşlarımızın güvenlik ve gönençlerinin korunup geliştirilmesinin sağlanmasının temel önceliğimiz olduğunu her fırsatta vurgulamaktayız" (Hürriyet Gazetesi, 2001).

Makedonya Parlamentosu'nda Türkleri Temsil eden Devlet Bakanı Furkan Çako'ya göre ise; "Türkiye'nin tutumu, özellikle Makedonya'nın toprak bütünlüğünün korunması, Makedonya'daki Türklerin her türlü haklarının özellikle hakça temsil ilkesi doğrultusunda korunması ve Makedonya'nın istikrarının

sağlanması, devam etmesi gibi tutum içerisinde olduğunu okumaktayız. Yani bunlar özellikle başlıca ana konular olarak ortaya çıkan hususlardır. Ama bunların dışında, Türkiye'nin, özellikle hem ülkenin geneli itibariyle hem de özellikle Makedonya'daki Türklerin durumunun iyileştirilmesine yönelik adım ve tutum içinde olduğunu görmekteyiz" (Yazılı Mülakat: F. Çako, cakofurkan@gmail.com, 16.11.2015).

2.3. EKONOMİK İLİŞKİLER

Makedonya 1991 yılında bağımsızlık sırasında Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında en az gelişmiş ülkesiydi. Altyapı eksikliği onun işini zorlaştırıyordu. Diğer yandan BM'nin Yugoslavya'ya uyguladığı cezalar ve Yunanistan'ın ambargosu Makedonya'yı zor durumda bıraktı. 1996 yılında Makedonya ekonomisi gelişmeye başlamıştı ki 2001 yılında ortaya çıkan İç Savaş bu gelişmeyi durdurdu. Ohri Çerçeve Anlaşması sonrasında yine normalleşme yoluna girmiş oldu (Европски Фонд за Повратници, 2013: 7)

Makedonya'nın ekonomisinin azgelişmiş olmasının diğer bir sebebi, sosyalist ekonomiden pazar ekonomisine yani kapitalist ekonomiye geçtiği sırada yaşamış olduğu sıkıntılardır. Bunun yanında uluslararası arenada bağımsızlığı uzun süre tanınmayınca uluslararası yardımlar ve krediler alamamıştır. Buna ek olarak Yugoslavya'ya uygulanan ambargo yüzünden Makedonya iyice zor duruma düşmüştür. Bu sırada Türkiye'nin Makedonya'ya göndermiş olduğu petrol ve insani yardım büyük bir katkı sağlamıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan Bosna-Hersek ile birlikte ekonomik olarak en zayıf federe devletiydi. Bu nedenle bir an önce harekete geçen Makedonya yönetimi komşu sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da ekonomiye odaklanıyordu. Özellikle Yunanistan "isim sorunu" yüzünden Makedonya'ya 1992 – 1995 yılları arasında ekonomik ambargo uygulayınca, Türkiye ile Makedonya'nın yakınlaşması bir zaruret oldu (Babuna, 2008: 343).

Makedonya bayrağında yer alan "Virginia Güneşi" antik Yunan medeniyetinin de sembolüydü. Yunanistan bu sembolün Makedon bayrağında kullanılmasına karşı çıkıyordu. Makedonya'ya uygulanan Yunan ambargosunun bir nedeni buydu. Bu ambargo, 16 Eylül 1995'te Makedonya bayrağındaki bu sembol değiştirilince kaldırıldı (İnat, Duran ve Ataman, 2010: 650).

Bağımsızlığını ikinci tanıyan devlet olan Türkiye, Makedonya ile ekonomik ilişkilere girdi. Makedonya ile Türkiye arasında "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" 17 Mart 1994 tarihlerinde Ankara'da imzalanarak 3 Nisan 1995 tarihlerinde yürürlüğe girdi. 16 Haziran 1995'te "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması" taraflar arasında Ankara'da imzalanmıştır. Bu anlaşma 28 Kasım 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Bunula birlikte vergilendirmeyle ilgili hükümler 1 Ocak 1997 yılından sonra uygulanmaya başlanmıştır. 14 Temmuz 1995'te "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" imzalanmış, 27 Ekim 1997 yılında ise yürürlüğe girmiştir (Bkz. Tablo 1), (DEİK, 2011: 17).

Makedonya ile Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi maksadıyla DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi) himayesinde 1995 yılında Türk-Makedon İş Konseyi kuruldu (Kır, 2008: 76). İş Konseyi'nin Makedonya tarafı Makedonya Ekonomi Odası Başkanı Branko Azeski olmuştur. Türk tarafının başkanı ise Maya Holding A.Ş. CEO'su Nuri Özsüer olmuştur (DEİK, 2011: 17).

17 Haziran 1995'te Türk-Makedon İş Konseyi, Türkiye'yi ziyarete gelen Makedonya Başbakanı Branko Tsrvenkovski ve DEİK üyelerinin de katılımlarıyla bir çalışma yemeği düzenlemiştir. Temmuz 1995'te bu İş Konseyi üyelerinden oluşan bir heyet Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le birlikte Makedonya turuna çıktı. Bu tur sırasında biri Makedonya Başbakanı ile diğeri de Makedon işadamları ile olmak üzere iki toplantı gerçekleştirdi (DEİK, 2011: 17).

Anlaşmalar	İmzalanması	İmzalandığı Yer	Yürürlüğe Girmesi
Turizm İşbirliği Anlaşması	27 Ekim 1993		
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	17 Mart 1994	Ankara	3 Nisan 1995
Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü	15 Haziran 1994		
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	23 Nisan 1995		
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	16 Haziran 1995	Ankara	28 Kasım1996
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	14 Temmuz 1995		27 Ekim 1997
Serbest Ticaret Anlaşması	7 Eylül 1999		1 Eylül 2000

Tablo 1: Türkiye ile Makedonya Arasında Ticari ve Ekonomik Anlaşmalar (DEİK, 2011: 12, 17)

Yıllar	İhracat (X)	İthalat(M)	X/M	Denge	*Hacim*
1995	76,7	50,4	1,5	26,1	126,8
1996	74,2	31,4	2,4	42,8	105,6
1997	77,4	30,2	2,6	47,2	107,6
1998	68,2	13,2	5,2	55,0	81,4
1999	93,7	7,9	11,9	85,8	101,5
2000	107,8	10,5	10,3	97,3	118,2
2001	89,8	9,1	9,9	80,7	98,4
2002	100,5	14,9	6,7	85,6	115,4

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Türkiye-Makedonya Ticareti (Milyon Dolar), (EkoAvrasya, 2012: 22)

Makedonya'nın dünyaya açılmak için belirlemiş olduğu temel politikası uluslararası ticaret politikası olmuştur. Bu bağlamada, Slovenya, Sırbistan-Karadağ, Bulgaristan, Türkiye, Ukrayna, Hırvatistan, Bosna- Hersek, Arnavutluk, Romanya ve Moldova ile Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalamıştır (Bkz. Tablo 3). (EkoAvrasya, 2012: 19).

ÜLKE	**TARİH**	**ÜLKE**	**TARİH**
Sırbistan-Karadağ	1996	Hırvatistan	2002
Slovenya	1996	Bosna-Hersek	2002
Türkiye	1999	Arnavutluk	2002
Bulgaristan	2000	Romanya	2004
Ukrayna	2001	Moldova	2004

Tablo 3: Makedonya'nın Serbest Ticaret Anlaşmaları (EkoAvrasya, 2012, 19)

Türkiye ile Makedonya arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmasının (STA) imzalanması için 16-17 Mart 1999 tarihlerinde Ankara'da üçüncü tur müzakereler neticesinde Anlaşma parafe edilmiştir. STA 7 Eylül 1999 tarihlerinde imzalanmış ve 1 Eylül 2000 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

Diğer yandan Türkiye-Makedonya arasında ilişkilerin ve bağların güçlendirilmesi yönelik "Vardar Vadisi Projesi" başlatılmıştır (Bkz. Resim 3). Bu proje kapsamında Türkiye-Makedonya Vardar Vadisi Projesi Ortak Daimi Çalışma Grubu I. Dönem Toplantısı Protokolü, 30 Eylül 1998'de Makedonya'nın başkenti Üsküp'te gerçekleştirip imzalamışlardır. Vardar Vadisi diye adlandırılan bu bölge Makedonya'nın kuzeyinde bulunan Kumanova şehrinden başlayarak, Üsküp, Podgoritsa, Veles (Köprülü) ve Gevgeliya şehirlerini de içine alarak güneyde Yunanistan sınırına kadar uzanmakta olan yaklaşık 200 km uzunluğundaki Vardar Nehri yatağı boyunca bir elverişli vadidir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

"Vardar Vadisi Projesi"ne Türkiye'nin de katılması için Cumhurbaşkanı S. Demirel ile Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov bir tarım anlaşması imzalamışlardır. "Vardar Vadisi Projesi", bir nevi Türkiye'nin GAP (Güneydoğu

Anadolu Projesi)'ı gibi Makedonya'nın da GAP'ı olacaktır. Bu proje ile Vardar Nehri üzerine yapılacak baraj ve sulama tesisleri, Makedonya'yı gıda, tekstil ve enerji ihraç eden zengin bir ülke haline dönüştürecekti (Akyol, 1998).

Türk firmaları büyük ilgi ile izlenmekte olan bu projeye dâhil olmak üzere Demirel'le birlikte Makedonya'yı ziyaret ettiler. Makedonya'ya gelen Türk ENKA firmasının temsilcisi Niyazi Galipoğulları, ziyareti sırasında şu açıklamayı yapmıştır: "Vardar Projesi irili ufaklı 16 baraj, hidroelektrik santraları, sulama, otoyol, demiryolu ve turizm yatırımları öngören 3 milyar dolarlık entegre bir projedir... Bu sektörlerin hepsi Türk firmalarının uzman olduğu alanlar... projeye başka ülkeler girmese bile Türk özel sektörünün gerekli kredileri bularak bu yatırımları yapma gücüne sahiptir" (Akyol, 1998).

Vardar Vadisi Projesi (Bkz. Resim 3) bölgenin topyekûn kalkındırılmasını öngören çok amaçlı entegre kalkınma projesidir. Bu proje ile birlikte önemli altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi öngörülerek, baraj ve hidroelektrik santralların, otoyolların, demiryollarının inşa edilmesi planlanarak karar bağlanmıştır. Projenin maliyeti ise 3 milyar dolar civarında maliyet bulacağı öngörülmüştür. Bu proje ile 16 adet baraj inşa edilmesi planlanmıştır. Barajların 12 adedi Vardar Nehri üzerinde, 4'ü ise nehrin iki önemli kolu olan Treska ve Crna Reka (Kara Nehir) nehirleri üzerinde inşa edilmesine karar verilmiştir (Balkan Günlüğü Gazetesi, 2010).

Fakat bu önemli proje tam olarak uygulamaya sokulmadı. Ayrıca bu projeyi denetlemekte olan Profesör Nikola Durnev'e göre Vardar Nehri'nin suları 12 adet barajı yürütebilecek kapasiteye sahip değil. Devamında da bu suyun miktarı sabit kalmadığını yaz ve kışın değiştiğini dile getirdi. Vardar'ın suyu 12 adet barajı çalıştırabilmesi için saniyede 200 metreküp suya ihtiyacı var. Fakat Vardar'ın suyu ortalama saniyede 120 ile 150 metreküp su çalıştırabiliyor. Yani Durnev'e göre Vardar Vadisi Projesi, kâğıt üstünde çok önemli bir proje olsa da, uygulanabilirliği tam olarak mümkün olmayan bir projedir (Durnev, 2014).

Zaten böyle bir proje yürürlüğe girdiği anda ilk itiraz edecek olan yine Yunanistan'dır. Çünkü Makedonya'nın Şar Dağı'nın eteklerinden Vrutok'tan doğan Vardar Nehri Yunanistan'ın Selanik Ovası için hayati bir önem taşımaktadır. Bu ovanın su teminatını Yunanistan Vardar Nehri'nin suyu ile gidermektedir. Türkiye

ile Makedonya'nın böyle bir proje ile barajlar inşa etmeleri Selanik Ovası'nın tehlikeye gireceğinden Yunanistan bu projeye karşı çıkmaktadır.

Ağanoğlu'nun değerlendirmesine göre; Yunanistan'ın 1993 yılındaki Turgut Özal'ın Balkan ziyaretinde dile getirmiş olduğu "Draç'tan İstanbul'a Kadar Otoyol Projesi" diğer adıyla "Batı-Doğu Otoyol Projesi", Makedonya ve diğer Balkan ülkeleri ile ilişkileri iyi olan Türkiye'nin daha da iyi olmasına vesile oldu. Bir nevi Yunanistan kuzeyden kuşatılmış oldu.

Bu otoyol projesi Arnavutluk'un Draç Limanı'ndan başlayarak Üsküp ve Sofya üzerinden İstanbul'a kadar 680 km'lik bir mesafeyi kapsamaktadır. Ekim 1995'te başlatılmak istenilen bu proje Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye bağlantısını güçlendirecek ve aynı zamanda denize hiç çıkışı olmayan Makedonya'nın da artık her iki denize çıkışını sağlayacağından kayda değer bir projeydi. Diğer yandan da Yunanistan kuşatılmış olacağı gibi Selanik Limanı önemini yitirmiş olacaktı. Fakat diğer yandan Türkiye ile ilişkileri pekiyi olmayan Yunanistan, 1995 yılında Makedonya'ya olan ambargosunu kaldırarak Atin-Üsküp arasında ilişkiler düzelince ekonomik olarak Yunanistan'ın Makedonya üzerine etkinliği artmış oldu. Hatta Makedonya'ya en çok yatırım yapan ülke haline geldi (Oran, 2012: 505-507).

23 Mayıs 2001 tarihlerinde Türk-Makedon İş Konseyi tarafından DEİK'te Türkiye-Makedonya Parlamentolar arası Dostluk Grubu Heyeti toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıya Makedonya'da faaliyet gösteren 7 Türk firması katılmıştır. Toplantıda iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması'nın olumlu etkileri gündeme getirilmiştir. Ancak bunun Makedonya'da merkez Üsküp'te bulunan Ziraat Bankası'nın da mevduat toplama hakkını kullanmasına izin verilmesi halinde mümkün olacağına karar verilmiştir (EkoAvrasya, 2012: 29).

31 Ekim 2001'de Makedonya'da faaliyet gösteren firmalar DEİK'te düzenlenen toplantıda bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıya yeni atanmış olan T.C. Üsküp Büyükelçisi Mehmet Taşer de iştirak ederek 28 firma temsilcisi faaliyetleri hakkında bilgilendirilmiştir (EkoAvrasya, 2012: 29).

1991 sonrasında Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik önemli ticari ve ekonomik girişimlerine rağmen, iki ülke arasındaki ekonomik ilişki ve işbirliği arzu edilir

seviyeye ulaşmamıştır. Makedonya ile Türkiye arasındaki siyasi ve güvenlik ilişkileri ekonomik ilişkilere göre daha ileri düzeydedir. Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımayan ve bu ülkeye 1995'e kadar ambargo uygulamış olan Yunanistan bile Makedonya'da Türkiye'den daha çok yatırımlar gerçekleştirdi. Yunanistan'ın bunu sadece ekonomik çıkar için yaptığını değerlendirmemek lazım. Yunanistan'ın siyasi olarak da Makedonya üzerinde nüfuz etmek istemektedir. Bu amacına ulaşmak için Makedonya'da ekonomik yatırımlarını arttırmaktadır. Maalesef ki Türkiye yatırımlar konusunda Yunanistan'dan geri kalmıştır (Kır, 2008: 85).

2.4. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER

Makedonya ile Türkiye'yi sosyokültürel olarak etkileyen faktörleri sıralayacak olursak, din (İslam), Türk azınlık, ortak tarih (Osmanlı mirası), göç gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin halefi olarak Türkiye bağımsızlık sonrası yıllarca gerek Makedonya ve gerekse diğer Balkan ülkeleriyle pek yakından ilgi ve alakadar olamadı. 1990 Sonrası sosyalizm çökünce Türkiye için fırsatlar doğmuş oldu.

Türkiye, Makedonya ile ilgilenmesinin en başta yatan sebeplerinden biri, Osmanlı zamanından kalıp yaklaşık beş asırdır orada yaşamakta olan Türk soydaşlarıdır. Diğer yandan, Türk olmayan fakat İslam dinine mensup olan Arnavut nüfus da mevcuttur. Kısacası diyebiliriz ki Makedonya'da Müslüman Türk ve Arnavut nüfusun varlığı Türkiye için son derece önemlidir.

Yugoslavya'nın dağılması esnasında Makedonya bağımsızlığı için referanduma gitti. Bu referandumda halkın çoğunluğu bağımsızlıktan yana evet oyu kullanmış oldu. Makedonya'daki Arnavut azınlık referandumda hayır oyu kullandılar. Makedonya'daki diğer üçüncü büyük azınlık konumunda olan Türkler ise Makedonlarla birlikte referandumda evet oyu kullandılar. Fakat buna rağmen bugün Makedonya'nın bağımsızlığından yana olumlu oy kullanmış olan Türkler bugün anayasal haklarını elde edemediklerini çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türkiye Makedonya'nın Bağımsızlığını tanısın diye Makedonya Cumhuriyeti Meclis Başkanı olan Stoyan Andov Ocak 1992 yılında bir açıklamada bulunarak 1964 yılından bu yana Parlamento'da temsile edilemeyen Türkler için bir an önce çalışmalara başlayacaklarını dile getirdi (Kodal, 2014: 387). Daha sonra Makedonya'nın Türkiye tarafından bağımsızlığı kabul edilince Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Türkiye'ye teşekkür ederek seçim kanunda değişiklikler yapıp Türkleri Mecliste temsil ederek milletvekilleri olsun diye çalışacaklarını ifade etmiştir (Kodal, 2014: 391).

Bunula ilgili çalışmalar olmuştur. Bunu sonucunda Türk Demokratik Partisi kurulmuştur. İlk başlarda milletvekili çıkaramamışlardır. Fakat daha sonraki seçimlerde başarı yakalayıp bir milletvekili çıkarmışlardır. Bu partinin Makedonya'daki tüm Türklere hitap edemediğini yada hitap ettirilmediğini düşünüyorum.

Meşküre Yılmaz 21. Yüzyıl Enstitüsünde Makedonya'daki Türkler hakkında yazmış oldu makalesinde Makedonya'daki Türklerin başkent Üsküp, Gostivar, Kalkandelen ve Ohri'de yaşadıklarını dile getirip 1953 yılında Türklerin sayısı 203 bin civarında olduğunu, fakat bu sayı bağımsızlık yıllarında 80 bine düştüğünü dile getirmiştir (Yılmaz, 2007). Demek ki bağımsızlıktan sonra Doğu Makedonya'daki Yörük Türklerle ilgilenilmemiş ya da haberdar olunmamış. Az önce saymış olduğum şehirler tamamen Makedonya'nın batısında yer almaktadır.

1991 yılının Nisan ayındaki sayımlara göre Makedonya'da 77.000 Türk, Haziran 1994'te ise 83.000 Türk olduğu resmi rakamlarla bildirilmiştir. Türk azınlığın kültürü, Arnavutların kültürüne göre, daha çok ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü Arnavut azınlık Türklere oranla rakamsal olarak beş kat daha fazladır. Türklerden daha çok yayınları ve radyo programları vardır. Türklerin Birlik Gazetesi 1944 yılından beri yayınlanmaktadır. Diğer bir gazete ise iki haftada bir yayınlanan Vardar Gazetesi'dir. Fakat bugün bu iki gazete de artık yayınlanmıyor. Bu dönemde 55 Türk-Makedon okulunun sadece 28'inde Türkçe eğitim veriliyordu (Gangloff, 2001: 7).

Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlıkla birlikte 1991 yılından itibaren anayasasındaki azınlıklar çerçevesinde ulusal azınlıkların yaşam şartlarının daha iyi

olması için büyük çaba harcamıştır (Ortakovski, 2001: 25). Fakat büyük çaba harcanmasına rağmen kayda değer bir gelişme olmamıştır.

Haziran 1990 yılında Türk Demokratik Birliği kurulmuş oldu. 27 Haziran 1992 yılında Üsküp'te Avni Engüllü'nün başkanlık yapmış olduğu 2. Olağanüstü Kurultayında iki yıl sonra Türk Demokratik Partisi (TDP) adını alarAK Partiye dönüşmüştür. İlk genel başkanı Erdoğan Saraç olmuştur. 2002 yılında onun istifasından sonra genel başkanlığa Dr. Kenan Hasip gelmiştir (Emin, 2014: 52). Bu parti kuruluş esnasında Ankara'dan destek almıştır. Türkiye'nin bu partiye destek vermesinin nedeni orada siyasi ve sosyo-kültürel varlığını pekiştirmek istemesiyledir.

Fakat ilk başlarda bu parti ulusal bazda pek başarılı olamadı. 11 adaydan hiçbirisi Ekim ile Kasım 1990 yılındaki seçimde seçilemedi. Sadece 22 aday yerel bazda seçilebildi. Kısacası %4 olan seçmenlerden sadece %1.4 oy çıktı. Türkler kendi partilerini terk ederek sosyal demokrat veya liberal partiye ya da Arnavut partisine oy vermiş oldular. 22 aday dışından yedi aday Demokratik Arnavut partisinden seçildi (Ortakovski, 2001: 25). Bunun böyle olmasının sebebi - yani diğer partilere oy verilmesinin sebebi - orada yaşamakta olan Türklerin en başta birbirinden haberdar olmaması ve aralarında sıkı bir dayanışmadan yoksun olmalarıdır.

1994 ile 1998 yıllarında Makedonya Cumhuriyeti parlamento seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerin her ikisine de TDP katılmıştır. 1994 yılındaki parlamento seçimlerinde Makedonya Parlamentosuna TDP'den bir milletvekili seçilebilmiştir. 1996 yılındaki yerel seçimlerde ise TDP 2 belediye başkanlığı ve 44 belediye meclis üyesi çıkarabilmiştir. 1999 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise VMRO DPMNE (İç Makedon Devrimci Örgütü- Makedon Milli Birliği Demokratik Patisi)'nin adayı olan Boris Traykovski'yi TDP destekleme kararı almış ve onu desteklemiştir (Emin, 2014: 53). 1999 yılında Türklerin de desteği ile Boris Traykovski Makedonya Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Nitekim 5 yıl sonra 2004 yılının Şubat ayında Bosna-Hersek'in Mostar yakınlarında uçak kazasında Boris Traykovski ölünce Türk azınlığı da üzülmüştür. Çünkü Traykovski azınlıklara konusunda daha ılımlı davranıyordu.

1999 yılına gelindiğinde ise zaten bir araya gelemeyen ve anlaşamayan Makedonya Türkleri siyasi olarak bölünmüşlerdir. Zaten nüfus olarak 100.000 civarında olan Türkler iki parti ile tamamen bölünmüşlerdir. 20 Ekim 1999 yılında THP (Türk Hareket Partisi) kurulmuştur ve genel başkanlığına Adnan Kahil gelmiştir. Kurulma amacını, Makedonya'daki Türkleri TDP'nin yeterince temsil etmediği vurgusu olmuştur. Ayni zamanda THP kendi vizyonunu şöyle açıklamıştır: "insanın temel hak ve hürriyetlerinin gerçek anlamda tanınmasını sağlamak, toplumun temel değerlerini siyasete taşımak ve hâkim kılmak, toplumun huzur ve barışını sağlamak, Makedonya Türklerinin sorunlarını gündeme getirip, sorunlara çözüm bulma amacı" (Emin, 2014: 54).

2001 yılında iç savaş sonrası yukarıda belirttiğimiz üzere OÇA ile birlikte Arnavut azınlık kayda değer haklar elde etmiştir. OÇA ile birlikte Makedonya Anayasasında değişiklikler yapılmıştır. Anayasaya, "bir bölgede nüfusun %20'sinin üzerinde bir azınlık grup yaşıyorsa o bölgenin ikinci resmi dili o azınlığın dili olacaktır" diye bir madde eklenmiştir. Bu değişiklikle birlikte 2001 savaşının başlamasına neden olarak gösterdiğimiz Tetova olaylarının başlamasına neden olan Tetova Üniversitesi de resmiyet kazandı.

21 Aralık 1944'te Makedonya Türklerinin eğitim hakkını kazandığı gün olmasına rağmen Makedonya'daki Türkler kendi dillerinde eğitim alma konusunda büyük sıkıntılar yaşamışlardır ve yaşamaktadırlar. Makedonya'daki Türklerin bir kültürel kimlik sorunu vardır. Makedonya'da 5 Eylül 1996 yılından başlayarak 45 gün boyunca 80 Türk veli açlık grevi yapmıştır. Bu açlık grevinin temel amacı ise çocuklarının Türkçe eğitim görmelerinin engellenmesini protesto etmekti. Bu açlık grevi yerel seçimler öncesine denk geldiği için hükümet bu olayın yankı uyandırmaması için Kocacık Köyü "Necati Zekeriya İlkokulunda" 183 öğrencinin Türkçe eğitimine izin vermiştir. Seçimler biter bitmez altı ay sonra 150'den fazla polis, bu ilkokula müdahalede bulunarak 183 öğrencinin Türkçe eğitimine izin vermeyerek eğitimlerini durdurmuştur. Diğer yandan Makedonca eğitim Türkler tarafından boykot edildiği için Türk öğrenciler 5 yıl diplomalarını alamamışlardı (Yılmaz, 2007).

Yıllar	**1953**	**1961**	**1971**	**1981**	**1991**	**1994**
Toplam	1.304.514	1.406.003	1.647.308	1.909.136	2.033.964	1.945.932
Makedon	860.699	1.000.854	1.142.375	1.279.323	1.328.187	1.295.964
Arnavut	162.524	183.108	279.871	377.208	441.987	441.104
Ulah	8.668	8.046	7.190	6.384	7.764	8.601
Rom	20.462	20.606	24.505	43.125	52.103	43.707
Türk	203.938	131.484	108.552	86.591	77.080	78.019
Sırp	35.112	42.728	46.465	44.468	42.775	40.228

Tablo 4: 1953 Yılından 1994 yılına kadar Makedonya'daki nüfus oranı
(Ortakovski, 2001: 26)

1992 yılında kurulmuş olan TİKA özellikle hem Makedonya'da hem de diğer Balkan ülkelerinde Osmanlı'dan kalma eserlere sahip çıkarak restore etmektedir. Makedonya'nın başlıca şehirleri olan Ohri, Manastır, Prilepe, Ştip, Strumica gibi şehirlerde Osmanlı'dan kalma birçok eser mevcut iken günümüzde bunların çoğuna rastlamak mümkün değildir. Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'te Evliya Çelebi'ye göre XVII. yüzyılda on binden fazla ev, 2150 dükkân, 110 çeşme, 70 sıbyan mektebi, 20 tekke, 6 medrese, 4 han, 3 hamam mevcut iken günümüzde 1963 büyük Üsküp depremi sonrası Osmanlı mimarisinden bir örnek kalmamıştır (Çaksu ve Uraflıoğlu, 2000: 155).

Makedonya, Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıktıktan sonra, önce Sırbistan Krallığı ve ardından Yugoslavya Krallığı, bölgedeki Osmanlı-Türk-İslam mirasını ve izlerini silmek maksadıyla çok sayıda Osmanlı tarihi eserini ve yapıları yıkmış veya başka bir yapıya dönüştürmüştür. Bu politika, daha az olmakla birlikte, sosyalist dönemde de devam etmiştir. TİKA, hala ayakta kalan tarihi yapıları restore etmek suretiyle, bölgedeki Osmanlı-İslam-Türk kimliğini ayakta tutmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda Makedonya'da (ve diğer Balkan ülkelerinde) okullar açarak ve çeşitli araç-gereç yardımlarıyla Türk ve Müslüman azınlıklara eğitim desteği vermektedir.

	Makedonca	**Arnavutça**	**Türkçe**	**Toplam**
1991/92	%95.6	2.875 %4,0	193 %0,3	70.250 %100,0
1992/93	65.855 %93.7	%5.9	%0.3	70.243 %100
1993/94	%92.2	%7.4	260 %0.4	%100
1994/95	%89.8	%9.8	%0.3	%100
1995/96	%88.4	8.812 %11.0	465 %0.6	%100

Tablo 5:Öğretim Dilline Göre Orta Okullarda Öğrenci Sayısı (Ortakovski, 2001: 31)

19. yüzyıldan bu yana Makedonya'dan bugünkü Türkiye'ye göçler olmuştur. Bu göçler özellikle Balkan Savaşları ile birlikte hızlanmıştır. H. Yıldırım Ağanoğlu'na göre özellikle 1950'li yıllardan 1967'ye kadar ve 70'li yıllara kadar Yugoslavya'dan çok yoğun bir şekilde göç oldu. Eski Yugoslavya topraklarından daha çok Makedonya, sonra Kosova olmak üzere Türk ve diğer Müslüman nüfuslar Türkiye'ye göç ettiler. Göç, 1990 sonrası yavaşlamış olmasına rağmen 2000'li yıllara kadar devam etmiştir. Bu göç unsuru da iki ülkeyi sosyokültürel olarak etkilemiştir. En son Makedonya'dan Türkiye'ye göç 2001 İç Savaşı sırasında olmuştur. Ocak 2001'de başlayıp Ağustos ayında sona eren bu yedi aylık iç savaş sürerken, Makedonya Ordusu Kalkandelen ve Kumanova şehir ve köylerinde girişmiş olduğu harekât sonucunda Türkiye'ye göçler olmuştur (Ağanoğlu, 2001: 332).

Makedonya'dan Türkiye'ye Türkler, Arnavutlar ve Müslüman Torbeşler göç etmişlerdir. Ayrıca daha az sayıda olsa da, Makedonya'dan Türkiye'ye Boşnaklar da göç etmiştir. Böylece Türkiye'de bir "Makedonya göçmenleri topluluğu" oluşmuştur. Bu topluluk, Türkiye ile Makedonya arasında sosyo-kültürel ilişkilerin en önemli sivil toplum köprüsüdür.

Her ne kadar göçler olmuş olsa da, Makedonya'da resmi rakamlara göre 80.000, Türkün kendilerine göre ise 100.000 civarında Türk nüfus günümüzde mevcuttur. Bunlar, Makedonya'da Türk kültürünü, örf ve adetlerini ve İslam dinini bugün dahi sürdürmektedirler. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, özellikle 1991'den itibaren, yani Makedonya bağımsız bir devlet olduktan sonra Makedonya Türklerine yoğun ilgi ve destek göstermektedir. Dolaysıyla, Türkiye ile Makedonya arasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin bir başka sivil toplum köprüsünü, Makedonya'daki Türk azınlık oluşturmaktadır.

Belirtilmesi gereken önemli bir husus; Makedonya'da azınlıkların sosyal-kültürel haklarının hala tam olarak uygulanmadığı gerçeğidir. Bu durum ülkedeki Türk azınlığı rahatsız etmektedir. Türkiye ise, Türk azınlığın kendi sosyo-kültürel haklarının tam olarak uygulanması / uygulatılması ve böylece ülkedeki Türk sosyolojisinin ve kültürünün korunması hususunda ısrarcıdır. Bu amaçla Türkiye hükümetleri, 1991'den buyana, ülkedeki Türk azınlığın haklarının korunması, genişletilmesi ve tam olarak uygulanması için siyasal-diplomatik girişimler yapmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2002-2015 DÖNEMİNDE TÜRKİYE-MAKEDONYA İLİŞKİLERİ

3.1. SİYASİ İLİŞKİLER

3.1.1. 2002-2006 (SDSM-AK PARTİ) İlişkileri

2000'ler hem Türkiye hem de Makedonya için unutulmayacak yıllar olmuştur. Özellikle 2001'de Makedonya'da iç savaş yaşanmıştır. 2000'li yılların Türkiye'si ise 1999 depremlerini, 2000 ve 2001 ekonomik krizlerini yaşamış bir ülkeydi. Bu iki yıl içinde dış politikalarına pek önem verememişlerdir.

15 Eylül 2002 yılında Makedonya'da erken genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerde Makedonya'nın, Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından sonra 6 yıl başbakanlık yapmış olan Branko Tsrvenkovski'nin liderliğinde Sosyal Demokrat Parti "Makedonya İçin Birlikte" koalisyonuyla oyların %49'unu alarak 120 sandalyeli Makedonya Parlamentosu'ndan 60 sandalye kazanmıştır (Собрание на Македонија, 2002).

Türkiye'de ise 3 Kasım 2002'de erken genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerde Milli Görüş içindeki yenilikçi kanattan olan ve bu kadro tarafından kurulan AK Parti oyların %34,28'ni alarak birinci parti olmuştur. Bu oy oranıyla TBMM'de 550 sandalyeden 364 milletvekili ile yer almıştır. ANAP'tan sonra 1991-2002 yılına kadar Türkiye koalisyonlarla yönetilmiştir (Cansever ve Kiriş, 2015: 375).

Bu dönemde her iki ülkenin de dış politika hedeflerine bakılacak olursa en önemli hedef AB'ye üye olmaktır. Nitekim Makedonya AB ile 9 Nisan 2001'de Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. 22 Mart 2004'te Makedonya AB'ye üyelik başvurusu yapmıştır. 17 Aralık 2005'te ise AB tarafından Makedonya'ya adaylık statüsü verilmiştir (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2011: 70).

Türkiye 17 Aralık 2004'te AB ile katılım müzakerelerinin başlatılması kararını almıştır. Bunun ardından da Türkiye 3 Ekim 2005'te AB'ye üyelik müzakerelerini başlatmıştır (Özdemir, 2013: 20).

Bu açıklamalardan sonra karşılıklı ziyaretlere baktığımız zaman Mart 2002 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu dönem T.C. Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer resmi karşılama töreninde konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında şunları söylemiştir: "Sayın Cumhurbaşkanı, Yüce Kişiliğinizi, Saygıdeğer eşinizi ve heyetinizin değerli üyelerini ülkemizde ağırlamaktan büyük mutluluk duymaktayız. Bu ziyaretiniz, Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin her alanda daha da geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Türkiye için büyük önem taşıyan Balkanlar'da, Makedonya'yı dost ve barışçı bir ülke olarak görmekteyiz. Paylaştığımız tarih, coğrafya ve kültürün yanı sıra, ortak değerlere dayanan bu dostluğa ve Makedonya Cumhuriyeti ile ilişkilerimize büyük önem vermekteyiz. Sayın Trajkovski'nin ziyareti, Makedonya'nın, geçen yıl yaşanan kaygı verici olayların ardından Ohri Anlaşması'nda öngörülen reformları başarıyla yaşama geçirmekte olduğu bir dönemde gerçekleşmektedir. Türkiye, bölge istikrarı ve güvenliği için de tehdit oluşturabilecek nitelikteki bu gelişmeler karşısında, her zaman olduğu gibi, Makedonya'nın yanında yer almıştır. Bu dost ülkenin egemenlik ve bağımsızlığı ile toprak bütünlüğünü ve siyasal birliğini kararlı biçimde desteklemekteyiz. Türkiye, bunalımlı günlerinde olduğu gibi, bu reform sürecinde de dost Makedonya'nın yanında yer almayı sürdürecektir. Makedonya'daki Türkler ve onların Türkiye'deki akrabaları ülkelerimiz arasındaki dostluk bağlarını pekiştirmektedirler" (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2002).

2004 Haziran ayında İstanbul'da 48 ülke liderinin katılımıyla NATO Zirvesi gerçekleşmiştir. Bu zirveye Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski'de katılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2004).

Mart 2005 yılında Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski Ankara'ya gelmiştir. Bu ziyaretinde Recep Tayyip Erdoğan başbakanken Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski ile Başbakanlık Merkez Binasında heyetler arası görüşmenin ardından ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantının başında iki ülke arasında TİKA İşbirliği Protokolü imzalanmıştır (Türkiye Gazetesi, 2005).

Mayıs 2005 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, "Güneydoğu Avrupa'da Kültürel Koridorlar Hakkında Bölgesel Forumu: Ortak Geçmiş ve Paylaşılan Miras, Gelecek Ortaklığın Anahtarı" başlıklı toplantıya katılmak üzere Bulgaristan Varna'ya gitmiştir. Bu ziyareti kapsamında Ahmet N. Sezer, Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski ve diğer Balkan ülkelerinin cumhurbaşkanlarıyla ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2005).

Haziran 2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski ile görüşmüştür. Cumhuriyet Meclisinde gerçekleşen ve yaklaşık yarım saat süren görüşmeye, Devlet Bakanı Beşir Atalay ile Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun da katılmıştır. Görüşmenin ardından Cumhurbaşkanı Tsrvenkovski, Başbakan Erdoğan onuruna öğle yemeği vermiştir (Anadolu Ajansı, 2006).

Erdoğan'ın bu ziyaretinin Makedonya'daki yankıları uzun sürmüştür. Ziyaretin, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin pekiştirilmesinin yanı sıra; siyasi, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilere yeni değerler kazandırılmasına büyük katkı sunduğu belirtilmiştir. Erdoğan'ın ziyaretinin, Makedonya'da yaşayan Türklere de büyük moral desteği olmuştur (Haberler.com, 2006).

Kasım 2006 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski üç günlük Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaretinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in de yer aldığı bir dizi temasta bulunmuştur. Ziyaretle ilgili açıklama yapan Tsrvenkovski, Türkiye'nin, Makedonya ve diğer iki Adriyatik Grubu üyesi ülke olan Hırvatistan ve Arnavutluk'un NATO üyeliği için güçlü destek sunmayı kabul ettiğini ifade etmiştir (TBMM, 2007: 69).

3.1.2. 2006-2015 (VMRO-DMNE – AK PARTİ) İlişkileri

5 Temmuz 2006 yılında Makedonya'da milletvekili seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde VMRO-DPMNE Koalisyonu oyların %36'sını alarak 45 sandalye elde etmiştir. VMRO-DPMNE lideri olan Nikola Gruevski de başbakan olmuştur. SDSM

ise %27 oyla 32 sandalye elde ederek ana muhalefet partisi olmuştur (Собрание на Македонија, 2002).

2007 yılının Mart ayında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Makedonya'ya ziyarette bulunmuştur. Buradaki temasları çerçevesinde Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski tarafından kabul edilmiştir. Makedonya Cumhurbaşkanı Branko Tsrvenkovski tarafından da kabul edilen Gül, Makedonya Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski ile Dışişleri Bakanlığı'nda düzenlen heyetlerarası görüşmelerde Türk heyetine başkanlık etmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2007).

2008'de Makedonya "15. Orta Avrupa Ülkeleri Cumhurbaşkanları Zirvesi"ne Ohri'de ev sahipliği yapmıştır. Ohri kentinde düzenlenen zirveye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de davet edilmiştir. 18 ülkenin lideri "Güneydoğu Avrupa'da istikrar için, Balkan ülkeleri ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecinin hızlanması" gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu zirvede Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise, Türkiye'nin üyeliğinin "AB'nin küresel bir aktöre dönüşmesine katkı sağlayacağını" kaydederek "AB üyeliği perspektifi, bölgedeki reformlar için temel motivasyon kaynağı olmayı sürdürmektedir. Bölgede barış ve istikrarın kalıcı hala gelmesi için, her zamankinden çok dayanışma ve karşılıklı anlayışa ihtiyacımız var" şeklinde konuşma yapmıştır (Deutsche Welle, 2008).

Türkiye Nisan 2008'de NATO'nun Bükreş zirvesinde Makedonya'ya bu örgüte üye olabilmesi için destek vermiştir. Fakat Yunanistan'la olan "isim anlaşmazlığı" ve Yunanistan'ın itirazından dolayı örgüte katılım izni verilmemiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

15 Ekim 2008 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Makedonya Devlet Bakanı Hadi Nezir ve Makedonya TDP Genel Başkanı Kenan Hasip'i Dolmabahçe'deki Başbakanlık Çalışma Ofisi'nde kabul etmiştir. Bu görüşme basına kapalı olarak gerçekleşmiştir. Makedonya TDP heyeti, yaklaşık 1,5 saat süren görüşmenin ardından ofisten ayrılmıştır (İhlas Haber Ajansı, 2008).

10-12 Kasım 2008 tarihlerinde Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski, Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretinde, iki ülke arasında "İkili İlişkilerin Güçlendirilmesine Yönelik Strateji Belgesi" imzalanmıştır.

Söz konusu belge, her alanda mevcut işbirliği olanaklarının giderek arttırılmasını hedeflemiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

2009 yılında ilk turu 22 Mart'ta ve ikinci turu da 5 Nisan'da olmak üzere Makedonya'da cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleşmiştir. Bu seçimler sonucunda VMRO-DPMNE adayı olan Gjorge İvanov sosyal demokratların (SDSM) adayı Ljubomir Frckovski'ye karşı üstünlük sağlayarak oyların %63,14'ünü alarak 12 Mayıs 2009'da Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Emin, 2014: 58). Bu vesileyle Üsküp'te 12 Mayıs 2009 tarihlerinde düzenlenen yemin törenine Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf ile Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Mustafa İsen katılmışlardır (Duran, İnat ve Ataman, 2009: 461).

15-18 Ekim 2009 tarihlerinde Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov, T.C. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün davetlisi olarak Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Gül, Ivanov'u Çankaya Köşkü'nde kabul etmiştir. Burada her iki meslektaş basın toplantısı düzenlemişlerdir. Gül, "görüşmelerde ikili ilişkileri gözden geçirdiklerini, başta Balkanlar olmak üzere iki ülkeyi ilgilendiren bölgesel ve uluslararası konuların ele alındığını" belirtmiştir (Duran, İnat ve Ataman, 2009: 465).

2010 yılının Mart ayında Makedonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski'nin daveti üzerine Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu iki günlük Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyareti kapsamında Makedonya'nın en önemli turistlik şehri olan Ohri'de Türkiye'nin ikinci fahri konsolosluğunu açmıştır. Ardından da Manastır şehrine geçip müze olarak kullanılan Atatürk'ün okumuş olduğu askeri liseyi ziyaret ederek bu ziyaretine son vermiştir (Вечер, 2010).

Türkiye, 10 Kasım 2010 tarihlerinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Dönem Başkanlığı'nı, Strazburg'da gerçekleştirilen devir-teslim töreniyle Makedonya'dan devralarak ve altı ay süreyle, 11 Mayıs 2011 tarihine kadar yürütmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2010).

29-30 Eylül 2011 tarihlerinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan iki günlük Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaretinde Erdoğan Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov, Başbakan Nikola Gruevski ve Makedonya Meclis Başkanı olan Trajko Veljanoski'yle bir araya gelmiştir (Efremovski, 2011: 3). Ayrıca Erdoğan Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski ile ortak basın açıklaması

yapmıştır. Erdoğan bu açıklamasında "Türkiye Cumhuriyeti Makedonya'yı bağımsızlığını kazandığı andan itibaren her alanda desteklemiş ve desteklemeye devam edecektir. Türkiye, Makedonya'nın NATO'ya üyeliğini desteklemiş ancak malum nedenlerle üyelik mümkün olmamıştır. Makedonya'nın üyeliği gerçekleşene kadar desteğimiz devam edecektir. Makedonya'nın Balkanlar ve Avrupa'da üstüne düşen sorumlulukları yerine getirdiğini görüyoruz ve bundan ziyadesiyle mutluluk duyuyoruz. Bu vesileyle 3. kez Başbakanlık görevini üstlenen arkadaşım Nikola Gruevski'ye bir 3. dönem Başbakanlık kazanan arkadaşı olarak başarılar diliyorum" demiştir. Devamında Erdoğan "AB sürecinde bence şuanda Makedonya bizden önce Avrupa Birliği'ne girecek gibi geliyor, biz şuanda AB'de müzakereci bir ülkeyiz fakat hiç endişeniz olmasın Makedonya bizden önce AB'ye girer, biz sizden sonra gireriz" demiştir (Haber vaktim, 2011).

Türkiye-Makedonya siyasi ilişkileri 2012 yılında karşılıklı ziyaretlerle çok yoğun bir şekilde geçmiştir. Bu itibarla 09 Nisan 2012'de T.C. Başbakanlık İstanbul Çalışma Ofisi Konferans Salonu'nda, Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Beşir Atalay'ın başkanlığında düzenlenen, "Medeniyetler İttifakı İstanbul Konferanslarına" Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov katılarak "Balkan Barışı - Geçmişten Ders Alarak Gelecek Vizyonu Oluşturmak" başlıklı bir bildiri sunmuştur (Tursab, 2012). Bu sunumunun ardından Gjorge Ivanov 11-12 Nisan'da Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı tarafından 15'incisi düzenlenen Avrasya Ekonomik Zirvesi'ne katılmıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

Türkiye ve Makedonya arasındaki diplomatik ilişkilerin tesisinin 20. yıldönümü vesilesiyle 14-16 Mayıs 2012 tarihlerinde Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun daveti üzerine Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret kapsamında Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve Makedonya Dışişleri Bakanı Poposki, vizesiz kalış süresini 90 güne çıkaran "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Her İki Ülke Vatandaşlarının Seyahat Şartlarına Dair Anlaşma"yı imzalamışlardır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2012 (a)).

17-18 Mayıs 2012 tarihlerinde TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Arnavutluk'taki temaslarını tamamlayarak Makedonya'ya gelmiştir. Cemil Çiçek, Makedonya Meclis Başkanı Trajko Veljanovski ile bir araya gelerek Makedonya Meclisi Genel

Kurulu'na hitap etmiştir. Ardından da bu ziyaret kapsamında Makedonya'da yaşayan Türklerle de bir araya gelmiştir (TBMM, 2012).

Makedonya Meclis Başkanı Trajko Veljanovski "Türkiye'nin, Makedonya'nın NATO üyeliği konusunda verdiği samimi desteğe teşekkür ederek bu destek bizim için son derece önemli" demiştir. Cemil Çiçek ise siyasi ilişkilerin en üst düzeyde olduğunu dile getirerek "Makedonya'nın sürdürdüğü reform çabalarını, AB yolundaki mücadelesini ve gösterdiği gayreti destekliyoruz. NATO konusu ise bizim baştan beri destek verdiğimiz bir konudur. Makedonya'nın önüne çıkarılan engelleri haklı da bulmuyoruz, doğru da bulmuyoruz. Makedonya'nın bu talebinin doğru ve haklı olduğunu, Balkanlar'da barışa ve istikrara büyük katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Balkanlar'da barışın, huzurun, istikrarın sağlanması şüphesiz herkesin faydasınadır. Bugün engel çıkaranların da faydasına olur. Siyasi ilişkilerimize paralel olarak ekonomik, kültürel, ticari alanda ortak gayretlerimiz de memnuniyet vericidir. Bunların geliştirilmesini gerçekten arzu ediyoruz ve elimizden gelen çabayı göstereceğiz. Bu ilişkilere paralel olarak iki ülke parlamentoları arasında da yoğun çabayı bundan sonra da göstermiş olacağız. Bu ziyareti bu manada önemli buluyorum" demiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2012).

18-19 Ekim 2012 tarihlerinde Balkan savaşlarının yüzüncü yılı vesilesiyle İstanbul'da düzenlenen "Balkan Savaşlarından Balkan Barışı'na" adlı barış konferansına Makedonya adına Dışişleri Bakanı Nikola Poposki katılmıştır. Bu program kapsamında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki ile görüşmüştür. İstanbul Hilton Oteli'nde düzenlenen "Balkan Savaşlarından Balkan Barışı'na Konferansı"nın ardından Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki ile yaklaşık 30 dakika basına kapalı şekilde görüşme gerçekleştirmiştir (İhlas Haber Ajansı, 2012).

20-21 Aralık 2012 tarihlerinde Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Türkiye ile Makedonya arasında diplomatik ilişkilerin tesisinin 20. yıldönümü vesilesiyle, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki'nin daveti üzerine, Makedonya'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde Davutoğlu meslektaşı Poposki ile ortak basın toplantısı düzenlemişlerdir. Bu basın toplantısında açıklamada bulunan Davutoğlu "Türkiye ile Makedonya arasındaki ilişkilerin mükemmel düzeyde olduğuna, iki ülke arasındaki üst düzey ziyaretlerin yoğun bir şekilde devam ettiğine

mevcut sağlam siyasi ilişkilerin kültürel ve ekonomik bir altyapısının da bulunduğunu ve desteklendiğini" kaydetmiştir. Bu açıklamasına birde "Türkiye'nin Makedonya'nın NATO üyeliğini güçlü bir şekilde desteklediğini, bu çerçevede ülkemizin NATO Temas Noktası Büyükelçiliği olarak da çalışmalarını sürdüreceğini" belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2012).

Bu ziyaret kapsamında Davutoğlu, Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov tarafından kabul edilerek Meclis Başkanı Trajko Veljanovski ve Başbakan Nikola Gruevski ile de bir araya gelmiştir. Bu ziyaretinde 21 Aralık Makedonya Türklerinin Milli Günü ve Türkçe Eğitim Bayramı törenlerine katılan Davutoğlu'na, Aziz Kiril Metodiy Üniversitesi ile Kalkandelen Üniversitesi tarafından fahri doktora ünvanı verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2012).

27-28 Mayıs 2013 tarihlerinde TBMM Başkanı Cemil Çiçek Makedonya'nın Ohri şehrinde düzenlenen "Güneydoğu Avrupa Parlamento Başkanları Konferansı"na katılmıştır. Çiçek, "Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Parlamenter Asamblesi"nin kurulmasına Türkiye'nin tam destek vereceğini belirtmiştir (Ulutaş, Acun ve Akkaya, 2014: 33).

Kasım 2013'te Eskişehir'de "Makedonya Fahri Konsolosluğu" açılmıştır. Açılış töreninde Makedonya Cumhuriyeti'nin Ankara Büyükelçisi olan Goran Taskovski de yer almıştır. Taskovski "Bugün Makedonya ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki bağları güçlendiriyoruz" diyerek Taskovski, şu açıklamalarını da yapmıştır: "Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün ruhu, onun hayatı, çocukluğu, gelişimi ve hayata bakış açısı, bizi bağlayan bir köprüdür. Bu iki ülkenin arasında güçlü temellerin bir diğer kanıtı da bugünün önemini ve onurunu taşıyan, Türkiye'nin en hızlı gelişim sağlayan kentlerinden biri olan Eskişehir'de, Makedonya Cumhuriyeti Fahri Konsolosluğu'nun açılış törenidir" (Yeni Balkan Gazetesi, 2013 (b)).

18 Ocak 2014 yılında T.C. Başbakan Yardımcısı Emrullah İşler, Makedonya'daki temasları kapsamında, Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov ile bir araya gelmiştir. Makedonya'nın güneydoğusunda yer alan Doyran şehrinde yapılan görüşme, görüntü alınmasının ardından basına kapalı olarak gerçekleşmiştir (Efremovski, 2014 (a): 2).

26-28 Haziran 2014 tarihlerinde Makedonya Cumhuriyeti Meclis Başkanı Trajko Veljanovski'nin Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir (Çavuşoğlu, 2014: 42). Bu ziyaretin ardından 24-26 Kasım 2014 tarihlerinde TBMM başkanı Cemil Çiçek Makedonya Parlamentosu başkanı Trajko Veljanoski'nin davetine icabetle Makedonya'ya resmi ziyaret gerçekleştirmiştir (Efremovski, 2014 (d): 2).

Cemil Çiçek bu ziyareti kapsamında "Burada soydaşlarımız, tarihi beraberliğimiz, uzun bir geçmişimiz, kültürel ilişkilerimiz ve akrabalıklarımız var. Dolayısıyla nereden bakarsak bakalım, Makedonya, ilişki kurmamız gerçekten hem zaruri hem önemli olan bir ülke" demiştir. Bu açıklamalarla birlikte Çiçek "Makedonya ile aramızda, memnuniyetle ifade ediyorum ki herhangi bir siyasi sorunumuz yok. Yaptığımız temasları, görüşmeleri, karşılıklı en üst düzeyde ziyaretleri ilişkilerimizi daha da geliştirmek, kökleştirmek, kurumsallaştırmak ve iki ülkenin sahip olduğu potansiyelleri, iki ülkenin yararına, halklarımızın refahına, mutluluğuna, barışına katkı sağlamak için yapıyoruz" diye açıklamalarda bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 2014).

Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov 27-28 Ağustos 2014'te Türkiye Cumhuriyeti'ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde İvanov 90 ülkenin üst düzey yetkilileriyle birlikte yeni seçilen 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açılış törenine katılmıştır. İvanov'un Erdoğan'la birkaç görüşmesi olmuştur. Yeni Başbakan olan Ahmet Davutoğlu'nu da ziyaret ederek her iki liderin yeni makamlarını tebrik etmiştir (Efremovski, 2014 (b): 2).

21 Aralık 2014 Aralık Türkçe Dil Bayramı kutlamaları sırasında Davutoğlu "Bir ülkeyi bazen komşu ülke olarak ilan ederiz ama komşu değilsinizdir. Türkiye ile Makedonya arasında ortak sınır olmamakla birlikte bizim için Makedonya komşudan öte, yakın, sıcak ve tarihi ilişkileri olan ülkedir" demiştir. Bununla birlikte konuşmalarına devam eden Davutoğlu "Ülkeler arasındaki önemli ikinci hususun siyasi ilişkiler olduğunu ve Türkiye'nin Makedonya ile sahip olduğu yakın siyasi ilişkinin çok az ülkeyle kurulabildiğini ifade etmiştir" (Fortune Türkiye, 2014).

15 Eylül 2014'te Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski bir heyetle Türkiye'ye bir dizi temasta bulunmuştur (Miş, Ensaroğlu, Ulutaş, Ünay, Çelik ve Çağlar, 2014: 174). Bu ziyaretinde Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski aynı

zamanda farklı illerde de ziyaret gerçekleştirerek konuşmalar yapmıştır. "Türkiye-Makedonya İş ve Yatırım Forumu"na katılmak üzere Eskişehir'e gelen Gruevski otelde düzenlenen bir toplantıda konuşma yapmıştır. Gruevski "Makedonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çok iyi politik bağları olduğunu söyleyebilirim. Bunlar her yıl artarak devam ediyor ve biz Türkiye Cumhuriyeti'ni Makedonya'nın büyük bir dostu olarak görüyoruz. Geçmiş dönemlerde Makedonya Cumhuriyeti'nin ve NATO'nun gelişiminde en çok yardımcı olan ülkedir. Makedonya Cumhuriyeti için karakterize olan bir önemli şey de NATO ve AB'ye uzun süredir aday olmasıdır. Bu durum dışında NATO ve AB dışında 2008-2009 yıllarında ülkemizin NATO'ya anlaşmalar için hazır olduğunu gösterdik. Burada bizim komşumuz olan ve AB ile ilgili sorunlar yaşamamıza neden olan ve devletin değişimini, dilin değişimini isteyen komşumuz. Bu yüzden diyaloglu bir anlaşma oluşturmak istiyoruz. Bizim devletimizin stratejisi, NATO ve Avrupa Birliği'ne üye olmaktır. Bu yüzden hem iktidarda olan partiden hem de olmayan partilerin hedefi budur. Türkiye'de beş farklı şehirde bulunacağım. Bunların arasında sizin Başbakanınız ve Cumhurbaşkanınızla da görüşmem olacaktır. Onlarla beraber oturacağız ve bizim gelecekteki durumumuz için konuşacağız" diye konuşma yapmıştır (Milliyet Gazetesi Haber Portalı, 2014).

8-10 Ekim 2014 tarihlerinde T.C. Başbakan yardımcısı Numan Kurtulmuş Makedonya ziyaretinde bulunmuştur. Kurtulmuş burada TİKA'nın restore etmiş olduğu eserleri gezmiştir. Kurtulmuş bu ziyareti esnasında Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov ve Başbakan Nikola Gruevski ile bir araya gelmiştir. Bu ziyaret kapsamında açıklamalarda bulunan Kurtulmuş ile Gruevski, Makedonya ile Türkiye'nin siyasi ilişkilerinin çok iyi olduğunu beyan etmişlerdir. Bunun yanında Gruevski, Türkiye'nin, Avro-Atlantik Entegrasyonunda Makedonya'ya verdiği destekten dolayı teşekkür etmiştir (Efremovski, 2014 (c): 3).

13 Mart 2015 tarihinde Ankara'da Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu ile Makedonya Dışişleri Bakanı Sayın Nikola Poposki ile Ortak Basın Toplantısı düzenlemişlerdir. Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu şu açıklamayı yapmıştır: "Değerli basın mensupları, bugün çok değerli dostum Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki'yi ülkemizde ve Bakanlığımızda ağırlamaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Dışişleri Bakanı olduğu günden beri Nikola Poposki'yle defalarca bir

araya geldik. Gerek Başbakan Gruevski'nin Ankara ziyaretinde, New York'ta Birleşmiş Milletler toplantısında, Galler'de NATO Zirvesi, Riga'da en son Gymnich toplantısında, gerekse Arnavutluk'un başkenti Tiran'da da bir araya geldik. Makedonya haksız bir şekilde isim problemi yaşamakta ve özellikle Makedonya'nın NATO ve AB üyeliği önünde bir engel olarak sürekli masada durmaktadır. Biz bunun haksızlık olduğunu düşünüyoruz ve anayasal ismiyle Makedonya'yı tanıyan nadir ülkelerden bir tanesi ve NATO içinde de tanıyan tek ülkeyiz. Biz tüm uluslararası alanda Makedonya'nın anayasal ismiyle tanınması konusunda çalışmalarımızı sürekli bir şekilde sürdürüyoruz ve bundan sonra da devam ettireceğiz" (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015 (b)).

Makedonya Dışişleri Bakanı Sayın Nikola Poposki ise "Öncelikle ben de Sayın ev sahibime ve sevgili dostuma, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu Beyefendiye teşekkürlerimi sunmak istiyorum" diyerek sözlerine başlamıştır. Ardından da "Kendilerinin dediği gibi bu göreve atanmasının ilk gününden bugüne kadar çok sık görüşme fırsatımız oldu. Makedonya Cumhuriyeti'nin, Türkiye Cumhuriyeti'yle sıkı işbirliği mevcuttur ve bunu da tabi ki çok sık, her devlet seviyesindeki görüşmelerimizde gösterebiliriz. Özellikle Başbakan, Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Meclis Başkanı düzeyindeki ziyaretlerde" diyerek diğer açıklamalarda bulunmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015 (b)). Bu ikili açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki'yi Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda kabul etmiştir.

25 Eylül 2015 yılında Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov Türkiye ziyaretinde bulunarak İstanbul'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'la bir araya gelmiştir. İvanov Makedonya'da çok büyük yatırımları olan Cevahir Holding'in sahibi olan İbrahim Cevahir'in cenaze törenine de iştirak etmiştir (Efremovski, 2014 (e): 3).

2015 Kasım ayında BM İklim Değişikliği Zirvesi kapsamında Paris'te bulunan Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, ikili görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşme esnasında, iki ülke arasındaki ilişkiler, bölgesel sorunlar ve terörle mücadele meselelerinde konuşulduğu kaydedilmiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (e)).

Son olarak da, 21 Aralık 2015 tarihinde T.C. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan "Makedonya Türkçe Eğitim Bayramı" kutlamaları vesilesiyle Makedonya'ya geldi. Üsküp Aleksandar Palace otelinde gerçekleştirilen bu organizasyon "Türkçenin Balkanlar İçin Önemi" konferansı da düzenlendi.

3.2. GÜVENLİK İLİŞKİLERİ

3.2.1. AK Parti Türkiye'si-Makedonya Askeri İlişkiler

2002 sonrası Makedonya genel itibariyle içerideki istikrarı sağlayıp dış politikaya yönelmiştir. Bağımsızlığının onuncu yılında Makedonya'nın istikrarını zedeleyen 2001 İç Savaşı yaşanmıştır. Bu savaş OÇA ile azınlıkların bazı hakları verilerek son bulmuştur. 2002'den sonra ise artık böyle bir şeyin bir daha yaşanmaması için Makedonya tedbirler almaya yönelmiştir.

Komşularıyla – özellikle de Yunanistan ile – iyi ilişkileri olmayan Makedonya bağımsızlık sırasında olduğu gibi 2000'li yıllarda da Türkiye'yi gerçek dost bir ülke olarak görmüştür. Türkiye nasıl ki Yugoslavya dağılmadan önce onun toprak bütünlüğünü savunduysa, aynı şekilde, bu ülkeden bağımsızlığını kazanan Makedonya'nın da toprak bütünlüğünü ve egemenliğini savunmuştur.

Sayın Naci Koru'nun dediği gibi, "Türkiye kaçınılmaz şekilde bir Balkan ülkesidir ve bölgeye yönelik aktif bir politika izlemek dışında bir seçeneği olamaz" (USAK, 2013). Bu nedenle Türkiye, Makedonya'nın Balkanların kalbinde yer aldığını bildiği için bu ülkenin siyasi istikrarına ve güvenliğine büyük önem vermektedir (Lider, 2014).

Türkiye'nin 2000 sonrası -özellikle 2002 Kasım ayında AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte- güvenlik politikaları değişmiştir. AK Parti iktidarı ile birlikte realist temelli dış politika anlayışından uluslararası normların, liberal politikaların, çok taraflılığın, bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin, demokratikleşmenin ve yönetişimin şekillendirdiği *yumuşak güç* politikalarına geçildiği gözlemlenmektedir. Kısacası AK Parti *sert güç* yerine *yumuşak gücü* tercih etmiştir (Bakan, 2007: 46).

Soğuk Savaş sona erdiğinde 90'lı yıllardan itibaren Türkiye diğer ülkelerde geçerli olan fakat Türkiye'de geçerli olmayan bir güvenlik rahatlaması içine girmemiştir. Çünkü Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu'nu merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle her ne kadar güvenlik ihtiyaçları farklılaşmışsa da güvenlik tedbirlerini artırma eğilimi göstermiştir (Bakan, 2007: 43).

Bunun sonucunda hem Balkanlarla hem de bu bölgenin merkezinde yer alan Makedonya ile yakından ilgilenmiştir. Bu ülkenin güvenliği için askeri yardımlarda bulunmuştur. Askeri yardımların sebeplerine bakacak olursak; biraz önce belirttiğimiz gibi Makedonya'nın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini sağlamaktır. Diğer yandan Makedonya'nın kendi sınırları içinde yaşamakta olan "Türk-Arnavut Müslüman unsurunun" güvenliğini temin etmektir. Bir diğer unutulmaması gereken mevzu ise, Balkanlar Türkiye'nin Batı'ya açılan kapısını teşkil ettiği için Balkanlar'ın güvenliği söz konusudur. Makedonya Balkanlar'ın merkezinde yer alması ve her an çatışmaya müsait olması hasebiyle burada bir savaşın çıkması durumunda tüm Balkanlar'a yayılabileceği endişesiyle Türkiye askeri yardımlarda bulunmaktadır.

OÇA ile birlikte 13 Ağustos 2001'de Makedonya İç Savaşı sona ermiştir. Türkiye 27 Ağustos 2001'de NATO öncülüğünde Makedonya'daki silahlı Arnavut militanları silahsızlandırmak amacıyla oluşturulan "Essential Harvest" (Zorunlu Hasat) harekâtında yer almıştır. Ekim 2001 "Amber Fox" (Kurnaz Tilki) ve Mart 2003 "Allied Harmony" (Müttefik Uyumu) harekâtlarında da görev almıştır (Öcal, 2010: 300).

NATO'nun Balkanlar'daki ve Makedonya'daki varlığını devam ettirmek için uluslararası gözlemcilere destek sağlamak maksadıyla oluşturmuş olduğu bu harekâtları 31 Mart 2003'te AB devralmıştır. Daha sonra Türkiye 15 Aralık 2003'te AB tarafından oluşturulan "Concordia" harekâtına da personel desteği sağlamıştır. Yine aynı tarihte AB tarafından Makedonya'da oluşturulan PROXIMA polis gücünde dört jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subayla katkıda bulunmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2006).

2008 yılında ise Makedonya subayları Türkiye'de eğitim alırken Makedonya Ordusu'nun donanımı için 15 milyon dolarlık askeri yardım yapılmıştır. Bu yardımın

özellikle NATO sürecinde verilmesi çok önemli olmuştur. Çünkü Makedonya'nın NATO'ya üye olabilmesi için en büyük destekçilerinden biri de bu örgütte üye olan Türkiye'dir. Fakat 2008 yılında Romanya'nın başkenti Bükreş'te yapılan NATO Zirvesi'nde Makedonya Yunanistan'ın veto etmesi yüzünden NATO'ya üye olamamıştır (Oran, 2013: 701).

Makedonya Savunma Bakanı Zoran Konyanovski, 2008 yılında verilen bu yardımla ilgili olarak Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana Türkiye'den Makedonya ordusuna değişik türden bağışlar yapıldığını belirtmiş ve Türkiye'nin baştan beri Makedonya'ya her tür destekte bulunduğunu dile getirmiştir (Biçer ve Doğru, 2013).

2010 yılının Aralık ayında T.C. Savunma Bakanı Vecdi Gönül, M.C. Savunma Bakanı Zoran Konyanovski ile Üsküp'te bir araya gelerek Türkiye'nin gelecek yıl Makedonya Ordusuna 1 milyon dolar askeri yardım yapacağına dair sözleşme imzalamışlardır. Vecdi Gönül bu iki günlük ziyaretinde Makedonya'nın Teknik Bakım Merkezi'ne 253.000 dolar bağışta bulunmuştur. Bu ziyaretinde Gönül, Türkiye'nin, Makedonya'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden olmasının yanı sıra Makedonya'yı bin yıllık adını hiçbir kısaltma eklemden tanıdığını dile getirmiştir. Bu konuşmanın devamında ise Makedonya'ya en son ziyaretini 2004'te gerçekleştirdiğini ve o tarihten bu zamana kadar Makedonya'nın gözle görülür şekilde geliştiğini ifade etmiştir. Aslında Gönül'ün Haziran ayında Manastır'daki Bölgesel Konferansa gelmesi beklenmekteydi. Fakat 2010 Mayıs ayında İsrail'in, Filistin'e insani yardım götüren Mavi Marmara baskınından sonra programını iptal etmiştir (Нова Македонија, 2010).

Aralık 2012'de Makedonya'nın başkenti Üsküp'te tören düzenlendi. Bu törende Türk Silahlı Kuvvetleri Makedonya ordusuna 8 askeri araç (Türkiye'den gelen 7 Land Rover ve 1 adet Kobra tipi askeri araç) hibe etti. Bu törene Makedonya Savunma Bakanı Fatmir Besimi, Genelkurmay Başkanı Goranço Koteski, Türkiye'nin Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer, Askeri Ataşe Kurmay Albay Osman Nuri Yıldırım ve Makedon ordusuna mensup çok sayıda üst düzey yetkililer katılmıştır (Yeni Balkan Gazetesi, 2012 (b)).

Fatmir Besimi, “Bugün burada, 710 bin dolar değerinde 8 adet aracın devir teslim töreni için bir araya geldik” demiştir. Ardından da açıklamada bulunan Türkiye’nin Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer “İki ülke arasında toplam 24 adet askeri anlaşma akdedilmiştir. İki ülke arasındaki askeri ilişkiler, özellikle eğitim yardımları ve Makedonya ordusunun lojistik alanda desteklenmesi kapsamında yapılan hibeler konusunda yoğunlaşmaktadır. Eğitim yardımları, Makedonya Cumhuriyeti ile 1994 yılında imzalanan Askeri Eğitim ve İşbirliği anlaşmasına uygun olarak yürütülmektedir. 1998 yılında bu yana 100’den fazla Makedonya ordusu personeli, Harp Akademisi, Harp Okulu, GATA ve çeşitli sınıf okullarında uzun süreli eğitimler almıştır” diyerek sözlerine son vermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 2012).

Ekim 2014 yılında ise törenle Türkiye’den 1,95 milyon ABD doları değerindeki bot, üniforma ve teçhizat Makedonya ordusuna teslim edilmiştir. Törene, T.C. Üsküp Büyükelçisi Ömür Şölendil, T.C. Üsküp Büyükelçiliği Askeri Ataşesi Albay Gökhan Yiğittürk, Makedonya Genelkurmay Başkanı Goranço Koteski ve Başkan Yardımcısı Naser Seydini, Savunma Bakan Yardımcısı Arben Labenişta, generaller ve diğer davetliler katıldı. Savunma Bakanı Yolevski, “Bize yardım elini uzatan ilk ülke Türkiye oldu” ifadelerini kullanmıştır. Ardından Büyükelçi Şölendil şu sözlerini dile getirmiştir: “Bu malzemelerin teslimiyle ben, BM şemsiyesi altında bazı uluslararası barış gücü faaliyetlerinde başarıyla yer almakta olan Makedonya ordusunun daha da güçleneceğine ve çoktan hak ettiği NATO üyeliği yolunda kısa sürede önemli mesafeler kaydedeceğine yürekten inandığımı bu tören vesilesiyle bir kez daha vurgulamak istiyorum. Türkiye Cumhuriyeti, Makedonya Cumhuriyeti’nin Balkanların tam kalbinde ve bu bölgenin barış ve huzuru için kilit bir ülke olduğuna ilişkin inançla, Makedonya’nın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini kuvvetle desteklemekte ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesine yönelik desteğini her platformda arttırarak sürdürmektedir” (Yeni Balkan Gazetesi, 2014 (b)).

2015 yılının Temmuz ayında Makedonya Meclisi, 59. oturumunda, Türkiye Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti hükümetleri arasında 29 Kasım 2013 tarihinde Üsküp’te ve 12 Aralık 2013’te Ankara’da imzalanan “askeri-mali işbirliği anlaşmaları”nı oybirliğiyle onaylamıştır. Bu anlaşma kapsamında Makedonya ordusunun ihtiyaçları doğrultusunda 1 milyon 575 bin Türk Lirasının dolar karşılığı

kaynak sağlanacaktır (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (b)). Bu gibi askeri yardımlar elbette Makedon ordusunun modernizasyonuna önemli katkılar sağlamaktadır.

3.2.2. 2011 Kale Kavgası

2001 Makedonya İç Savaşının sona ermesinin onuncu yılı bitmek üzereyken Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan tarihi kalede kilise-müze inşası yüzünden kanlı bir çatışma yaşanmıştır. Sekiz Makedonya vatandaşı yaralanmıştır. Her ne kadar yaralanan az olsa da bu olay Makedonya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır.

Tarihi olan bu eser "Üsküp Kalesi" (Скопско Кале) olarak adlandırılmaktadır. Araştırmalara göre M.S. VI. Yüzyılda Roma İmparatorluğu tarafından inşa edilmiştir. Osmanlı ise bu tarihi esere sahip çıkarak korumuş ve bu kaleyi kullanmıştır. Bu nedenle bazı kaynaklarda bu kale Osmanlı eseri olarak geçmektedir.

Bu tarihi kalenin içine bir kilise-müze (13. yüzyıldan kalma bir kilisenin kalıntıları üzerine) inşa edilmesi gündeme gelmiş ve tepkiler sonucunda inşaat geceleri devam ettirilmiştir. İnşanın devamı üzerine giderek tansiyon yükselmiştir. Siyasilerin de devreye girmesiyle Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında çatışma çıkmıştır. Bu çatışmada siyasiler arasında Makedonya hükümeti koalisyonunda yer alan Demokrat Bütünleşme Birliği'nden Sağlık Bakanı Buyar Osmani, İçişleri Bakan Yardımcısı Cevat Buçi ve Üsküp Çayır Belediye Başkanı İzet Meciti yer almıştır. Bunlar, görüldüğü üzere, Arnavut kökenli bakanlardı. Meciti, eğer kale içerisinde bir kilise yapılmak isteniyorsa, o zaman yanına bir de caminin yapılmasını ya da her ikisinin de yapılmaması gerektiğini söylemiştir (Özgür Medya, 2011).

Bu çatışma aynı zamanda etnik ve dini çatışmaya da dönüşmüştür. Bunula birlikte "tekrar 2001 İç Savaşına mı dönülüyor", yoksa "Orta Doğu'daki Arap Baharı Balkanlar'a mı sıçradı" endişesi ortaya çıktı. Bu kanlı çatışmada ikisi polis olmak üzere sekiz kişinin yaralanması sonucunda gerginlik ve toplumsal tansiyon daha da yükselmiştir (Vatansever, 2011).

İkisi polis, sekiz vatandaşın yaralanmasıyla son bulan bu çatışma Makedonya'nın bazı kesimlerinden tepki almıştır. Makedonya hükümeti ile koalisyonda olan ve aynı zamanda bir bakanlığı bulunan Türk Demokratik Partisi'nin tepki bildirisi şöyle olmuştur: "Üsküp Kalesi'ndeki olaylar ve olaydaki aktörlerin milli ve dini kavga çıkartma çabaları Türk Demokratik Parti'sini son derece rahatsız etmiştir. Yaşanan bu olaylar, Makedonya'da yaşayan etnik topluluklar arasındaki ilişkilerin son derece kaygan bir zeminde olduğunu ve her kontrolsüz hareketin bu bölgede var olan ortak yaşamın üzerinde kötü sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir. Bu sebepten Türk Demokratik Parti'si, Kültürel Mirası Koruma Müdürlüğü'nden, Üsküp Kalesi'ndeki inşaat faaliyetlerini durdurmasını, siyasi parti ile sivil toplum kuruluşlarından ise halkın milli ve dini duygularını zedeleyebilecek her tür aktiviteden uzak durmalarını talep ediyor. Üsküp Kalesi'nde ortaya çıkan hoş olmayan olayların, sistemin kurumları aracılığıyla uygar bir diyalog yoluyla çözülmesini talep etmekteyiz" (Salih, 2011).

Diğer bir açıklama da MATÜSİTEB'ten gelmiştir: "Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB) olarak Makedonya'daki Türk-İslam Kültürü eserlerinin muhafazası ve gelecek nesillere aktarılması konusuna büyük önem verdiğimizi belirtmek isteriz. Bu konunun MATÜSİTEB'in kuruluş amaçlarından biri olduğunu ifade etmek isteriz. Üsküp Kalesi'nin giriş kapısı üzerindeki kitabeden de anlaşıldığı gibi Sultan II. Murat döneminde günümüz şeklini alan bu tarihi eserin mevcut yapısının korunması ve aynı zamanda aslına uygun bir şekilde restore edilmesi bizler açısından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bu vesileyle Manastır Yeni Camii, Üsküp Burmalı Camii, Pirlepe Çarşı Camii, İştip Hüsameddin Paşa Camii gibi Osmanlı eserlerinin aslına uygun bir şekilde muhafazası ve asli vazifelerini ifade edecek duruma getirilmelerini talep etmekteyiz. Bu hususta yukarıda zikredilen eserlerin hukuki sahibi olan Makedonya İslam Dini Birliği'nin haklı taleplerinin ivedilikle dikkate alınması ve kullanım hakkının bu makama teslim edilmesini Türkler ve MATÜSİTEB olarak talep ediyoruz" (Dünya Bülteni, 2011).

2011 yılındaki kanlı çatışmadan sonra kale ziyaretlere kapatılıp yenileme çalışmaları başlatılmıştır. İki yıl sonra Kale'nin yenileme çalışmaları bitince 2013 yılında ziyarete açılmıştır (Yani Balkan Gazetesi, 2013 (a)).

Bu olayın ortaya çıkarılmasının diğer bir nedeni, yakın zaman sonra yapılacak olan seçimlerde oy kopartabilmek diye yorumlanmıştır. Üsküp'teki baş mahkeme bu olaya katılan 51 kişiye üçer aylık ceza verilmiştir. Fakat üçer aylık cezaları iki yıl içerisinde bir suç işlemedikleri takdirde cezalarının ortadan kalkacağı hususu da eklenmiştir (Вечер, 2011).

3.2.3. Kumanova Hadisesi (9-10 Mayıs 2015)

9 Mayıs 2015 Cumartesi şafak vakti Makedonya polislerinden oluşan özel bir tim Kumanova'nın Tode Mendel Mahallesine operasyon düzenlenmiştir (Bkz. Resim 5). Kumanova'daki bir grup Arnavut üzerine yapılan bu operasyon ülke gündemini (bölgenin de gündemini sarsmıştır) değiştirmiştir. Nitekim, bu operasyonun, ülkenin siyasal gündemini değiştirmek amacıyla siyasal iktidar tarafından yapıldığı da söylenmektedir. Operasyonla birlikte iki gün süren çatışmalarda sekizi polis olmak üzere 22 kişi hayatını kaybetmiştir. Sivil ölüler arasında 8 yaşında bir kız çocuğu da vardı. Hazırlıksız ve beceriksiz olarak yapılan bu operasyon büyük tepkileri beraberinde getirmiştir. Tepkiler karşısında İçişleri Bakanı Gordana Jankuloska, Ulaştırma Bakanı Mile Janakieski ile Güvenlik ve İstihbarat Kurumu Şefi Saşo Mijalkov görevlerinden istifa etmişlerdir (Ekinci, 2015).

Çatışmadan saatler sonra hükümet sözcüsü İvo Kotevski, yurtdışından (Arnavutluk ve Kosova'dan) gelen silahlı terörist bir grubun devlet kurumlarına saldıracağı yönünde istihbarat aldıklarını ve bunun üzerine bu gruba karşı operasyona giriştiklerini belirterek resmi açıklamada bulunmuştur.

Diğer yandan ise, birçok kişi operasyon hakkında farklı bir değerlendirme yapmıştır: "Ana Muhalefet lideri olan Zoran Zaev'in ortaya çıkardığı ses kayıtları ve yolsuzluk dosyaları ile sıkıştırılmış olan Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski, gündemi başka yere çekmek amacıyla ve kendisine yönelik baskılardan kurtulmanın tek yolu olarak Arnavutlara operasyon düzenlemiştir."

Bu operasyonun 9 Mayısta yapılmasının nedenine bakıldığında, 2011 yılında Makedonya polisi tarafından Martin Neşkovski adında öldürülen bir gencin ölümünün ayrıntılarının hükümet tarafından gizlendiğine ilişkin ses kayıtlarının

SDSM lideri Zoran Zaev tarafından kamuoyuna duyurulmasıyla olmuştur. Bu gencin ölümüyle ilgili Başbakan Nikola Gruevski, İçişleri Bakanı Gordana Yankulovska, İçişleri Bakanlığı Sözcüsü İvo Koteski ve Gruevski'nin Özel Kalem Müdürü Martin Protugyev arasında geçtiği iddia edilen telefon kayıtlarını gizlemek amacıyla ve bunun üzerini örterek gündemi değiştirmek için bu operasyon yapılmıştır. Bu ses kaydı 8 Mayıs 2015'te yani 9 Mayıstan bir gün önce kamuoyuna duyurulmuştur (Yaşın, 2015). Ardından ertesi gün operasyon yapılmıştır.

İktidarda 9. yılına giren Muhafazakâr Parti (VMRO-DPMNE) lideri ve aynı zamanda Makedonya Başbakanı olan Nikola Gruevski, "Bu çatışma, Makedon-Arnavut çatışması değildir, devlete ve halka zarar vermeye niyetli kişilere yönelik bir operasyondur" demiştir. Gruevski, öldürülenlerle gözaltına alınanların bazılarının Ortadoğu'da savaştığını iddia etmiştir (Yeni Şafak Gazetesi, 2015).

Sırp siyaset uzmanı Duşan Prorokoviç ise bu olayın kapsamlı bir oyun olduğunu ve bu provokasyonun köklerinin küresel politikada aranması gerektiğini söylemiştir. Ardından da Prorokoviç "Arnavutlar, bu durumda sadece icracı rolünü oynuyor. Söz konusu daha kapsamlı bir oyun. Büyük Arnavutluk fikri, şimdi yine aktüel hale geldi. Ancak dış faktör olmadan, yani NATO'nun yardımı olmadan bu fikir kâğıt üzerinde kalmaya mahkum. Kumanova'ya gelince, bu kentte yaşananların, Arnavutların bölgedeki hedeflerinden ziyade, Türk Akımı ve ABD'nin Ukrayna'daki yenilgisiyle ilgili olduğunu düşünüyorum" yorumunda bulunmuştur (Ulusal Kanal, 2015).

Fakat Sırbistan Başbakanı İvitsa Daçiç ise Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da düzenlenen "AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Sırbistan'ın Üyeliği" konferansında Makedonya'da meydana gelen bu olayı "Türk Akımı" terör olayları ile bağdaştırmamak gerekir" diye açıklamada bulunmuştur.

Analist Dergisine yazı yazan Andreja Bogdanovski ise olayı başka açıdan değerlendirmiştir. Ona göre bu çapta bir operasyon bütün bölgeyi alarma geçirmiştir. Sırbistan, Kosova ve Bulgaristan gibi komşu ülkeler bir yandan teyakkuza geçerek tedbirlerini arttırırken diğer yandan da Makedonya ile olan sınır güvenliğini güçlendirmişlerdir (Bogdanovski, 2015).

Başbakan Nikola Gruevski'nin bu operasyonda öldürülen ve gözaltına alınanların Orta Doğu'da savaştıkları iddiasını irdeleyecek olursak, Orta Doğu'da Arap ayaklanmaları ve IŞİD'in ortaya çıkmasıyla Balkanlar'dan bu örgüte birçok katılım olmuştur. Makedonya İçişleri Bakanı Gordana Yanulovska Mart 2015'te Viyana'da yapmış olduğu bir konuşmasında Makedonya'da IŞİD'e katılanların sayısının 100 civarında olduğunu belirtmiştir. Bogdanovski'ye göre 2 milyonluk bir ülkeden bu kadar katılım azımsanmayacak bir durumdur. Diğer yandan Makedonya İslam Birliği Başkanı da birçok caminin İslam Birliği dışında aşırı gruplar tarafından kontrol edildiğini söylemiştir. Birde Makedonya; Kosova, Arnavutluk ve Bosna'dan farklı olarak IŞİD'e mensup olan kişileri istihbarat yoluyla tespit etmeye çalışmaktadır. Kısacası Makedonya devletinin sorunu istihbarat ve izleme yöntemlerini daha fazla kullanarak çözme eğiliminde olduğunu görmekteyiz (Bogdanovski, 2015).

Bu olayla ilgili T.C. Dışişleri Bakanlığı şu açıklamayı yapmıştır:

"21 Nisan 2015 tarihinde Makedonya Cumhuriyeti'nin Lipkova Belediyesi'ne bağlı Goşince köyünde bir karakol baskını gerçekleştiren grupla bağlantılı oldukları belirtilen silahlı kişiler ile emniyet güçleri arasında 9-10 Mayıs 2015 tarihlerinde Kumanova kentinde meydana gelen çatışmalarda 8 polis memurunun hayatını yitirmesi ve 40'a yakın polisin yaralanmasından derin üzüntü duymaktayız.

Türkiye şiddetin ve terör eylemlerinin her türlüsüne ayrım yapmaksızın karşıdır ve bu tür eylemleri şiddetle kınamaktadır.

Öte yandan ülkemiz, Makedonya Cumhuriyeti'nde bir süredir devam eden siyasi gerginliklerin demokratik kurallar içinde, hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde ve diyalog yoluyla çözümlenmesini ve 2001 tarihli Ohri Çerçeve Anlaşması'yla sağlanmış olan iç barışın ve etnik gruplar arası dengenin zarar görmemesini temenni etmektedir.

Bu çerçevede, soydaşlarımızın da dahil olduğu Makedonya vatandaşlarının ve tüm siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının sağduyuyla, hukuka ve demokratik ilkelere saygılı biçimde hareket edeceğine; iç huzur ve barışı bozmaya yönelik girişimlere izin vermeyeceğine inanmaktayız.

Bu vesileyle, ülkemizin tarihten gelen köklü dostluk ve kardeşlik ilişkileri içinde bulunduğu Makedonya Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğüne, siyasi birliğine ve Avrupa-Atlantik yönelimlerine olan güçlü desteğini sürdürdüğünü bir kez daha vurgulamak isteriz" (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015 (a)).

Bu olay yaşandıktan birkaç gün sonra ise T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın Bosna-Hersek ziyareti sonrası uçakta gazetecilerin sorularını cevaplarken Balkanlardaki gelişmelere değinerek Makedonya ile ilgili şu açıklamada bulunmuştur: "Dıştan bazı eller karıştırmak istiyor. Makedonya'da denediler mesela. Müslüman'la terörist kelimesini nasıl bir araya getirmiyorsak, Arnavut'la terörist kelimesini yan yana getirmek gibi tutumlar da yanlış olur. Herhangi bir dini ya da etnik unsuru terörist diye nitelemeye kimsenin hakkı yoktur. Balkanlar'da ortalığı karıştırmaya çalışanlar olabilir ama ben bölgenin bu tür sıkıntıları atlatabileceklerine inanıyorum" (Yeni Balkan Gazetesi Mayıs, 2015: 2).

Muhalefet kanadında yer alan Makedonya Türklerinin ikinci partisi THP'den de bu olayla ilgili bir açıklama gelmiştir. Açıklamada tüm Makedonya halkının dini, etnik ve siyasi görüş ayrılığı gözetmeksizin birlikte kenetlenmeleri gerektiğini ve provokasyona gelmeyerek şimdiye kadar hiç olmadığı şekilde birbirlerinin yanında olup destek çıkmaları gerektiğini belirtmiştir (Daily Macedonia, 2015).

Makedonya'nın Sırbistan sınırına yakın stratejik bir bölgede yer alan Kumanova'da meydan gelen bu olayı değerlendirecek olursak 9 Mayıs 2015 sabahı özel tim tarafından UÇK'ya baskını yapılıyor denerek operasyon düzenlenmiştir. Bölgeyi alarma geçiren bu hadise Sırbistan'ı da tedirgin etmiştir. Sırbistan'ı tedirgin etmesinin sebebi ise; bu ülkenin güneyinde Makedonya ve Kosova'ya bitişik durumda olan Preşova Vadisi Arnavutların çoğunlukta yaşadığı bir bölgedir. Burada radikal grupların olduğu ve UÇK yapılanmasının da hala devam ettiği gözlemlenmektedir.

Aniden gerçekleşen bu operasyonla ilgili "niye, neden, bu tarihte Kumonava'da?" gibi sorular sorulmaya başlandı. Fakat bu olayın tek bir gerçeği vardı ki 14'ü sivil ve 8'i polis olmak üzere 22 kişi öldü. Olayın gerçekleştiği mahalledeki vatandaşların evleri zarar gördü. Bu operasyonun 24 Nisan 2016 yılında yapılacak olan erken seçimlerde Muhafazakâr partinin VMRO-DPMNE veya sosyal

demokrat SDSM partinin oylarına da yansıyacağını düşünüyorum. Diğer yandan Türkiye'nin bu olayla ilgili açıklamada bulunmuş olması elbette ki iki ülke ilişkileri için önemlidir.

Ana muhalefet partisi SDSM lideri Zoran Zaev'in kamuoyuna açıkladığı ses kayıtları da yasa dışı olarak elde edilmiştir. Zaev'e bu ses kayıtlarını nereden buldunuz diye sorulduğunda "Vatanını seven, vatan aşığı, Makedonyalı vatandaşlar bana hediye ettiler" diye açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama yeterli değildir. Çünkü Makedonya telefon konuşmalarını dinleyecek teknolojiye sahip değildir. Bu ise konuşmaların yurt dışından dinlenildiğini ve siyasi atmosferi germek için Zaev'e teslim edildiğini düşündürmektedir.

Operasyonun ardından "2001'deki iç savaşa mı geri mi dönüyoruz?" diye tüm Makedonya tedirgin olmuştur. Fakat gerek Makedonlar gerek Arnavut ve Türk azınlıklar provokasyona gelmediler. Bu olayın bir düzmece olduğu kanaatindeydiler. H. Yıldırım Ağanoğlu 'na göre de "Makedonya hükümeti sanki ayrılıkçı Arnavutlar buraya gelmişler gibi bir izlenim oluşturmaya çalıştı. Ama tarihte ilk defa iç politikada Makedonlarla Arnavutlar bir araya geldiler. Bunun bir oyun olduğunu, oraya gelen Arnavut gerillaların olmadığını bunun mafyaya yönelik bir hareket olduğunu ve iç politikada Makedon oylarını alıp iktidarını sürdürmek isteyen bir yapının eseri olduğunu" belirttiler.

Makedonya Parlamentosu'nda Ana Muhalefet SDSM kanadında yer alan THP Milletvekili Enes İbrahim, kendisiyle yaptığım mülakatta şu önemli değerlendirmeyi yapmıştır:

"VMRO - DPMNE hükümeti özellikle siyasi krizlerde etnik gerginlik yaratıp, gündem değiştirmek konusunda usta olmuştur. Fakat en son Kumanova'da yaşanan olaylar kontrolden çıktı. Kosova'da bir TV kanalında yayınlanan ses kayıtlarında Kumanova'da yaşanan olaylar öncesinde Makedon istihbaratının sözde terörist (UÇK eski komutanları) ile işbirliği içinde olduklarını ve para karşılığında Makedon istihbaratının yaptırttığı iddia edildi. Etnik gerginliğinin tırmanmasını hedefleyebileceğini düşünecek olursak, etnik gerginlik yerine tam anlamıyla bir dayanışma sağlandı. Çünkü Makedonya etnik gerginliklerden bıktığını ve her kriz döneminde bir şekilde etnik gerginlik oluşması ve ülkemizde huzurun kaybolması

nedeniyle tepkilerini hükümet kanadı olan VMRO-DPMNE'ye koydular. Kumanova olayları ile ilgili hukuki süreç devam etmektedir. Fakat dosyayı özel yetkili savcının alacağı konuşulmaktadır. Çünkü Kumanova olayları hala tam anlamıyla aydınlatılmadı" (Yazılı Mülakat: E. İbrahim, enesibrahim@gmail.com, 16.12.2015).

Bu olaydan sonra Başbakan Nikola Gruevski'nin istifa etsin diye Makedonya Cumhuriyeti tarihindeki en geniş katılımlı protesto gerçekleşmiştir. Bu katılıma 100.000 Makedonya vatandaşı katılarak "Оставка" (İstifa) pankartları açılmıştır. Bu eyleme Makedon, Arnavut ve Türk muhalefet partileri de katılmıştır. Türk Partilerinden TMBH ve THP üye ve sempatizanları katılmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2015).

Tüm bu olaylar yaşanırken Türkiye, olaylara müdahil olmamayı ve yaşanılan gelişmeleri dışarıdan takip etmeyi tercih etmiştir. Çünkü Türk dış politikası, Kumanova'da yaşanılan çatışmayı ve akabinde ortaya çıkan protesto mitingini, haklı olarak, Makedonya'nın "iç işleri ve meselesi" olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte Türkiye, yaşanılan çatışmadan dolayı üzüntülerini Üsküp'e bildirmiş ve bir kez daha Makedonya'nın "toprak bütünlüğünü, siyasal birliğini ve Avrupa-Atlantik yönelimini desteklediğini" vurgulamıştır.

3.3. EKONOMİK İLİŞKİLER

3.3.1. STA Sonrası Türkiye-Makedonya İktisadi ve Ticari İlişkileri

Türkiye ile Makedonya arasında 1999 yılında imzalanan STA (Serbest Ticaret Anlaşması), 2000 yılında yürürlüğe girmiştir. 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesiyle iktisadi ilişkiler farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye ilk STA anlaşmasını EFTA ülkeleriyle, ikinci olarak İsrail'le ve üçüncü olarak Makedonya ile imzalamıştır.

STA metnine baktığımız zaman Makedonya üretimi sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergileri 2003 yılından itibaren Türkiye tarafından kaldırılmıştır. Makedonya tarafı ise, Türkiye üretimi sanayi ürünleri için uygulanan gümrük vergilerini 1 Ocak 2008 tarihinden sonra kaldırmıştır (Koç, 2014: 5).

Bununla birlikte iki ülke arasında iktisadi ve ticari konularda birçok ziyaretler gerçekleşmiştir. Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski 27 Mart 2002 yılında Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaretinde Türk-Makedon İş Konseyi bir çalışma yemeği düzenlemiştir. Bu çalışma yemeği öncesi bir araya gelen Makedonya Başbakan Yardımcısı Zoran Krstevski, Makedonya Özelleştirme Ajansı ve Ekonomi Bakanlığı yetkililerinden oluşan resmi heyet, 37 Türk ve 36 Makedon firması olmak üzere özellikle Makedonya'daki son ekonomik durumunu ve yeni işbirliği imkânları görüşülüp tartışılmıştır (Biçer ve Doğru, 2013).

9-12 Aralık 2003 tarihlerinde Türk-Makedon İş Konseyi'nin dördüncü Ortak Toplantısını gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantı Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in katılımıyla başkent Üsküp'te olmuştur. Toplantıda TOBB, Türkiye İhracatçılar Meclisi, Adapazarı, Çorlu, Edirne, Keşan ve Kırklareli Ticaret Odaları, İstanbul Ticaret Odası, Çorlu Ticaret Borsası ve 60 Türk firması yer almıştır (DEİK, 2011: 18).

16 Mart 2005 yılında Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski ve 60 Makedon şirketi ile Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'in ve 70 Türk işadamının katılımıyla bir Türk-Makedon İş Forumu düzenlenmiştir (DEİK, 2009: 13).

13 Haziran 2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Makedonya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle birlikte 150 Makedon ve 100 Türk Şirketinin katılımlarıyla Türk-Makedon İş Konseyi Toplantısı gerçekleşmiştir (Bahçecik, 2012: 30).

25 Aralık 2008 yılında Makedonya İstanbul Başkonsolosu İgor Popov ile Türk-Makedon İş Konseyi Başkanı Nuri Özsüer ve Bölge Koordinatör Vekili Aslı Özelli'nin katılımlarıyla bir tanışma toplantısı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda 2009 Mayıs ayında Makedonya'nın Üsküp, Bitola ve Ohri şehirlerini kapsayacak bir Road Show düzenlenmesi öngörülmüştür. Gerçekleştirmiş olacakları bu ziyarete ülkenin önde gelen kurum ve kuruluşlarına ek olarak TAV, Ziraatbank ve Koç gibi Türkiye'nin önde gelen temsilcilerinin bu toplantıya katılmaları teşviki öngörülmüştür. İki ülkenin İş Konseyi Başkanı olan Nuri Özsüer aynı zamanda IKEA Türkiye başkanlığını da yaptığı için Makedonya'da IKEA mağaza zincirini açma girişimlerinde bulunmak için durum çalışması yapacağını bildirmiştir. Diğer yandan Özsüer Finans ve perakende sektörlerinde işbirliği çok önemli olduğu için bu sektörlerin gelişmesi için Türkiye'nin Makedonya'da öncü ülke olması gerektiğinin altını çizmiştir (DEİK, 2008: 5).

Yugoslavya'dan ayrıldığında Makedonya ekonomisinin zayıf olduğunu ve bu devletin ekonomik olarak güçlenmesi gerektiğini iyi bilen Türkiye, Makedonya'ya yardımda bulunmuş ve yatırımlar yapmaya özen göstermiştir. Bu çerçevede 25-28 Mayıs 2009 tarihlerinde Devlet Bakanı Zafer Çağlayan Makedonya'ya resmi bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaretin amacı iki devlet arasında ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek ve Türkiye'nin ihracatçı firmalarının Makedonya'da yatırım yapmalarını teşvik etmek olmuştur. Bu ziyarete özel sektör yoğun bir ilgi göstermiştir. Bir diğer ilgi gösteren kişi ve kurum ise Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD) adına Yönetim Kurulu Başkanı Nilüfer Bulut ve Yönetim Kurulu üyeleri olmuştur. Çağlayan bu ziyaretinde Türk şirketlerinin yap-işlet-devret yöntemi ile Makedonya'da alt yapı oluşturup özellikle tekstil-hazır giyim, gıda, demir-çelik, madencilik ve enerji alanında firmalar için ciddi yatırım imkanı olduğunu söylemiştir (Emiroğlu ve Kayalak, 2009: 462).

İki ülke arasında karşılıklı ziyaretler ve yatırımlar sonucu Tablo 5'te de görüleceği üzere 2010 yılında Türkiye'nin Makedonya ile ticaret hacmi 315 milyon

ABD doları düzeyinde olmuştur. Türkiye'nin bu ülkeye İhracatı ise 2009 yılına göre yaklaşık %8 oranında düşüş göstermiş ve 263 milyon ABD doları değerinde gerçekleşmiştir (Görgün, 2011: 14).

Yıllar	İhracat (X)	İthalat (M)	X/M	Denge	Hacim
2002	100.5	14.9	6.7	85.6	115.4
2003	121.9	27.3	4.5	94.6	149.2
2004	149.3	51.9	2.8	97.4	201.3
2005	162.5	52.1	3.1	110.4	214.6
2006	171.8	55.9	3.1	115.9	227.7
2007	271.8	55.4	4.9	216.4	327.2
2008	295.1	29.7	9.9	265.4	324.8
2009	263.5	23.2	12.2	260.3	306.7
2010	262.7	52.4	5.01	210.3	315.1
2010/6	129.199	23.177	5.6	106.022	152.376
2011/6	141.761	48.288	2.9	93.473	190.049

Tablo 5: Yıllar İtibariyle Türkiye-Makedonya Ticareti (Milyon Dolar)
(Bahçecik, 2012, 22)

2010 yılında Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik ihracatında en önemli ürünler taze meyve sebze, beyaz eşya, otomotiv sanayi ürünleri, tekstil ve hazır giyim ürünleri, bebek bezleri vb. hijyenik eşyalar, yer kaplamaları ve işlenmiş gıda sanayi ürünleri yer almıştır. 2010 ithalatında ise, demir çelik hammadde ve ara mamulleri, ateşe dayanıklı tuğla, tekstil ara mamulleri ve ham deriler gibi ürünler yer almıştır (Görgün, 2011: 14).

Türkiye'nin Balkanlar'da ekonomik ilişkilerinin en yoğun olduğu ülkelerin başında Makedonya gelmektedir. Türkiye ile Makedonya arasında 2013 yılında ekonomik ilişkilerde kısmi bir düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir. Bir önceki yılın ilk dokuz ayına bakıldığında ithalat ve ihracata dayalı ticaret hacmi 277.144 milyon dolara ulaşmışken 2013'ün ilk dokuz ayında ise bu rakam 270.962 milyon dolarda kalmıştır. 2013 Ekim ayında Makedonya Ekonomi Bakanı Valon Saraçini Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretinde Türkiye-Makedonya ekonomik işbirliği hacminin yılın ilk sekiz ayında toplam 500 milyon dolara

ulaştığını ve bunun çok düşük bir rakam olduğunu dile getirerek, Türk işadamlarını Makedonya'ya yatırımda bulunmaları için davet etmiştir (SETA, 2014 (a): 32)

Bosna-Hersek	Kosova	Karadağ	Makedonya	Arnavutluk	Moldova	Sırbistan
22,28	15.26	13.32	13.19	9.24	6.12	6.06

Tablo 6: 2013'te Türkiye'de ençok yardım alan Balkan Ülkeleri
(Milyon ABD Doları)

Tablo 6'da görüldüğü üzere 2013 yılında Makedonya'nın Türkiye'den almış olduğu yardım 13.19 milyon ABD Dolarıdır (TİKA, 2013: 91).

Makedonya yabancı yatırım çekebilmek adına 2014 yılında "Yabancı Yatırım Ajansı (MAKINVEST)" kurmuştur. 2007 yılında ise Hükümet, "Makedonya'ya Yatırım Yapın Avrupa'nın Yeni İş Cenneti" adı altında uluslararası bir kampanya başlatmıştır. Bu amaçla Makedonya'nın önde gelen üst düzey yetkilileri ve işadamlarından oluşan heyetler, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine giderek "Road Show" faaliyetleri düzenlemektedirler. Bu kapsamda Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski hem Ocak 2012 hem de Eylül 2014'te Türkiye'de bulunarak "Road Show" kapsamında iki ziyarette bulunmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Makedonya Cumhuriyeti Ekonomisi).

15 Eylül 2014'te Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski bir heyetle Türkiye'ye bir dizi temasta bulunmuştur (SETA, 2014 (a): 174). Türkiye ziyaretinde bulunan Nikola Gruevski aynı zamanda farklı illerde ziyaret gerçekleştirerek konuşmalar yapmıştır. Mersin'de bulunduğu sırada Gruevski Türk Şirketlerini Makedonya'ya davet ederek açıklamada bulunmuştur. Açıklaması ise şöyledir: "Serbest ticaret bölgeleri kurduk. Yabancı yatırımcılar ilk 10 yılda bölgemizde vergiden muaf olmuyor. Hammadde transferinde gelir ve KDV vergisinden muaf oluyor. Bu bölgelerde aynı zamanda arsa kira bedelleri çok az seviyede. Dört serbest bölgemiz var. Bu yılın sonuna kadar bu sayı 14'e yükselecek. Avrupa'daki tüm ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları ve İsviçre, Norveç, İsveç, Lihtenştayn ile anlaşmalarımız var. Biz sadece 2 milyonluk bir piyasa değiliz. 660 milyonluk bir piyasayız. Çünkü Makedonya'da üretilen her ürün vergisiz ve gümrük maliyetsiz Avrupa'daki ülkelere pazarlanabiliyor. Makedonya'ya Türk şirketleri gelmeye

başladı. Son 4 yılda 15 yeni yabancı büyük şirketle Makedonya'da fabrika açması konusunda anlaşmaya varıldı. Bunlar Amerikan, İngiliz, Alman ve Türk şirketleri. Makedonya'ya her geçen gün daha fazla yabancı yatırımcı gelmeye başladı. 30 yabancı yatırımcı daha sırada. Makedonya'nın güzel bir altyapısı da var. Tren yolları, oto yolları gelişmiş standartlarda. Tüm ülkeye yaymayı düşündüğümüz doğalgaz hatları var. İhracat ve tüketim önemsediğimiz iki alan. Sizden ricam; daha çok gelişmek istiyorsanız, düşük maliyetli nitelikli iş gücü arayışındaysanız, Avrupa'ya açılmak istiyorsanız Makedonya'ya gelin. Tüm bunları bulacağınızı temin ediyorum. Yatırım için her kapıyı açan bir hükümet bulacaksınız. 6 Bakanımız sadece yabancı yatırımla ilgileniyor. Yabancı yatırım ajansımız var. Ataşeliklerimiz yatırım için aktif halde. Sizleri Makedonya'ya davet ediyorum" (Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, 2014)

2014 Aralık ayında ise Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu Üsküp'te temaslarda bulunmuştur. Başbakan ilk olarak Makedonya-Türkiye Ticaret Odası (MATTO) üyeleriyle çalışma kahvaltısında bir araya gelip açıklamasında; "Şu anda Türkiye, Makedonya'nın ihracatında %1.2 ile 13. sırada. Bizim buraya ihracatımızda ise %4.8 ile 8. sırada. Ben Türkiye-Makedonya ilişkilerinde ikinci sırayı bile kabul etmem onu açık söyleyeyim. En çok yükselen ticaret hacmi Türkiye ile Makedonya arasında olmalı. Bizim bu helvayı yapmamız gerekiyor ve onu da yapacak şartlar var" demiştir (Tümer, 2014).

Devamında ise; "Balkanlardaki bütün etnik, mezhebi, dini gruplar Makedonya'da var. Onun için Makedonya'da istikrar olursa, Balkanlarda da olur. Makedonya'da refah ve ekonomik kalkınma olursa, diğer ülkelere de yansır. O bakımdan sizin burada yaptığınız her yatırım hem Türkiye-Makedonya ilişkilerine katkıda bulunuyor, hem de Makedonya'nın istikrarı üzerinden Balkanlar'a katkıda bulunuyor. Dolayısıyla biz Balkanlarda istikrara, refaha önem veren bir ülke olarak sizin burada yaptığınız her yatırımı hem ticari bakımdan büyük katkı sağlayan bir değer olarak görüyoruz, ama aynı zamanlarda Balkanlarda istikrarın Türkiye öncülüğünde kurulmasına katkıda bulunan çabalar olarak değerlendiriyoruz" diyerek konuşma yapmıştır (Tümer, 2014).

Mart 2015'te MATTO ile DEİK Üsküp'te ortaklaşa bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantının temel amacı ise Makedonya'nın Afrika pazarına

Türk şirketleri ile açılmak istemesi olmuştur. Bu toplantıda Makedonyalı şirketlerin temsilcileri Türkiye'den gelen heyetin tecrübelerini dinlemek ve soru sorma fırsatı bulmuşlardır. Makedon-Türk İş Konseyi Başkanı Hasan Hoşben, bu toplantıda Makedonyalı şirketlerin Afrika pazarına açılması için DEİK olarak nasıl yardımcı olabileceklerinin konuşulduğunu belirtmiştir (Yeni Balkan Gazetesi Mart, 2015 (g)).

Son olarak, 28 Ekim 2015'te Anadolu Esnaf Sanayici ve İşadamları Derneği'nin (ANESİAD) 50 üyesinden oluşan heyet, Balkan turu kapsamında Makedonya'da temaslarda bulunmuştur. Üsküp'te Halkbank ve MATTO'yu ziyaret eden heyet MATTO Başkanı Eyüp Kahveci ve T.C. Üsküp Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri Bünyamin Kutlu tarafından kabul edilerek, Makedonya'daki yatırım olanakları hakkında bilgi almışlardır (Liman, 2015: 5).

3.3.2. Makedonya'da Yatırımda Bulunan Türkiye'nin Önde Gelen Şirketleri

Koç Holding: 2005 yılında Makedonya'da Türkiye'nin ilk yatırımı diyebileceğimiz Migros'un yurtdışı zinciri olan Ramstore Makedonya'nın başkenti Üsküp'e 20 milyon dolara mal olan 54. alışveriş merkezini açmış oldu. Ramstore'un resmi açılışını Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi Koç, Üsküp Belediye Başkanı Trifun Kostovski, Üsküp Büyükelçisi Mehmet Taşer yapmıştır (Milliyet Gazetesi, 2005).

Her geçen gün büyümekte olan bu şirket Makedonya'da marketler açmaya devam etmektedir. 2012 yılında Ramstore, marketlerinin bir yenisini Kalkandelen'de açmıştır. Bu marketin açılışına T.C. Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer, Kalkandelen Belediye Başkanı Sadi Beceti, Halkbank Makedonya Genel Müdürü Necdet Palakçı, Migros Genel Müdür Yardımcısı Fuat Yanar, Büyükelçilik müşavirleri, Ramstore'un üst düzey yöneticileri ve davetliler katılmıştır. T.C. Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer "Makedon halkına, Arnavut ve Türk toplumlarına, kısacası dost ve kardeş ülke Makedonya insanına en iyi markaları, en kaliteli ürünleri ve sağlıklı hizmeti sunan Ramstore'a teşekkür ediyorum" diyerek "Ramstore'un Makedonya'daki diğer Türk yatırımlarına da örnek olmasının yanı sıra her geçen gün şube sayısını arttırması takdire şayandır" demiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2012 (a)).

Bunun yanında Ramstore 18 Eylül 2015'te Kırçova'da (Кичево) kendi şubelerini açmışlardır. Bu Ramstore'un açmış olduğu 19. Market olmuştur. Ramstore, Makedonya pazarına girişinin 10'ncu yıldönümü vesilesiyle 21 Ekim 2015'te Üsküp'teki alışveriş merkezinde tören düzenlenmiştir. Çok sayıda ziyaretçi katılmıştır. Bunlar arasında Makedonya Devlet Bakanı Furkan Çako, T.C. Üsküp Büyükelçiliği Misyon Şefi Yardımcısı Sinan Ertay, TİKA Üsküp Koordinatörü Teoman Tiryaki, Ramstore Makedonya Genel Müdürü Ayhan Uzun, MATTO Başkanı Eyüp Kahveci, Halkbank İcra Kurulu Başkanı Necdet Palakçı, T.C. Fahri Konsolosu Aydoğan Ademovski, çok sayıda Türk iş adamı yer almıştır (Liman, 2015: 5).

TAV Havalimanları Holding: Makedonya'nın önde gelen iki şehrinden bir olan başkent Üsküp'teki Alexander the Great Havalimanı'nı ve diğeri Makedonya'nın turistik şehri olan Ohri St. Paul the Apostle Havalimanı'nı yenileyerek ve alanlarını genişleterek 20 yıllığına işletme hakkını elde etmiştir. TAV bu iki şehirdeki havaalanlarını 2010 yılından 2030 yılına kadar işletecektir.

T.C. Ziraat Bankası: Türkiye'nin önde gelen şirketlerinden ve ülkenin en eski bankası olan T.C. Ziraat Bankası 1999'da hizmete açtığı Makedonya'nın başkenti Üsküp'teki Şubesi 2008'de faaliyete başlamıştır. Makedonya Üsküp Şubesi 2008 yılı Mart ayı içerisinde yerel ihtiyaçlara cevap verecek bir yapıya kavuşturularak yurt dışı iştirak bankasına dönüşmüştür (T.C. Ziraat Bankası, 2011: 9).

T.C. Halk Bankası: Makedonya'da faaliyet gösteren bir diğer banka ise T.C. Halk Bankasıdır. Banka adını değiştirerek "Halk Banka A.D. Skopje" oldu. Halk Banka A.D., Skopje'nin ödenmiş sermayesindeki Demir-Halk Bank (Nederland) N.V. ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'na (European Bank for Reconstruction and Development) ait hisseleri 8 Nisan 2011 yılında devralması sonucunda, Banka bağlı ortaklık konumuna gelmiştir (T.C. Halk Bankası, 2014: 6).

1 Ekim 2012 yılında ise Halk Banka A.D., Skopje Makedonya'da faaliyet gösteren ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin hakim ortağı olduğu Ziraat Banka A.D., Skopje'yi tüm aktif, pasif, şube ve personeli ile devralmıştır. Bu devirle birlikte Halk Banka A.D., Skopje'nin sermayesi 1.884.150.000 MKD'den 2.893.690.000

MKD'ye, Halk Bankanın pay oranı ise %98,12'den %98,78'e yükselmiştir (T.C. Halk Bankası, 2014: 6).

Makedonya'daki Halk Bankası'nın Genel Müdürü Necdet Palakçı olmakla birlikte üç İcra Kurulu üyesi vardır. Onlar Tomçe Tasevski, Turhan Ademi ve Buket Gereçci'dir. Bu arada Halk Bankası'nın yapmış olduğu en önemli şey ise yönetim kuruluna yerli yönetici almasıdır. İsimlere dikkat edilirse biri Makedon diğeri ise Arnavut'tur.

Halka Bankası'nın 2015 yılı itibarıyla Makedonya sınırları içinde 30'a aşkın şubesi mevcuttur. Son olarak Ekim ayında Üsküp'ün merkezinde 34. Şubesini açmış ve açmaya devam etmektedir. Makedonya'nın en iyi üç bankası arasında yer almakla birlikte 2014 yılında Makedonya Milli Basketbol Takımına sponsorluk yapmak üzere iki yıl sözleşme imzalamıştır.

Cevahir Holding: Cevahir Holding, Temmuz 2012'de Balkanlar'daki en büyük projesinin temelini Makedonya'nın başkenti Üsküp'te yapılan törenle atmış oldu. Temel atma törenine Makedonya'nı Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov, Başbakan Nikola Gruevski, Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Vladimir Peşevski, Ulaştırma ve Haberleşme Bakanı Mile Yanakieski, Ekonomi Bakanı Valon Saraçini, Ekoloji Bakanı Abdülhakim Ademi, Devlet Bakanı Hadi Nezir, T.C. Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer, milletvekili Erdoğan Saraç, Üsküp Büyükşehir Belediye Başkanı Kotse Trayanovski, Merke Jupa Belediye Başkanı Mazlum Hasan, Plasnitsa Belediye Başkanı İsmail Yaoski, çeşitli kamu kurumlarının müdürleri ile yurtiçi ve yurtdışından gazeteciler katılmıştır.

Açılış töreninde açıklamada bulunan Başbakan Nikola Gruevski, özellikle yabancı yatırımcıların sorun çektiği "İşçi Çalıştırma Kanunu"nda değişiklikler yapılması için çalışacaklarını belirmiştir. Cevahir Holding Yönetim Kurulu Başkanı İbrahim Cevahir projenin toplam maliyetinin 300 milyon Avro olduğunu söyleyerek Üsküp'te bu projenin gerçekleşmesi için emeği geçenlere teşekkürler etmiştir (Yeni Balkan Gazetesi 2012 (d)).

İbrahim Cevahir bu projeye çok yoğun ilgi olduğunu ve ilk aşamada 300 talep aldıklarını dile getirerek, Makedonya devlet erkânının da projeye ilgi gösterdiğini

hedefte ise Türklerin olduğunu dile getirmiştir. Özellikle satışta Makedonya'dan göç etmiş olan Türkleri de hedeflediğini belirtmiştir (Milliyet Gazetesi, 2012).

Bu proje ile birlikte Balkanların en yüksek kulesi de dikilmiş olacaktır. 2017 yılında tamamlanması beklenilen kule 130 metre uzunluğunda 40 kat olacaktır. Proje, 376 dairelik rezidansı ve büyük bir AVM'yi içeriyor.

Levidiagro: Makedonya'nın pirinç yetiştiren tek bölgesi olan Koçana'da bir Türk şirketi olan Levidiagro 3 Aralık 2015'te Makedonya'nın ve bölgenin en büyük pirinç fabrikasını açtı. 4 milyon dolar değerinde olan bu yatırım Makedonya'nın kaliteli pirincini Avrupa pazarına taşımak olarak açıklandı. Eski "Jito Oriz" fabrikasına yapılan bu yatırım en son teknoloji ile yıllık 30 bin ton pirinç üretecek ve 100 işçi çalışacaktır (Dnevnik, 2015).

Bu fabrikanın açılış törenine başta Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski, Devlet Bakanı Furkan Çako ve T.C. Üsküp Büyükelçisi Ömür Şölendil, Koçana Belediye Başkanı Ratko Dimitrovski, Levidiagro şirketinin Genel Müdürü Ali Müşfik Sözer, TİKA Üsküp Program Koordinatörü Teoman Tiryaki, MATTO Başkanı Eyüp Kahveci, Üsküp Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Mehmet Samsakçı ve diğer davetliler katıldı (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (c)).

Makedonya sınırları dâhilinde 100'e yakın Türk şirketi yatırım yapmıştır. Bu şirketlerin toplam yatırım tutarı 170 milyon dolar civarındadır. Bunun ilerleyen yıllarda daha artacağı görünmektedir.

Kasım 2015 yılında Rusya'yla yaşanan uçak kriziyle birlikte Rusya-Türkiye ilişkileri gerildi ve gerilmeye devam etmektedir. Bunun yanında *"komşularla sıfır sorun politikasıyla"* komşusu kalmayan Türkiye'nin Balkanlara daha fazla yönelmesi muhtemeldir.

30 Kasım 2015 tarihli Yeni Balkan Gazetesi'nde yer alan habere göre; Rusya'nın, Türk mallarına sınırlama getirmesinin ardından, Türk mallarını Rusya'ya taşıyan Makedonya tırlarının günlerdir Rusya sınırında bekletildiği haberi alınınca, Makedonya Karayolu Taşımacıları Derneği (AMERİT), Türk mallarını Rusya'ya ihraç eden Makedonyalı şirketlere uyarıda bulunmuştur. AMERİT'ten yapılan açıklama ise şöyledir: "İstenmeyen olayların yaşanmaması için yeni bilgiler bize

ulaşmadıkça Türkiye'den Rusya'ya taşımacılık işlerini kabul etmeyin". Yani Türkiye ile Rusya arasında yaşanılan gerginlik, dolaylı olarak Makedon taşımacı firmaları da olumsuz etkilemiş bulunuyor.

3.4. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER

3.4.1. Makedonya'da Türk-Arnavut Unsurunun Siyasal Durumu

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi 1974 Anayasasına göre Makedonya'da Makedonlarla birlikte Türkler ve Arnavutlar da kurucu unsurlardı. Fakat 1991 yılında bağımsızlıkla ve yeni Anayasa ile birlikte Makedon Yönetimi Türkleri ve Arnavutları azınlık statüsüne koymuş oldu. İşte bu nedenden dolayı gerek 2001 İç Savaşı, gerekse 2011 Kale Kavgası ve 2015 Kumanova olaylarının temelinde yatan sebebi azınlık haklarının verilmemesi olarak da nitelendirebiliriz.

Makedonya 1991 yılından bugüne değin iktidar dönüşümlü olarak hep iki partinin elinde olmuştur. Biri sosyal demokrat parti olan SDSM, diğeri ise VMRO-DMPNE yani Muhafazakâr partidir. 2006 yılından bu yana da Nikola Gruevski önderliğinde VMRO-DMPNE iktidarda kalmayı başarmıştır. SDSM ise ana muhalefet partisi konumunda kalmıştır.

Makedonya yönetimi Türklerle-Arnavutları azınlık durumuna düşürmüş olmasının yanında bu iki azınlığı birçok siyasi parti ile bölüp parçalamıştır. Kısacası iki partiden hangisi iktidarda olursa olsun "böl, parçala, yönet" politikasını uygulamaktadır. Makedonlara göre %25-%30 civarında olan Arnavutların üçten fazla siyasi partisi vardır. Aynı şekilde %5 civarında olan Türklerin de üç siyasi partisi vardır. Seçimler olduğunda oylar bölünerek yeterli sayıda milletvekili çıkaramamaktadırlar. İki milyonluk bir ülkede 100 bin civarında Türk yaşıyor. Tek parti halinde hareket etmeleri durumunda yaklaşık olarak 8 ile 10 Türk milletvekili çıkarabilirler. Buna en iyi örnek olarak 2005 yılında iki Türk partisinin birleşmesini gösterebiliriz. 2005 genel seçimlerde Makedon partileri arasında anlaşmazlıklar çıkınca Türk partileri (TDP ve THP) bunu fırsat bilip birleşerek meclise üç

milletvekili çıkarmayı başarmışlardır (Bozkurt, 2010: 66). Bunun haricinde Türk partileri birlikte hareket edememişlerdir. Hep koalisyonlarla seçimlere katılmışlardır.

En az 500 bin civarında olan Arnavutları da hesaplamış olsak, onlarda tek parti halinde hareket ettikleri zaman 50 milletvekili çıkarabilirler. Toplam 123 sandalyeli bir parlamentoda iki azınlığın 60 milletvekili olabilir. Dönüşümlü olarak iktidarı değiştiren iki Makedon partisi de yarı yarıya 30 milletvekili ile oy almış olsalar, Makedonya Parlamentosunu ve Makedonya devletinde azınlıklar yönetimde çok etkin olabilirler. Bu nedenle 2001 gibi iç savaşa gerek yok. Her şey tamamen masada bitmektedir.

2006 yılına kadar ise Makedonya Türklerini iki siyasi parti temsil ediyordu. İkinci bölümde bahsetmiş olduğumuz gibi ilk parti TDP'ydi. Bu partiden memnun olmayan kesim ise THP'yi kurmuş oldu. 2006 yılına geldiğimizde bu iki parti yetmiyormuş gibi bir üçüncüsü olan Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH) kuruldu. Bu parti daha önce TDP'nin başkanlığını yapan Erdoğan Saraç ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Türklerin üçüncü partisi olarak 2011 yılında erken seçimlere katılmıştır ve Erdoğan Saraç Makedonya Parlamentosunda ikinci milletvekili olmuştur. 2014 yılındaki seçimlerde ise partinin kendi iç sorunlarından dolayı bir varlık gösterememiştir (Emin, 2014: 55).

İlk kurulduğunda Saraç TDP'nin alternatifi olmadığını, hedeflerinin Türkleri bir çatı altında tutmak olduğunu belirtse de seçimlere katılarak Türklerin oylarını bölmüştür. İlk başta TDP ile aynı siyasi yapıyı takip ettiği için farklı bir yol takip etmeyi öngörmüştür (Emin, 2014: 56).

Al Jazeera Türk kanalında çalışan Didem Özel Tümer Aralık 2014 yılında Makedonya'nın en genç bakanı olan ve Makedonya Hükümeti'nde Türk azınlığın temsilcisi olarak bakanlık koltuğunda oturan Furkan Çako'yla röportaj yapmıştır. Röportaj sırasında Tümer, Çako'ya bu üç partinin bir araya gelerek Türk toplumunu temsil edecek daha güçlü bir yapı oluşturması mümkün değil mi diye sorduğunda, Çako, "Ben partiyi kurayım, başkan ben olayım" bakışıyla yaklaşıldığını, somut anlamda bir plan, bir eylem olmadığını söylemiştir (Tümer, 2014 (a)).

3.4.2. 2012 Nüfus Sayımı ve Etnik Yapı

2012 yılında Makedonya AB'den maddi destek alarak tüm Makedonya'da ayni araştırma kapsamında birçok veri elde edilmeye çalışıldı. Bunlar; nüfus ölçümü, milli gelir, yaşlılık, ölüm gibi birçok araştırmayı kapsıyordu. Bu program bir şekilde tamamlandı. Fakat kamuoyuna açıklanmadı. Açıklanmamasının en başlıca sebebi, nüfus dengelerinin değişeceği endişesidir.

Nikola Gruevski, Erdoğan gibi Makedonya'da yaşayanların en az üç çocuğa sahip olmalarını istedi. Bunu üzerine nüfus artsın diye bu uygulamaya geçti. Bu uygulamaya göre üçüncü çocuğa sahip olanlara aylık olarak yaklaşık 150 € verilmeye başlandı. Fakat ilginç olan o ki Makedonların yeni doğumlarında kayda değer bir artış olmadığı, asıl artışın ise Arnavutlarda, Türklerde ve Romanlarda olduğudur. Makedonya yönetimi bunu tespit edince bu kanunu iptal ederek yürürlükten kaldırdı. Daha sonra nasıl olduysa tekrar yürürlüğe girdi. Bu nedenle 2012 sayımının iptal edilmesinin sebebi, Makedon nüfusunda ciddi azalmanın olduğu ve azınlıklarda -özellikle Arnavutlarda- artış olmasıdır. Bundan dolayı sayım sonuçları gizli tutuldu.

En son nüfus sayımı 2002 yılında yapılmıştır. Bu verilere göre Makedonya'nın toplam nüfusu 2.022.547'dir. Bu orana etnik baza çevirdiğimizde etnik dağılım şöyledir: %64.2'si Makedon, %25.2'si Arnavut, %3.9'u Türk, %2.7'si Roman, %1.8 Sırp ve %2.2 diğerleri. Dini açıdan baktığımızda ise %67'si Ortodoks Hıristiyan, %30'u Müslüman ve %3'ü diğer dinlere mensuptur (Emin, 2014: 14). Fakat bu oranlar gerçeği yansıtmıyor. 2012 yılında yapılan nüfus sayımı gerçeği gün yüzüne çıkaracağı için gizli tutuldu.

Gizlenmesinin sebeplerinden biri, OÇA'ya göre bir bölgede %20'nin üzerinde bir azınlık yaşıyorsa o bölgenin ikinci resmi dili o azınlığın dili olması gerekiyor. Doğru bir sayım gerçekleşmiş olsa Makedonya'nın doğusunda en az %20 ve üzeri Türk çıkacaktır. Hatta bunu doğuyla sınırlandırmak yanlış olur. Makedonya genelinde 2002 sayımlarında görüldüğü üzere %2.7 oranında Roman nüfusu yaşamaktadır. Çingene diye tabir edilen bu millet her yerde olduğu gibi Makedonya'da da dışlandığı için Türk oldukları görüşü mevcuttur. Hakikaten de çok güzel Türkçe konuşmaktadırlar ve kendi dillerini bilmemektedirler. Ancak

Makedonlar onları Türk olarak hesaba katmamaktadırlar. Doğru olan ise bu insanların ne olduğu değil neyi hissettikleridir. Kendilerine Türk diyorlarsa ve öyle hissediyorlarsa Makedonya'daki Türk nüfusunu oranına yansıması gerekir.

Makedonya'nın 1991 yılından bugüne kadar devam eden Anayasasının 7. maddesine göre Makedonya'nın resmi dili Makedonca, resmi alfabesi de Kiril alfabesidir. Azınlıkların çoğunlukta olduğu yerel özyönetim birimlerinde bu azınlıkların dil ve alfabelerinin de resmi sayılacağı öngörülmüştür.

2007 yılında Bulgaristan, Romanya ile birlikte AB'ye üye olunca, o günden bugüne sayıları net olarak açıklanmış olmasa da binlerce Makedon vatandaşı biz aslında Bulgar kökenliyiz diyerek Makedon vatandaşlığından çıkarak Bulgar vatandaşlığına geçmiştir. Makedonlar arasındaki az doğum ve göç Makedon nüfusunu azaltmıştır. Arnavutlara göre Makedon nüfusu ile Arnavut nüfusu nerdeyse eşittir.

Fakat Makedonların yanında Türklerle Arnavutların da ülkeyi terk edip göç ettiği aşikârdır. 2009 yılında AB, Makedonya'ya vizeleri kaldırınca başta Almanya olmak üzere birçok AB ülkesine mülteci olarak gittiler. Her ne kadar gidenler geri gönderilmiş veya kendi isteğiyle gelmiş olsalar bile ciddi sayıda kalanlar vardır. Tam olarak sayıları bilinmemektedir. Bu göçler nedeniyle Makedonya'daki Arnavut ve Türk nüfusunda da bir azalma olmuş olabilir.

Makedonya Parlamentosu'nda THP milletvekili olan Enes İbrahim 5 Aralık 2015 günü Valandova'da THP'nin düzenlediği panele katılarak orada yaşayan Türklerle bir araya gelmiştir. Panelin son bölümünde oradaki Türk soydaşlar soru ve görüşleriyle panele katkı yapmıştır. Enes İbrahim kendi sosyal medya hesabında aktardığı gibi; "Sadece Valandova'ya bağlı olan Çalıklı köyünden 18 ailenin Almanya'ya göç ettiklerini söylediler. Çalıklı festivali göçü durduramıyor. 1960'lardan sonra en büyük göç Gruevski'nin hükümeti döneminde gerçekleşiyor. Uluslararası araştırmalara göre son 10 yılda 610 bin vatandaş ülkeden göç etmiş durumda. 610 bin göçmenden Türk sayısını bilemiyoruz. Fakat köylerimizi her ziyaret ettiğimizde farkına varabiliyoruz. İki ziyaret arasında 2-3 ailenin göç ettiğini görmekteyiz. 1953-67 yılları arasında soydaşlarımız Türkiye'ye göç ediyor. Şimdi ise Avrupa'nın değişik ülkelerine göç ediyorlar".

Göçün belli başlı sebepleri var. Makedonya vatandaşlarının göç etme sebeplerine bakacak olursak ilk sırada ekonomik sıkıntılar yer almaktadır. Özellikle azınlıklar bu konuda ayrımcılığa tabi tutulduklarından büyük sıkıntı çekmektedirler. OÇA ile birlikte Arnavutların kamu alanında çalışan sayısı artmış oldu. Fakat Türklerin kamuda çalışan sayısı çok azdır. Her ne kadar Makedonya'nın yürürlükte olan 1991 Anayasasının 9. maddesi "Makedonya'nın tüm vatandaşları hak ve özgürlükleriyle ırkına, cinsine, saçının rengine, siyasi ve dini aidiyetine bakılmaksızın herkes anayasa ve kanun önünde eşittir" ibaresi yer alsa dahi.

Makedonya'ya yatırım yapan Türk şirketleri Türklerin umut kaynağı olsa dahi Makedon çalıştırma zorunluluğu nedeniyle yeterince istihdam sağlayamamaktadır (Silkin, 2014: 72). Buna örnek olarak Makedonya'nın doğusunda bulunan Radoviş şehrinde bir Türk şirketi oradaki Türk halkına iş olanakları sunmak amacıyla Yugoslavya'dan kalan ve faaliyet yürütmeyen bir fabrikayı satın alıp onu çalıştırıyor. Bunun üzerine Radoviş Belediye başkanı da bu şirketin patronuna burada Makedon çalıştırma konusunda uyarıda bulunuyor. Bu talimata bir hayli sinirlenen Türk patron sen benim işe kimi alıp almayacağıma karışamazsın diyor. Fakat birkaç gün sonra fabrika denetlenmeye geliyor ve fabrikanızda bu eksikler olduğundan dolayı size bu kadar ceza veriyoruz deniliyor. Aslında fabrikada hiçbir eksik yok. Eksik olan Makedon işçisiydi. İşte bu gibi nedenlerden dolayı Makedonya Türkleri, Türkiye'nin yatırımlarından pek yararlanamıyorlar. Makedonya'da iş bulamayan Türkler de Avrupa'ya göç ediyorlar. Bu da ülkedeki Türk nüfusunu ve nüfuzunu azaltıyor.

3.4.3. Makedonya Türklerinin Eğitim Durumu

Makedonya'nın 1991 Anayasasının 48. maddesi azınlıklarla ilgili şu hakları tanımıştır: Kendi kimlik ve vasıflarını serbestçe ifade edebilmek korumak ve ilerlemesini sağlamak; sözü edilen amaçları gerçekleştirmek için kültür ve sanat dernekleri, ilmi ve diğer kurumları kurabilmek; kanunların öngördüğü şartlar çerçevesinde ilk, orta ve lise seviyesinde kendi ana dillerinde okul kurmak (Netkova, ty: 208).

Yukarıdaki maddenin azınlıklarla ilgili vermiş olduğu haklar doğrultusunda Makedonya'da Türklerle Arnavutları eğitim açısından kıyasladığımızda Arnavutların daha önde olduklarına şahit olmaktayız. Hatta Arnavutların kendi dillerinde 24 saat yayın yapan Alsat TV kanalları vardır. Bunu yanında MRTV (Makedonya Radyo Televizyonu)'de Türkler her gün saat 15:30'dan 18:00'a kadar Türkçe yayın yapmaktadırlar. Arnavutlara ise bu kanalda Türklerden daha fazla yayın yapma hakkı verilmiştir. Türklerin 1945 yılından bu yana haftalık çıkan "Birlik" gazetesi 2003 yılında kapanmıştır. Bundan sonra 2004 yılından bu yana Makedonya Türklerinin "Yeni Balkan Gazetesi" haftalık basılmaktadır. Bunun yanında gerek Makedonya'nın içişleri veya dışişleri bakanlığının web sitesine girdiğinizde gerekse Makedon kanallarının web sitelerinde olsun muhakkak Makedonca, İngilizce ve Arnavutçası vardır. Hiçbir yerde Türkçe yoktur. Sadece MRTV'nin web sitesinde Türkçesi vardı. Daha sonra o da kaldırılmıştır.

Makedonya Türkleri her yıl 21 Aralık gününü Türkçe Eğitim Günü olarak kutlamaktadırlar. Çünkü 21 Aralık 1944, Makedonya Türklerinin Türkçe eğitim hakkını kazandığı gündür. 2007 yılında ise bu gün Makedonya Cumhuriyeti Resmi Bayramlar Yasa Tasarısı değişikliği ile Makedonya'da yaşayan Türklerin Milli Bayramı olarak kabul edildi. Makedonya Türklerinin çok iyi örgütlenmiş sivil toplum örgütü olan MATÜSİTEB (Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği) Makedonya'da faaliyet gösteren 65'in üzerindeki derneğin çatı kuruluşudur. Bu sivil toplum örgütü 2008 yılından itibaren Makedonya Türklerinin tek vücut olmalarını sağlamak amacıyla 21 Aralık Türkçe Eğitim Günü kutlamaları düzenlemektedir. TİKA bu organizasyonu desteklemektedir (TİKA, 2014).

23 Aralık 2014 tarihlerinde TİKA ve MATÜSİTEB işbirliğinde Üsküp'te Makedonya Türkçe Eğitim Bayramı Resepsiyonu düzenlenmiştir. Makedonya Cumhurbaşkanı Gorgi İvanov, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski, Başbakan Yardımcısı Musa Caferi, Dışişleri Bakanı Nikola Poposki, Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu, Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, TİKA Başkanı Dr. Serdar Çam, TİKA Balkanlar ve Doğu Avrupa Daire Başkanı Dr. Mahmut Çevik, Üsküp Koordinatörü Teoman Tiryaki ile Makedonya ve Türkiye'den çok sayıda

milletvekili, iş adamı, öğretmenin yer aldığı resepsiyona yaklaşık 1.000 davetli katılmıştır (TİKA, 2014).

21 Aralık 2015 Türkçe Eğitim Günü kapsamında Makedonya'nın başkenti Üsküp'te Boris Traykovski konser salonunda 10.000 kişinin katılımıyla Mustafa Ceceli'nin konseri gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Makedonya'da önem verdiği bir başka proje, 2006 yılında Türkiye'nin kurmuş olduğu ve eğitim hayatına devam eden Uluslararası Balkan Üniversitesi'dir. Makedonya hükümeti üniversite için metrekaresi 1 Euro'dan 20 bin metrekare alan tahsis etmiştir. Türkiye Makedonya Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanı olan Hüseyin Bürge, "Balkanlardaki çiçek vazosu" olacağını söylediği bu üniversiteye Sırbistan, Karadağ, Kosova gibi yakın ülkelerden öğrencilerin gelmesinin önemli olacağını kaydetmiştir (Tümer, 2014).

Bunun yanında Yüksek Öğretim Kurulu Makedonya'daki üniversitelerin diplomalarını kabul etmekte ve Türkiye'den herhangi bir öğrenci rahat bir şekilde üniversite okuyabilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'ye son zamanlarda gerek Balkan ülkelerinden gerekse Makedonya'dan ciddi miktarda öğrenci gelmektedir.

2015 Mart ayında Türkiye-Makedonya Dostluk Buluşması YTB tarafından düzenlenmiştir. Bu buluşmada başta T.C. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki olmak üzere YTB Başkanı Kudret Bülbül, Türkiye-Makedonya Dostluk Grubu Başkanı Hüseyin Gürgen, yabancı misyon şefleri, öğrenciler ve diğer yetkililer katılmışlardır. Bu buluşmada Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki, "1994 yılından bu yana Türkiye'de Makedonya'dan gelen öğrenci sayısının 1040 olduğunu ve halen okumakta olan 266 olduğunu belirtmiştir. Mezun öğrencilerimizden birisi Makedonya'da Bakanlık yapmaktadır" dedi (Milliyet, 2015).

Makedonya'da faaliyet gösteren bir diğer müessese ise Yahya Kemal Koleji'dir. Gülen hareketinin okuludur. "17 - 25 Aralık Operasyonları" sebebiyle AK Parti ile bu hareketinin arası bozulduğunda, AK Parti Hükümeti gerek içte ve dışta bu hareketin okullarına karşı sert bir tavır koymuştur. Bu operasyonlardan sonra Arnavutluk cami açılışında ve ülke ziyaretinde bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Arnavutluk Hükümeti'nden, "Gülen Hareketinin okulları tehlikeli

oldukları" gerekçesiyle kapatmalarını rica etmiştir. Fakat bu talimat olumlu karşılanmamıştır.

Makedonya'da Yahya Kemal Koleji'nin kapatılması gibi Türkiye tarafından bir girişim olmadı. Olmuş olsa dahi pek bir fayda vermeyeceğini düşünüyorum. Çünkü bu okulda kaliteli bir eğitim verildiği için Makedonya'nın önde gelen isimlerinin çocukları da bu okulda okumaktadır. Bu nedenle Türkiye tarafından okulun kapatılması gibi bir girişim olsa olumlu bir cevap alamayacaktır.

Bunun yanında 1990 yılından bu yana Makedonya'da Gülen hareketinin bir nevi Türkiye'deki Zaman gazetesinin küçük hali haftalık olarak basılmaktadır. İçerik olarak Makedonya haberlerinin yer almasının yanında Türkiye'den de haberler aktarılmaktadır.

Makedonya'da Türkiye'nin desteği ile Gostivar'da 21 Aralık Türkçe Eğitim Bayramı kutlamaları sırasında 2014 yılında açılan bir diğer üniversitesi ise Uluslararası Vizyon Üniversitesidir. Rektörü Prof. Dr. Fadıl Hoca olan Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Merkezi Makedonya'nın Gostivar şehrinde bulunan "Şar-Vardar İlim Kültür ve Sanat Vakfı" tarafından kurulmuştur. Bu Vakıfta 10 Şubat 2014 yılında Gostivar'da kurulmuştur. Bu vakıf üniversiteyi açmakla hedeflediği huşular şunlardır: "İşsizliği bertaraf etmek, asimilasyonu durdurmak, göçü durdurmak, refahı artırmanın en ideal yolu eğitimdir. Balkan ve Makedonya Türk gençliğine yeni bir eğitim perspektifi ve Makedonya, Türkiye ve dünyanın muhtelif üniversitelerinde yüksek eğitim tahsili yapan genç kadrolara iş imkânı sağlamaktır. Yurt dışında okuyan talebelerin Makedonya'ya geri dönebilmesini sağlamak dolayısıyla, Makedonya'dan Türk beyin göçünü durdurabilmek amaç edinilmiştir" (Uluslararası Vizyon Üniversitesi, 2015). Makedonya'da 5'i devlet 18'i özel olmak üzere toplamda 23 üniversite bulunuyor. Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Türkçe ders veriyor olmasıyla bu alanda tek olmak özelliğini taşıyor (Yeni Balkan Gazetesi, 2014 (c)).

Son zamanlarda Türklerin Makedonya kamu binalarında çalışan sayısı artmış durumdadır. Hatta Makedonya Anayasa Mahkemesi başkanı olan Salih Murat Türk'tür. Fakat buna rağmen eğitim konusunda çok büyük eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle kadro eksikliği çoktur. Ana muhalefet partisi olan SDSM ortağı olan THP

Milletvekili Enes İbrahim, Kasım 2015'te SDSM'ın sunmuş olduğu dış denetim sınavının (ekstern) kaldırılması için yasa teklifi üzerine söz alarak kürsüde konuşma yapmıştır. Konuşmasına Türkçe başlayan Enes İbrahim, Makedonya'da yaşayan Türkleri Türkçe selamlarken, iktidar milletvekilleri tarafından sert bir şekilde protesto edilmiştir. Makedonya Meclis Başkanı Trayko Velyanovski ise yaşanan durumdan dolayı oturuma bir saatlik ara vermiştir (Makhaber, 2015).

Daha önce TDP Genel Başkanı olan Kenan Hasip de aynı şekilde mecliste Türkçe konuşmuştur ve konuştuğu için oturuma ara verilmiştir. Makedonya Meclisinde Türk milletvekillerin Türkçe konuşmak istemelerinin sebebi aslında OÇA'ya dayanmaktadır. Çünkü OÇA ile birlikte en büyük azınlık konumunda olan Arnavutlar Makedonya Meclisinde Arnavutça konuşma hakkı elde ettiler. Türkler ise bundan yoksun kaldılar.

THP Milletvekili Enes İbrahim Türkçe konuşmasından dolayı verilen aradan sonra Makedonya'da Türkçe eğitimin sıkıntılarını dile getirirken, "dış denetim (ekstern) sınavının kaldırılması gerektiğini" söyleyerek şöyle devam etti: "Türkçe eğitim anayasal hakkımız olmasına rağmen uygulamalarda çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. Türkçe eğitimin ilkel şartlarda görüldüğünü, yıllardan beri Türkçe kitapların olmadığını ve lise eğitimi zorunlu olmasına rağmen Makedonya'nın birçok bölgesinde Türkçe ders veren lise yoktur" (Makhaber, 2015).

Gerçekten de Enes İbrahim'in belirttiği gibi lise eğitimi zorunlu olmasına rağmen Türkçe eğitim veren lise yoktur. Makedonya'nın doğusundaki Radoviş şehrinde Kosta Susinov Devlet Lisesi'nde orada yaşayan Türklere kendi ana dillerinde eğitim görsünler diye 2003 yılında Türkçe sınıfı açıldı. 40 öğrenci ile başlayan bu sınıf dört yıl sonra 19 öğrenciyi mezun etti. Sınıfın adı ve öğrencileri Türk'tü. Fakat sadece Türk Edebiyatı dersi Türkçeydi. Geriye kalan dersler kadro eksikliğinden dolayı Makedonca verildi.

Olumlu bir ilerleme olarak, günümüzde bu lisede Beden Eğitimi, Coğrafya gibi dersler Türkçe verilmektedir. Fakat şu bir gerçek ki, 2003 yılında bu sınıfın açılmasına karşı çıkan Makedonlara iş imkânı doğmuş oldu. Çünkü ek sınıflar açılmış oldu ve Makedon öğretmenler Türklere ders vererek maaş almış oldular.

Bugün bazı derslerde Türk öğretmenler olmasına rağmen, Makedon öğretmenler işsiz kalmasın diye Türkler işe alınmamaktadırlar.

Günümüzde "Makedonya'daki Türklerin Eğitim Durumu Nasıl?" ve "Eğitim konusunda Türkiye'nin yeterince desteği var mı?" sorularına THP Milletvekili Enes İbrahim şu cevapları verdi:

"Makedonya'da Türkçe eğitim anayasal ve yasal hakkımızdır. Fakat uygulamada ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Zorunlu 12 yıllık eğitim Makedonya'da mevcut olsa da 6-9 sınıfları arasında ve liselerde Türkçe eğitim yeterince yaygın değildir. Kitap, araç-gereç, branş öğretmenleri konusunda sıkıntılar yaşamaktayız. Bir Makedon köyünde bir öğrenci için sınıf açılırken söz konusu Türkler olunca çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır. 35-40 öğrenci aynı sınıfta zor imkânlar ile eğitim görmektedir. Özellikle Türkçe ders kitapları konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Genelde satışı düşük olan kitapların yayınevleri tarafından basılmadığını yetkili kurumlardan öğrenmekteyiz. Bu sebeple Aralık ayında ders kitapları yasasında bir değişiklik önergesi sunup, satışa bakılmaksızın tüm kitapların basımını talep ettim. Ancak iktidar milletvekilleri bu talebimize destek vermedi. Bu konuyla Türkiye Cumhuriyeti değil, vatandaşı olduğumuz ve vergisini ödediğimiz Makedonya Cumhuriyeti devleti ilgilenmelidir. En azından temel ihtiyaçlarımız doğrultusunda devlet Türklere yatırım yapmalıdır. Zaten birçok okulu Türkiye Cumhuriyeti'nin kurum ve kuruluşları yeniledi. Her şeyi Türkiye'den beklemek, ancak ülkemizdeki beceriksiz Türk yöneticilerin işi olabilir (Yazılı Mülakat: Enes İbrahim, enesibrahim@gmail.com, 16.12.2015).

3.4.4. Türkiye'nin Makedonya'daki Yumuşak Gücü

Türk Dizileri: Türkiye'nin televizyonlarındaki dizi ve filmlerin Balkan ülkelerinde ve Makedonya'da büyük bir ilgi ile takip ediliyor olması Türkiye'nin bölgeye olan etkisini artırmaktadır. Tüm Makedonya kanallarına baktığımız zaman en az bir Türk dizisine rastlamak mümkün. Takip edilen diziler ise "Elveda Rumeli (Makedonya'nın Bitola şehrinde çekilmiştir)"; "Kurtlar Vadisi Pusu", "Ezel", "Hanımın Çiftliği", "Aşk-ı Memnu", "Muhteşem Yüzyıl", "Karadayı" vb.

Türkçe bilmeyenler bu diziler sayesinde gerek Makedonya gerek Balkanlar'da Türkçe öğrenmeye ve konuşmaya özenmeye başladılar (Ağanoğlu, 2015).

Bu diziler arasından en büyük yankıyı ve tartışmayı ortaya çıkaran Muhteşem Yüzyıl dizisi oldu. Hatta Makedonya'da bu diziye "Величествениот Сутан Сулејман" (Veliçestveniot Sultan Suleyman) deniliyor. Türkçeye tercüme ettiğimizde ise "Muhteşem Sultan Süleyman" oluyor. Diğer dizi ise Kurtlar Vadisi oldu. Hatta bu dizinin şiddet içerdiği ve çocukları etkilediğinden dolayı yasaklanması gündeme geldi. Gündeme gelmesinin sebebi, bu diziden etkilenen liseli gençler arasında çıkan kavgalar ve bıçaklı yaralamalardır. Bu haber Makedonya'nın önde gelen Kanal 5 (www.kanal5.com.mk)'te yayınlandı. Bu olaylar üzerine dizinin yasaklanması gündeme gelmiş oldu.

Diğer yandan Makedonya Bilişim Teknoloji ve İdari İşler Bakanı İvo İvanovski 10 Kasım 2012 tarihinde Manastır şehrindeki halkla sohbet ettiği esnada basına da açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamasında Osmanlı ile ilgili bir iki söz sarf edince basına "500 yıllık Türk esareti yetmedi mi bir de şimdi Türk dizilerini izliyoruz" diye yansımıştır. Bununla ilgili T.C. Üsküp Büyükelçiliği bir basın toplantısı düzenlemiştir. T.C. Üsküp Büyükelçisi Gürol Sökmensüer açıklamasında; Türkiye'yi, bizi ve buradaki Türkleri derinden üzdüğünü ve rahatsız ettiğini dile getirmiştir. Daha sonra Sökmensüer'i İvo İvanovski Bakanlığa davet etmiştir. Bu görüşmede İvanovski böyle bir ifade kullanmadığını basına yanlış yansıdığını ve Türkiye'ye yönelik böyle bir ifade kullanmasının mümkün olmadığını, hatta Atatürk'ün askeri eğitim aldığı bir şehirde bunu söylemem düşünülebilir mi diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Sökmensüer de Türkiye'nin ve buradaki Türk halkının kendisinden özür beklediğini dile getirince kendisine yazılı bir özür mektubu takdim ederek bu konun kapatılması ve uzatılmaması gerektiğini söylemiştir. Devamında ise Sökmensüer -Türk soylulara- size bu açıklamayı yapmamın sebebi ise konunun artık bizim tarafımızdan uzatılmayacağını ve bizim buradaki insanımızın verdiği tepkinin cevapsız kalmadığını, sizler aracılığıyla onlara iletilmesinde yarar olduğunu düşündüğüm için yapıyorum demiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2012 (c)). Hatta bu olayla ilgili de Makedonya'nın Ankara Büyükelçisi T.C. Dışişleri Bakanlığına çağırılmıştır.

TİKA: Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayan başlıca kurumlardandır. Osmanlı'nın hâkim olduğu Afrika, Kafkasya ve Balkanlar'daki soğuk savaş sonrası bu bölgelerde ortaya çıkan bağımsız devletlere yardımcı olma amacıyla 1992 yılında kuruldu. Kurulduğu sırada Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak çalışıyordu. 1999 yılında ise Başbakanlığa bağlandı. 2002'de AK Parti'nin iktidara gelmesiyle daha aktif faaliyet yürütmeye başlamıştır (Karagül, 2013: 88).

AK Parti sonrası eğitim, kalkınma yardımı, afet yardımı gibi birçok alanda yardımlarda bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir. 2010 yılı harcamalarının bölgesel dağılımına bakıldığında Balkanlar ve Doğu Avrupa, başta Makedonya ve Karadağ olmak üzere, % 29,79'luk payla TİKA kaynaklarından en fazla faydalanan ikinci bölge olmuştur (Yıldız, 2010: 67).

Türkiye 2010 yılında TİKA vasıtasıyla Makedonya'ya 28.28 milyon dolarlık resmi kalkınma yardımında bulunmuştur (Yıldız, 2010: 79). 2011 yılında Türkiye'nin Makedonya'ya doğrudan yaptığı yardım 69 milyon dolardır (TİKA, 2011: 67). 2012 yılında ise Türkiye'nin Makedonya'ya doğrudan yaptığı yardım 12 milyon dolardır (TİKA, 2012: 75). 2012 yılında Makedonya Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında Türkiye'den en çok yardım alan ülkeler arasında 12,8 milyon dolarla üçüncü sıradadır (TİKA, 2012: 96). Balkanlarda 2013 yılı itibarıyla en çok yardım alan ülkeler arasında Makedonya 13,19 milyon dolarla Bosna-Hersek, Kosova ve Karadağ'dan sonra dördüncü sırayı almıştır (TİKA, 2013: 91).

TİKA 2011 yılında Makedonya'da 6 köy okulunun binaları inşa edilmeleri ve/veya tadilatları gerçekleştirmiştir (TİKA, 2011: 26). Aynı yıl Makedonya'da Karbintsi Belediyesi Ocalı Köyü, Demir Kapı Belediyesi Çelevez Köyü ve Petrovets Belediyesi Çiftlik Köyü'ne olmak üzere 3 okul binası inşa edilmiştir. İlim Kültür ve Sanat Vakfı'nın Öğrenci Yurdu donatılmış, çok sayıda okul kitabı basımı ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011: 90).

TİKA 2012 yılında Makedonya'da; Studeniçan belediyesine bağlı Tsvetova köyü ilköğretim Okulu binasının tadilatını, Gostivar Yukarı Banitsa köyüne okul inşasını, Murat Labunişti İlköğretim Okulu tadilatını, Üsküp Gazi Baba öğrenci yurdunun tefrişatını yapmıştır (TİKA, 2011: 106). Aynı yıl TİKA yine Makedonya

Jupa belediyesi içme suyu projesi tamamlanmış ve bölgenin 2030 yılına kadar su sıkıntısı giderilmiştir (TİKA, 2012: 110).

TİKA 2013 yılında Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin doğduğu Makedonya Jupa Belediyesi'ne bağlı Kocacık köyünde yer alan bölgede dönemin ve yörenin mimari özelliklerini yansıtan bir anı evi inşa etmiştir. Mirko Mileski Lisesi'ne bağlantılı, 3 kat, 12 sınıf, idari odalar ve tuvaletlerden müteşekkil ek bir bina inşaatı ve donanımı gerçekleşmiştir. Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Çocuk Hastalıkları Kliniği Rekonstrüksiyon ve Adaptasyon Merkezi'nin onarımı ve donamımı gerçekleştirilmiştir. Tanı cihazı (Röntgen, MR, BT, vb.) ve hastane için gerekli ofis mobilyaları (masa, sandalye, dolap vs.) alımı sağlamıştır (TİKA, 2013: 95).

Kasım 2015'te TİKA, Merkez Jupa'ya bağlı Yörük köyü Dılgaş'taki Necati Zekeriya Belediye İlköğretim Okulu'nun yeni binasının açılışını yaptı.

TİKA'nın projelerini bu şekilde sayarsak çok olduğu görülür. Fakat kanımca gerek Makedonya'da ve gerekse diğer bölgelerde TİKA gerektiği gibi projelerini denetlemiyor ya da yapmış olduğu projelerde hedeflemiş olduğu başarıyı elde edemiyor.

Yıl 2006; yer Makedonya'nın doğusu ve burada yaklaşık olarak iki köyde 200 hane Yörük Türkü yaşıyor. Kocaali ve Alikoç köyü ve 600 yıldır varlığını sürdürüyor. Tipik Anadolu köyleri görünümündedir. TİKA yıllardır su hasreti çeken bu köylere 15 km mesafeden 500 bin dolar civarında masraf yaparak içme suyu getirdi. Fakat aradan dokuz yıl geçti yıl 2015 oldu ve 2016 yılına giriyoruz. Bu su içilemiyor. Çünkü bunca masrafa rağmen su arıtma tesisi kurulmadı.

7 Haziran 2015 seçimlerinden önce partisinin Burdur mitinginde vatandaşlara hitap eden AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Ahmet Davutoğlu, Makedonya'daki bir anısını da paylaşmıştır: Makedonya'da Alikoç köyüne gittiğine değinerek, "Benden ne istersiniz" dedim. Dediler ki "dağdan su gelmesi lazım", suyumuz yok. "Hemen gelecek" dedim. Şunu eklediler, "Bizi bu dağlara bıraktılar, bekleye durun dediler, bu dağları bekliyoruz". "Hemen suyunuz gelecek" dedim. Dedi ki bana "Sizden önceki iktidarda çok gelenler oldu, bu sözü verdiler, yapmadılar. Siz de yapar mısınız bilemeyiz". Dedim ki "Bizim sözümüz farklı, biz söz verdik mi

yaparız". Alikoç köyüne 67 ay sonra TİKA suyu getirdi. Bizim dışarıdaki Türklere bakışımız budur, ecdat oraya bir Türk bırakmışsa bir Evlad-ı Fatihân bırakmışsa onun gözyaşını biz sildik, onun camisini biz tamir ettik" demiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (d)).

Fakat 9 yıl bu su düzgün çalışmadı. Davutoğlu'nun herhalde bundan haberi yoktu ki bu anısını halkla paylaştı. Bu mitingten sonra TİKA ikinci kez 250 bin avro civarında para harcayarak bu suyu tekrar yapmaya başladı. Kanaatimce bölgede bu gibi projelerin iyi denetlenmediğini ve iyi denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

İkinci bir örnek olarak şunu gösterebiliriz: Doğu Makedonya'nın Radoviş şehri birçok Osmanlı eseri barındırıyor. Bu eserler arasında Saat Kulesi, Hamam, Türbe, Cami vb. vardır. Bugün bu eserlerden sadece ikisi ayaktadır. Eserlerden biri 1728 yılında Abdullah Paşa tarafından yaptırılan Ahmed Efendi Cami'dir. Caminin kendisi değil minaresi ayaktadır. Diğer eser de bu caminin yanında bulun türbedir (Waltenberger, 2014: 304). TİKA bu minareyi restore etmeye kalktı. Fakat restorasyon gerçekleşmedi. Restorasyon için etrafına konulan iskeleler bile kaldırıldı. Bununla ilgili TİKA'dan da bir açıklama gelmedi.

Yani TİKA, her ne kadar Türkiye'nin Makedonya'daki yumuşak gücü olsa da ve her ne kadar olumlu projelere imzasını atmış olsa da, yukarıdaki iki örnekte gösterdiğim gibi bazı projelerde yetersiz kalmış ve başarısız olmuştur. Bu da TİKA'nın bölgedeki saygınlığına gölge düşürmektedir.

Anadolu Ajansı: Kasım 2015 yılında Anadolu Ajansı'nın Üsküp'te ofisi açıldı. Bu ofisin açılmasını takdirle karşılandı. Çünkü böylece Makedonya'dan ve bölgeden bire bir doğru kaynaktan T.C. vatandaşlarına haber sunulmuş olacaktır. AA Üsküp Ofisi'nin açılışına başta başbakan yardımcısı Yalçın Akdoğan olmak üzere Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov, AA Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdürü Şenol Kazancı, Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürü Cemalettin Haşimi, TRT Genel Müdürü Şenol Göka, AA Yönetim Kurulu Başkan Vekili Dr. Şaban Kızıldağ, AA Yönetim Kurulu Üyesi Ali Türker Pirtini, AA Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Yayın Yönetmeni Metin Mutanoğlu, Türkiye'nin Üsküp Büyükelçisi Ömür Şölendil ile AA Haber Merkezi Yayın Yönetmeni Selçuk Aval, AA Ekonomi-Finans Haberleri Yayın Yönetmeni Fırat Gazel, AA Dünya Dilleri

Yayın Yönetmeni Mehmet Öztürk, AA Avrupa ve Amerika Bölge Direktörü Ural Yeşil de yer aldılar.

Bu açılış töreninde konuşma yapan Akdoğan şu sözleri dile getirmiştir: "Sadece bizim sesimizi buraya duyurmayacak, aynı zamanda Makedonya'nın sesini de bütün dünyaya duyuracak. Bu ajanslarımız veya televizyon kanallarımız herhangi bir siyasi hesap peşinde koşan kurumlar değil doğrudan insan odaklı faaliyet yürüten kurumlarımız" diyerek devamında "Türkiye'nin bölgesel güç olmasından rahatsızlık duyanlar bulunduğunu, ama insani perspektifle komşu halklara, demokrasiye sahip çıkmaya devam edeceklerini belirterek Türkiye'nin son dönemde bölge halklarının kalbine girmesinin, "hard power" ile değil "soft power" ile olduğunun altını çizen Akdoğan, bu açıdan Anadolu Ajansı ve TRT'nin çalışmalarının, birçok "hard power (sert güç)" faaliyetinden daha önemli olduğunu söylemiştir (Güder, 2015).

Yunus Emre Enstitüsü: Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayan bir başka kültür kuruluşu ise 2007 yılında kamu vakfı olarak ihdas edilen Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak kurulan Yunus Emre Enstitüsü'dür. Makedonya'daki merkezi Üsküp'te bulunmaktadır. Başta Türkçe eğitimi olmak üzere her çeşit kültürel faaliyeti yürütmektedir.

Yunus Emre Vakfı Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak amacıyla kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. Vakıf, kurduğu enstitüler ve Türk kültür merkezleri yoluyla kültür, eğitim ve öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama faaliyetleri yürütmektedir (TİKA, 2012: 90). Bu etkinlikleri yoluyla Yunus Emre Vakfı, Türkiye ile Makedonya arasında sosyo-kültürel ilişkilere katkı sağlayan bir kurumdur ve Türkiye'nin bölgedeki yumuşak gücüdür.

3.4.5. "Üsküp 2014" Projesi

"Üsküp 2014" projesi (Bkz. Resim 6) kapsamında o kadim, kutsal, Evlad-ı Fatihan'ın yadigarı olan o kadim şehir adeta açık hava müzesine bir diğer anlamda Disneyland'a dönüşmüş durumda (Büyük, 2015). Üsküp doğumlu olan ünlü Türkiye

şairi Yahya Kemal Beyatlı'nın "Kaybolan Şehir" adlı şiirinde Üsküp için şu mısraları yazıyor:

Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyarıdır,
Evlad-ı Fatihan'a onun yadigârıdır.

Firuze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve ruhiyle biz'di o.

Üsküp ki Şar-dağ'ında devamıydı Bursa'nın.
Bir lale bahçesiydi dökülmüş temiz kanın.

Üç şanlı harbin arşa asılmış silahları
Parlardı yaşlı gözlerle bayram sabahları.

Ben girmeden hayâtı şafaklandıran çağa,
Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa.

İs'a Bey'in fetihte açılmış mezarlığı
Hulyâma âhiret gibi nakşetti varlığı.

Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin
Üsküp bizim değil? Bunu duydum, için için.

Kalbimde bir hayâli kalıp kaybolan şehir!
Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir!

Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.

Yukarıda ki mısralarla dile getirilmiş olan bu şehir artık o eski konumunu kaybetmiştir elbette. Üsküp'e yeni bir şekil ve anlam vermeye çalışan "Üsküp 2014" projesinin temeline bakacak olursak farklı görüşler mevcuttur. Yıldırım Ağanoğlu'nun bu proje ile ilgili görüşlerini aldığım zaman şunları aktardı:

"Bu benim içimdeki en büyük yaralardandır. Çünkü benim annem Üsküplü halen akrabalarım orda yaşıyor ve benim Üsküp'le ilgili kitaplarım var. Tam o dönemi

anlatayım. 2008'de gidip Üsküp kitabımın imza gününü yaptım. 2008 Üsküp'ü halen çok güzel bir Üsküp'tü, daha putlaşmamıştı. Sonra dört sene gidemedim ben Üsküp'e. 2012'de gidebildim bir daha. 2012'de gördüğümde inanın nerdeyse ağlayacaktım. Çünkü bir kere Üsküp Belediyesinin armasını bile baktığın zaman Taş Köprüyü görürüsün. Arkada Şar Dağını görürüsün. Hatta Taş Köprünün o mihrap nişanesini görürsün. Zannedersem Kale de var belediye armasında. Yani Osmanlı'dan kalan hatıralar var. Her ne kadar Taş Köprüyü onlar Roma Köprüsü olarak kabul etseler de bağımsız sanat tarihçiler onun Osmanlı Köprüsü olduğunu söylüyorlar. Bu putlaşma tamamen Osmanlı kimliğini silme projesidir. Ben eğer Üsküp'ün eski halini görmemiş olsaydım, gezmemiş olsaydım. İşte o Paris'teki büyük kapının bire bir kopyası. Sonra oradaki yapılan heykelleri düşün. Taş Köprü'nün gölgelenmesi için onun yanına yapılan diğer köprüleri düşün ve özellikle Makedonya tarafından yani Vardar'ın akış istikametine sağ tarafına baktığın zaman perde gibi dört tane büyük bina Makedonya Arşiv Binası, VMRO (Parti İsmi) Binası, Tiyatro Binası işte milli müze gibi birtakım binaların yapılmasıyla oradan da baktığın zaman cami minarelerini saat kulesini ve Kaleyi artık göremiyorsun. Zaten gördüğün hiçbir Avrupa ülkesinde göremeyeceğin aşırı abartılı şekildeki heykeller oranın sanki hiçbir zaman Osmanlı toprağının olmadığını hep Avrupa Medeniyetinde bir şehir olduğu yanılgısını yaşatabilir. Tabi ki bir araştırmacı, bir kültürlü insan bunu bilir. Ama ben halen Üsküp'e gittiğimde arkadaşlarımı götürdüğümde heyetlerle oraya gittiğimizde halen o heykellerin önünde fotoğraf çektirmiyorum. Ama benden habersiz gidenler benim yanlarında olmadığım anlarda Büyük İskender heykelinin ya da kapının önünde fotoğraf çektiriyorlar ve yayınlıyorlar. Yani onlarda farkında olmadan bu oyuna geliyorlar. Şu anda iş öyle bir hale geldi ki Taş Köprüyü bir bütün alacağın fotoğraf kadrajı kalmadı, mutlaka heykellerle birlikte çekeceksin Taş Köprüyü. Bu da tabi ayrıca belki Makedonya iç politikasında Makedon halkına yönelik bir hamledir bu. İşte biz kimliğimize kültürümüze sahip çıkıyoruz. İşte aslan Figürü, işte İskender figürü... 1903'te ki ya da 1870'li yıllardaki isyancı Makedonların heykellerini dikmekle mesaj veriyorlar ve oy devşiriyorlar. Ama bunu karşılığında AB'den alınan krediler çarçur ediliyor. Üsküp ve Makedon halkına yatırım olarak dönüşmesi gereken bu para saçma sapan abartılı adeta bir 'görgüsüzlük' göstergesi olarak heykellere gidiyor".

Makedonya Parlamentosu'nda ana muhalefet koalisyonunda yer alan THP'li Enes İbrahim'e göre "Üsküp 2014" projesi Osmanlı - Türk izlerini silme projesidir. Devlet bütçesinden 600 milyon avronun üstünde bir para harcanmıştır. Mevcut VMRO-DPMNE hükümeti yeni bir tarih yazıp, Osmanlı - Türk izlerini silmeyi başarmıştır. Özellikle Türkiye'den gelen turistlerin Osmanlı'ya karşı ayaklananların heykellerinin önünde fotoğraf çektirmesi şahsen beni üzmektedir. Açıkçası Makedonya Türk toplumu olarak "Üsküp 2014" projesinde sınıfta kaldık. Ufuk Derneği haricinde Üsküp 2014 Projesine karşı gelen resmi bir Türk kurumu maalesef olmadı. Meclis çalışmalarında da her seferinde Üsküp meydanındaki bir heykelin bile Makedonya'da yaşayan 100 bin Türk'ten daha değerli olduğunu iddia etmekteyim. Çünkü sadece atlıkarıncaya 200 bin avro devlet bütçesinden harcanırken, Makedonya Türklerinin ihtiyaçları doğrultusunda yeterince bütçe harcanmamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'de nasıl bir kilise restore ediyor ise Makedonya'da da Başbakan Gruevski cami restore etmeli. Fakat Gruevski camimizi sanat galerisi yapmaktadır. Örnek Manastır (Bitola)'daki Yeni Camii (Yazılı Mülakat: Enes İbrahim, enesibrahim@gmail.com, 16.12.2015). Makedonya hükümeti Osmanlı eseri olan bu caminin kilise olduğunu iddia edip incelemeye başlamıştır. Uzun süre ibadete açık olmayan bu cami günümüzde sanat galerisi olarak kullanılmaktadır

Hükümete göre daha doğrusu bu projenin mimarı olan Başbakan Nikola Grevski'ye göre "Üsküp 2014" projesi Makedon Kimliğinin inşasıdır. Genel bir bakış ise "biz nasıl olsa Yunanistan tarafından tanınmıyoruz. Yıllardır bizim ismimize itiraz ediyor ve buna bir cevap niteliğinde de bir proje olarak değerlendiriliyor".

"Üsküp 2014" projesinin 2010 yılında videosu tanıtıldığında hiç kimse Üsküp'ün birebir o videodaki görüntüyü alacağına inanmamıştı. Nitekim 2014 yılına gelindiğinde videodaki tanıtımın birebir aynısı ortaya çıkmış oldu. Hatta ekstra heykeller bile konuldu. İlk aşamada bu proje 40 heykel, 20 kamu binası ve üç köprü öngörüyordu. Göze çarpan en önemli yapılar ise Ulusal Arkeoloji Müzesi, Milli Mücadele Müzesi, Soykırım Müzesi, Opera ve Bale binası, Ulusal Tiyatro binasıdır. 1963 yılındaki depremde yerle bir olan Üsküp ve o zamandan kalan eski komünist binaların yerine yenileri Rönesans mimarisiyle donatılmaktadır.

Makedonya'daki Arnavut azınlığın kanalı olan Alsat TV'ye göre 2010'dan 2014 yılına kadar 80 milyon avro civarında bir bütçeyle yapılacağı öngörülmüş olan proje yedi kat fazla maliyetle 560 milyon avroyu bulmuş durumda. Bitmek bilmeyen bu proje bittiği takdirde ise 1 milyarı avroyu bulması tahmin ediliyor. Her ne kadar Başbakan Gruevski bu projenin videosu tanıtılırken heykellerin ve yapıtların sayısının 40 civarında olacağını söylediyse de bu sayı 130'u aşmış durumdadır. Gruevski 80 milyon Avro'nun Makedonya bütçesini zorlamayacağını söylemiştir. Fakat 2013 yılında Makedonya Kültür Bakanı olan Elizabeta Kançevska-Milevska bu projenin maliyetinin 207 milyon avroyu bulduğun söylemiştir. Bu rakamda o zaman doğru olarak kabul edilmemiştir (Musai, 2015). Bu paranın 150-200 milyonunu devlet geri kalanı ise AB ve özel sektör karşılayacaktır (Димоска, 2014).

2014 yılına gelindiğinde öngörülen yapılar yapıldı. Fakat projenin açılışı gerçekleşmedi. Tek açılış ise 2011 yılında Makedonya'nın bağımsızlığının 20. yıldönümü için 22 metre uzunluğunda bir Büyük İskender heykeli açılışı oldu (Bkz. Resim 7). Yıl 2015 oldu ve 2016 yılına giriyoruz… Proje çığırından çıkmış durumda ve sonlanacak gibi görünmüyor. Herkesin sormuş olduğu soru ise bu projenin sonu var mı? Hatta bu proje o dereceye geldi ki Makedonya'nın önde gelen isimlerinin heykellerinin bile yapılacağı söyleniyor. Bunlardan biri de 2004 Eurovision şarkı yarışmasında Makedonya'yı temsil eden ve 2007'de Hırvatistan'dan dönerken kendi arabasıyla trafik kazasında ölen Toşe Proevski'nin heykelidir.

Bu proje bugüne değin devam etmektedir. Son olarak iki yapıtın yerleştirilmesi söz konusu oldu. Biri "İspanya Merdiveni" (Шпанските скали), diğeri de "Milenyum Yuvarlağı" (Милениумското тркало). Bazı görüşlere göre bu proje ile ilgisi olmayan heykellerin de yapıldığı iddia edilmektedir. Bu heykeller "Karpoş Ayaklanması" (Gorgiya Pulevski) ve Dimitriya Çupovski heykelleridir (Димоска, 2014).

Makedonya Meydanında yer alan eserleri sayacak olursak I. Justinianos, Çar Samoil, Osmanlı'ya isyan eden komitacılar (Gotse Delçev, Nikola Karev, Dame Gruev), Karpoş, Aziz Kliment ve Naum Ohridski ile Aziz Kiril ve Metodiy heykelleri, VMRO kurucuları ve Gemiciler anıtları, ASNOM Kurulu anıtı, Kahramanlar Anıtı, Metodiya Andonov Çento heykeli, Makedonya koruyucuları anıtı, Makedonya Zafer Kapısı, Antik Sütunlu bağımsız Makedonya anıtı, Gorgiya

Pulevski heykeli, Vardar Nehri üzerindeki "Gotse Delçev" köprüsünün aslan heykelleri ve daha birçok heykel yer almaktadır (Selmanov, 2013).

Bu heykellerin hepsi ayrı bir titizlikle inşa edilmiştir. Bunu Kiril ve Metodiy kardeşlerin heykellerinde görüyoruz. Bu iki kardeş Slavların arasında Hıristiyanlığın yayılmasını sağlayan misyonerler olarak büyük saygı görmektedirler. "Slavların Önderleri" olarak da unvan verilen kardeşlerden Kiril, Glagolitik Alfabe'yi geliştirerek Kiril Alfabesi'ni icat etmiştir. Üsküp'te Taşköprü'den geçmeden sağ tarafta Kiril ve Metodiy Kardeşler'in heykeli yer almaktadır. Öyle saygın kişiliklerdir ki, üzerlerine kuş pislemesin diye bir de sistem kurulmuştur. Kulakları rahatsız edecek derecede ince metalik bir sesi duyunca bilin ki, heykelin üzerinde kuşlar uçmasın ve heykele pislemesinler diye bu sistem hayata geçirilmiştir.

Gerek içten gerekse dıştan bu proje ile ilgili tepkiler gelmiştir. İlk önce içten gelen tepkilere baktığımızda ana muhalefet partisi olan SDSM yani sosyal demokrat partisinden geldi. Onlara göre hükümetin bu projeyi yapması Makedonya ekonomisi için uygun değildir. Bu proje kapsamında alınan yardımlardan çok yolsuzlukla ilgili iddialar öne sürmüşlerdir. Ana muhalefetteki Sosyal Demokrat Birliği eski Başkanı ve eski Cumhurbaşkanı olan Branko Tsrvenkovski de hükümetin projesini eleştirerek, "Makedonya hükümeti ciddi işlerle uğraşacağı yerde, budalaca projelerle zaman harcıyor" demiştir (Balkan İncileri, 2015).

Azınlık durumunda olan Arnavut ve Türklerden ciddi tepkiler gelmiştir. İki azınlığın da tepkisi nerdeyse aynıdır. Çünkü iki unsur Müslüman kimliğini taşımaktadır. Ve bu proje Hıristiyan Ortodoksluğu temsil ediyor olmasından dolayı ve tek bir Makedon milleti temsil ettiği için karşı çıkılmıştır. Hatta protestolar yapılmıştır. Bu proje kapsamında Büyük İskender heykelinin yanı başına "Konstantin ile Elena" kilisesi inşası da öngörüldüğü için Müslümanlar adına Makedonya İslam Birliği karşı çıkarak "kilise yaptığınız takdirde bize de cami yapılmasını istiyoruz" denmiştir. Bu tepki ve protesto sonucu kilise inşa edilmemiştir. Çünkü 1923 yılında Sırplar tarafından yıkılıp yerle bir edilen "Burmalı Cami" Osmanlı eseridir. Proje bu caminin olduğu yere orduevi inşa etmektedir. Bu konuda sadece kilisenin inşası durmuş fakat vakıf malı olan Burmalı Cami maalesef ki tekrar inşa edilememiştir. Makedonya Müslümanları bu caminin tekrar inşa

edilmesi taraftarıdır. Fakat bu proje kapsamında yerine başka bir bina yani orduevi yapılmaktadır.

Üsküp'teki Ensar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı olan Süleyman Baki'ye "Üsküp 2014" projesini nasıl karşılıyorsunuz diye sorulduğunda değerlendirmesi şöyle olmuştur: Biz bu heykellerin yapılmasına karşı değiliz. Biz bu projenin sadece Makedon Ortodoks ve Sırpların kültürünü yansıtmasına karşıyız. Çünkü Üsküp sadece Makedonların değil. Bizler burada 1925 yılında Sırplar tarafından barbarca yıkılan Burmalı Caminin de bu projeye dahil edilmesini istiyoruz. Bu nedenle Burmalı Cami Platformu oluşturduk. Makedonya devleti nasıl ki Yahudilerin ve Ortodoksların vakıf arazilerini iade ettiyse biz de Müslümanlar olarak vakıf mallarımızı geri almak istiyoruz. Bunun üzerine Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski "Eğer biz vakıf mallarını Müslüman birliğine iade edersek o zaman devlet ne yapacak?" Çünkü devlet binalarını birçoğu vakıf arazilerinin üzerinde diye cevap vermiştir (Kafa ve Çirişoğlu, 2012: 42).

MHP Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan 18 Aralık 2014 yılında TBMM Genel Kurul'unda Burmalı Cami'yle ilgili hitabı şöyle olmuştur: "Üsküp'ün en önemli eseri Burmalı Cami'dir. Bu cami önce yakıldı sonra yıkıldı. Yeri mevcut. Onun yerine şu anda kilise yapmak için ciddi bir teşebbüsleri var. T.C.'nin bu konuda en ufak bir reddi ifadesi yok. Kim o konuda engel biliyor musunuz? Cevap: Arnavutlar. Maalesef oradaki Osmanlı eserinin savunucusu ne T.C. ne de bizleriz. Oradaki Arnavut nüfusunun bir takım eylemlerinden çekinip şu ana kadar Burmalı Camii'nin yerine kilise yapamadılar. Ama burada sadece ve sadece bakanlar, milletvekilleri sıkıldıkları zaman Makedonya ve Kosova'ya gidiyorlar. Avrupa'dan ve Dünya'dan yeterince davet alınmadığı için Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık gibi bir iki bakanlığı da katarsak bakanlar ayağa kalktıkları zaman Makedonya'ya Kosova'ya gidiyorlar."

"Üsküp 2014" projesiyle ilgili Makedonya Hükümetine şu sorular sorulabilirdi Neden Üsküp'ün Makedonya Meydanı seçildi? Başka bir yer mi yoktu? Bu sorulara şu şekilde cevap veriliyor: İlk olarak başta İskender heykelinin yer aldığı meydan tarihi olarak önemli ve o meydan halk tarafından en çok kullanılan meydandır. İkinci olarak "yapıyorum ki insanlığa faydalı olsun" ve "inşa ediyorum ki büyük inşaatçı olduğum belli olsun". Belki bu iki argüman ve yapılan eserler bunu da kastediyor

olabilir. Bunu bir cümle halinde söyleyecek olursak "Öyle bir yerde inşa ediyorum ki mümkün mertebe ne kadar daha fazla insanın görme imkanı olursa benim de o kadar büyük inşaatçı olduğum görünsün" (Чаусидис, 2013: 20).

"Üsküp 2014" projesi kapsamında o kadar çok heykel yapılmış ki Büyük İskender'in heykelini dikmekle yetinmemişler. Onun karşısına babası II. Filip'in devasa heykelini kondurmuşlar. Bu da yetmemiş gibi, "yalnız başına canı sıkılmasın" diye "babasının" etrafına da bir dünya adamın heykelini dikmişler (Tikit, 2012).

Bu projeye Türkler adına tepkiler arasında bence en önemlisi muhalefette yer alan THP'li Enes İbrahim'den geldi. Makedonya Meclisi'nin 73. oturumunda bütçe tartışmaları esnasında kürsüye çıkıp konuşma yapan Enes İbrahim, Türklerin ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğünü ve Üsküp meydanındaki heykellere, ülkede yaşayan 100 bin Türk'ten daha çok para harcandığına dikkat çekmiştir (Yeni Balkan Gazetesi, 2015 (f)).

Dıştan gelen tepkilere baktığımızda ise hiç kimsenin şüphe etmeyeceği gibi ilk ve en sert tepki Yunanistan'dan gelmiştir. Yunanistan'la Büyük İskender konusunda gerilim yaşayan Makedonya'nın, bu proje kapsamında heykeller arasında başkahramanı olarak ve yapımı İtalya'nın Floransa kentinde gerçekleştirilen, maliyeti 7,5 milyon avro olan 22 metre yüksekliğinde "Büyük İskender"i seçmesi açıkça Yunanistan'ı tahrik etmiştir. Hal böyle olunca Atina Makedonya'nın NATO ve AB üyeliğine engeller çıkartmaya devam edeceğinin işaretlerini veriyor.

Diğer yandan doğu komşusu olan Bulgaristan da rahatsız olmuştur. Bulgaristan'ın rahatsız olmasının sebebi ise, "Üsküp 2014" projesinde öne çıkan bir diğer figürün Çar Samuil olmasıdır. Bulgarlar tarafından Çar Samuil Birinci Bulgar Devleti'nin Çarı olarak kabul edilmektedir. Bazı tarihçiler arasında kabul edilen genel kanı, bu projenin baş mimarı olan Gruevski'nin, Makedon kimliği üzerinde bir reform yaparak Slav kökenli Makedonya'da Büyük İskender ya da Çar Samuil üzerinden gidilen kimlikleştirme çalışmalarıyla Slav kökene darbe vurduğunu söylemektedirler (Tokmakoğlu, 2014). Ayrıca daha da vahim olanı; 16 Aralık 2015'te The Guardian Gazetesi; Nikola Gruevski Yunanistan'la olan "24 yıllık isim sorunun" çözümü için isim değişikliğine hazırız dediğini ve bunun için gerekirse referanduma da gidileceğini söylediğini aktarmıştır (The Guardian, 2015). Fakat

Nikola Gruevski "Bu benim beyanım değil gazetenin yorumudur. Böyle bir şey söylemedim. Böyle provokasyonlar daha önce de yapılmıştı ve bizler artık bunlara alıştık" diyerek İngiliz gazetesini yalanlamıştır (Dünya Bülteni, 2015)

"Üsküp 2014" projesine Türkiye'nin bir tepkisi olup olmadığına baktığımızda ise, nerdeyse hiçbir tepkiyle karşılaşmıyoruz. 2014 Aralık ayında Makedonya ziyaretinde bulunan Başbakan Ahmet Davutoğlu, ülkedeki Türk yatırımlarıyla ilgili bilgi alırken, işadamlarına yönelik olarak Türkiye açısından Makedonya'nın komşudan öte olduğunu belirterek, **"Kültürel mirasımızdan tek bir taş sökülse bunun hesabını veremeyiz. Çok az ülke ile Makedonya ile olduğu kadar yakınız"** dediğini görüyoruz (Tümer, 2014).

Fakat kadim bir şehir olan Üsküp'ün 2014 Projesi kapsamında ne halde geldiğini görüyoruz. Sayın Başbakan "mirasımızdan bir taş bile sökülse hesabını veremeyiz" demesine rağmen, bu proje için Türkiye'den hiçbir tepki geldiğini görmedik ve görmüyoruz.

Davutoğlu yine aynı toplantıda "Kültürel açıdan bakıldığında Makedonya, Rumeli diyarında bütün ortak kültürel özelliklerimizin sahaya, halkla ilişkilere yansıdığı son derece kendisine has ve doğal bir kültürel zeminin olduğu bir ülkedir. Bütün Makedonya'da nereyi gezerseniz gezin, bizim kültürel çizgilerimizi görürsünüz. Mimarimizi, ortak kültürel değerlerimizi yaşarsınız. Makedonya, sanki Anadolu'da geziyormuşçasına rahat ve herkesle sosyal iletişim bağlamında kolay iletişim kurulabilen atmosferdir" demiştir (Milliyet, 2014).

Bu tez çalışması kapsamında, "Üsküp 2014" projesi ile ilgili Türkiye'nin bir tepkisi olup olmadığını" Makedonya Türklerinin Devlet Bakanı olan Furkan Çako'ya sorduğumda, cevabı şöyle oldu: "Üsküp 2014 projesi Makedonya'da yaşayan tüm etnik toplulukların dikkatini çekti. Proje ayrıca özellikle başta Makedonlar olmak üzere, Arnavutlar ve Türkler tarafından da eleştirildi. Ülkedeki etnik unsurları yansıtmadığı gibi, projeye öngörülen mali miktarın da abartılı ve gereğinden fazla olduğu söylendi. Ancak, bunun yanında projeyi destekleyenler de oldu. Dolaysıyla iktidar bunu onaylayarak somut anlamda çalışmasını yaparak hayata geçirdi. Hatırlayabildiğim kadarıyla, söz konusu projenin onayı 2006 yılına dayanmaktadır, yani o dönemdeki siyasetçiler tarafından onaylanan bir projedir. Türkiye'nin konuya

ilişkin sizin sorunuzda belirtmiş olduğunuz düzeyde bir tepkisinin olduğunu zannetmiyorum, çünkü söz konusu proje Üsküp'teki şehir planlaması ile ilgili bir husus. Bu açıdan da Türkiye'nin devlet ya da hükümet olarak bu tarz bir projeye karışmak istemediği hususu bende daha ağır basmaktadır. Yani Türkiye Hükümetinin, bu konu üzerinden Makedonya'nın içişlerine karışır bir duruma düşmek istemediğini düşünmekteyim. Ama değişik ziyaretler sırasında, değişik düzeydeki toplantılar esnasında konunun yakından takip edildiği mesajının da açık olarak verildiğini düşünüyorum".

Çako'nun dediği gibi Türkiye'nin bu projeye müdahale etmesi bir nevi Makedonya'nın iç işlerine karışması olarak algılanır. Fakat Türkiye şunu diyebilirdi: "I. Murat Hüdavendigar'ın yadigârı olan Taş Köprü'nün yanı başına onun heykelinin dikilmesini istiyoruz. Yada Fatih Sultan Mehmet'in heykeli de olabilir." Çünkü Taş Köprüyü Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığına inanılmaktadır. Diyelim bu iki zatın heykelinin yapılması kabul edilmedi. O zaman en kötü ihtimalle Atatürk'ün heykeli yapılsın denilebilirdi. Çünkü Atatürk'ün babası Makedonya doğumludur ve bizzat kendisi Manastır'da askeri eğitim aldığı için önemli bir tarihi şahsiyettir ve her iki ülkenin ortak değeridir. Fakat Ankara'dan bu yönde herhangi bir talep ve girişim gelmedi.

Diğer yandan bu proje o kadar detaylı düşünülmüş ki ve bu proje kapsamında göze en çok çarpan 13,5 milyon avro değerinde olan yapıt Dışişleri Bakanlığı binasıdır. Bir o kadar da ilginç olan bu binanın tepesinde yer alan Churchill, Lenin, Schuman, Lincoln, Washington, Mandela ve hatta Atatürk'ün heykelleridir. Atatürk heykeli, belli ki, Türk azınlığı hoşnut etmek amacıyla binanın tepesinde konmuştur.

Aslında "Üsküp 2014 Projesine Türkiye'nin tepkisi olmadı mı?" sorusuna, bana göre en iyi cevabı H. Yıldırım Ağanoğlu verdi:

"Benim bildiğim kadarıyla bir tepki gelmedi. Çünkü Türkiye o kadar iç politikasına gömülmüş ki onu görecek durumda değildi. Ayrıca her ne kadar AK Parti iktidarı döneminde Balkanlarda hayırlı ve iyiye yönelik birçok hareket olsa da ben hala Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlara yönelik çok kapsamlı ve geniş çaplı bir politika yürüttüğü kanaatinde değilim. Sadece giden görevlilerle, bir büyükelçi, bir TİKA Koordinatörü ya da dernekler ya da bakanlar ve milletvekilleri gittikleri zaman

görüşmeler yapıyor. Yapılan görüşmeler de orda kalıyor. Bunları, somut olarak oradaki Türk halkına çok doğru ve direk hedefi vuran şekilde çalışmalar olarak görmüyorum. Tabi ki TİKA'nın bölgede ofis açması ve oradaki bir takım eserleri restore etmesi çok güzeldir. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Osmanlı eserlerine sahip çıkması ve restorasyonda bulunması çok güzeldir. Ama daha iyisi yapılabilir mi? Şimdikinden on kat daha iyisi yapılır. Bu konuda şöyle bir sorun görüyorum: Bölgeden gelmiş ve bölgeyi insanlar bu konularda çalışmıyorlar, çalıştırılmıyorlar. Ben TİKA'nın yerinde olsam, göndereceğim uzmanların tamamı bölge dilini bilen ya da bölge halklarının göç etmişlerin çocuklarından olmasını tercih ederim ki orasının sorunlarını daha çok içselleştirsinler ve içi yanarak hareket etsinler".

3.4.6. AK Parti ve Makedonya Türkleri

Böyle bir alt başlık atmamın sebebi 2013 "Gezi Parkı Olayları"nda o zaman Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'a tüm Balkanlar'da "Dik Dur Eğilme, Balkanlar Seninle" sloganıyla destek verildi. Bu nedenle Makedonya'nın başkenti Üsküp'te destek mitingleri yapıldı. Peki, Erdoğan'ı Balkanlar genelinde ve Makedonya'da önemli kılan sebep neydi? Özellikle Türkler Erdoğan'a neden destek verme gereği duydu? Hatta en son 1 Kasım 2015 Başbakanlık seçimlerinde %49 oy alan AK Parti ve geleneksel hale gelen balkon konuşmasında Başbakan Ahmet Davutoğlu Üsküplüleri selamladı. Makedonyalı Türklerde Üsküp ve Gostivar'da sevinç gösterileriyle AK Parti'nin zaferini kutladılar. Bu "sevinç gösterilerinin" (yani Makedonya Türklerinin AK Parti'ye olan desteklerinin) nedenini, yaptığım röportajlarla ve kendi görüşlerimle cevap vermeye çalışacağım.

Ağanoğlu'na göre Makedonya Türkleri'nin AK Parti'ye yönelik desteği aslında Türkiye'ye yönelik bir destektir:

"Ben bunları bizim yıllardır beklediğimiz hasretini çektiğimiz güzel gelişmeler olarak görüyorum. Çünkü Türkiye'ye dışarıdan baktığınız zaman AK Parti olarak değil Türkiye olarak görüyorsunuz. Ve güçlü bir Türkiye demek, orada yaşayan insanların garantisi demektir. Bunu Bosna krizinde gördük. Güçsüz bir Türkiye'ydi 1992-1995 arasında. Boşnaklara elinden gelince yardım yapmasına rağmen yeterince sahip çıkamadı. Ama 2004 sonrası Türkiye çok güçlü bir Türkiye.

Güçlü Türkiye olunca orada insanlarda güvence altındadır. Geleceklerini içinde bağlı bulundukları devlete bağlı olarak yaşayarak arkalarında güçlü bir Türkiye desteğini hissetmeleri, hissetmesi onları kurtaracak bir gelişmedir. Gezi olaylarında zaten Türkiye'de yapılmak istenen olay tamamen yurtdışı istihbarat örgütlerin ve büyük güçlerin Türkiye'nin önünde büyümesine vurulan bir darbeydi. Makedonya'da yaşayan Türk kardeşlerimiz bunu gördüler. Bunu bir parti meselesi olmadığını, bunun devleti yıkmaya yönelik, devleti zaafa uğratmaya yönelik bir hareket olduğunu gördüler, desteklediler ve selamladılar. Bu da özellikle devletin Başbakanı, bakan, milletvekili düzeyinde oralara yönelik sevgisini arttırdı ki artık nerdeyse her balkon konuşmasında gerek Erdoğan gerek Davutoğlu Üsküp'ü, Saraybosna'yı, Kuddüs'ü, Kahire'yi selamlıyor. Bu 1918 İngiliz sömürgeci ve kapitalist sisteminin cetvellerle çizdiği sınırları aslında ne kadar sahte ve yalan olduğunu gösteriyor. Biri sınır çizdi diye orada yaşayan benim Türk kardeşim 600 yıldır orada Bayrak dalgalandıran benim dedem Osmanlı vatandaşı nüfus cüzdanı taşırken hatta doğum tarihi itibari ile Osmanlı İlkokuluna başlamışken Türk bayrağı altında 1932'de göç etmesinin sebeplerinde biri de buydu. Çünkü bayrak geriye çekilmişti. O da buraya geldi. Yani sonuç itibari ile sınırlar belki değişmez ama oradakiler bizim kardeşlerimiz, soydaşlarımız. Bizim orada hala mezarlarımız duruyor. Hala mimari eserlerimiz duruyor. Biz oradan vazgeçemeyiz. Biz ABD, İngiltere, Rusya gibi hegemonyacı politikalar yürütmeyiz. İşte Türkiye'nin farkı buradadır. Türkiye bölgede dostluğun barışın yaşamasından başka bir şey arzu etmeyeceği için, büyümeci ve yayılmacı politika gütmeyeceği için aslında Balkanların en büyük şansı. Bunu bazı Balkan devlet adamları görüyorlar ve söylemlerinde söylüyorlar. Hiç unutmuyorum Sırbistan Dışişleri Bakanının bir sözü var. AB'nin bir bakanı 2000'li yıllarda Sırbistan'ın başkenti Belgrad'a geliyor ve ben sizi anlayamıyorum diyor. Sizi Bosna'da Boşnakları Türk diye öldürüyordunuz diyor. Şimdi ise Türkiye ile dostane özellikle Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri bakanlığı döneminde ilişkileriniz var. Biz bunu anlayamıyoruz diyor. Sırbistan Dışişleri Bakanı da diyor ki "Biz Türklerle 500 yıl bir arada yaşadık, onlardan ne düşmanlık gelmeyeceğini, onların ne yapıp yapmayacaklarını çok iyi biliyoruz. Biz Türkleri tanıyoruz. Ama Avrupa'nın bize karşı ne planladığı ne yapacağı konusunda emin değiliz" diyor. Yani bu bir gerçek, bu bir realite. İşte eğer ki Balkan devletleri - ki buna Makedonya da dâhil - Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olup bölgedeki büyük güçlere karşı bir direnç

politikası sergileyebilirlerse hem kendileri yaşarlar hem de Türkiye orada bıraktığı tarihi emanetler olarak gördüğü Türk, Arnavut, Boşnak nüfusunun rahatça yaşamasını sağlar. Türkiye'nin de bundan başka amacı yoktur zaten".

Enes İbrahim'e, "Türkiye'de yapılan son seçimlerde AK Parti seçimlerin %49'unu alınca Gostivar'da, Üsküp'te sevinç gösterileri yapıldı. Bu insanların sevinç gösterileri yapmaları birileri tarafından teşvik mi edildi? Yoksa gönüllü mü yaptılar? sorusunu yönelttim. Makedonya Meclisi'nden yer alan Türk milletvekili Enes İbrahim'in verdiği cevap, Türkiyeli araştırmacı-yazar H. Yıldırım Ağanoğlu'nun cevabına göre daha eleştirel ve temkinli oldu:

"Makedonya'da yaşayan Türklerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı yok. Dolayısıyla oy verme hakkımız da yok. Türkiye Cumhuriyeti'nin iç siyasetine karışmak veya Türkiye Cumhuriyeti'nin iç siyasetinde kullanılmak doğru bir yaklaşım değildir. Türkiye'de seçimlerin galibini Türkiye'de yaşayan seçmen karar vermektedir. Bize düşen görev ise saygı duymaktır. Hükümetler elbette önemlidir, ancak her şeyden üstün olan devlettir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'dir. Bu yüzden AK Parti'nin galibiyetini Makedonya'da kutlamak ne kadar doğrudur bilemiyorum. Fakat AK Parti'nin üst yöneticileri tarafından kutlamaların organize edildiğini düşünmüyorum. En azından almış olduğum bilgiler doğrultusunda 'AK Parti iktidarından nemalananalar veya kendi şahsi çıkarlarını ön planda tutanlar' bu tür organizasyonların arkasında olduğunu biliyorum. Bizim için esas olması gereken devlettir. Çünkü iktidarlar ve partiler gelip geçicidir. Kalıcı olan devlettir. '10 - 15 yıl önce kendi çıkarları için başkalarının propagandasını yapanlar' bugün de AK Parti'nin zaferini kutlamaktadırlar. O yüzden AK Parti yöneticileri, daha doğrusu AK Parti Hükümeti, kimin ne olduğunu iyice tespit etmeli, ona göre stratejiler üretmelidir. Makedonya Türklerinin kişisel destekten ziyade toplumsal ve kurumsal desteğe ihtiyacı vardır."

MHP Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan 18 Aralık 2014'te TBMM Genel Kurul'unda Makedonya'da yaşayan Türkler hakkında konuşma yapmıştır:

"Makedonya'da 120.000 civarında olduğu söylenen ama orada kendini Türk kabul eden 200.000 soydaşımız yaşıyor. Bu soydaşlarımızla ilgili çok sorunlar var. Ben o bölgede doğmuş, büyümüş bu ülkeye gelmiş bir ailenin çocuğuyum. Orayla

ilgili bağlarım hala devam ediyor. O konuyla alakalı size bilgi vermek istiyorum. Makedonya'da şu ana kadar çok ciddi anlamda TİKA'nın yaptığı yatırımlar var. Geçekten TİKA önemli işler yaptı Makedonya'da. AK Parti bir tek şey yapamadı. Oradaki bölünmüş Türkleri biraz daha böldüler. Biraz daha ayrıştırdılar. Biz siyaseti Türkiye'de yapıyoruz. Makedonya'da bir tek siyasetimiz var bizim: 'Türkiye siyaseti'. Ama maalesef orada da Türkler arasında 'AK Parti'ye destek verenler' ve 'destek vermeyenler' şeklinde soydaşlarımız ayrılmış durumdadır (Türkkan, 2014).

Bakın şu an üç tane parti var. Şu an dördüncüsü kurulmaya hazırlanıyor. Niye? AK Parti kendi siyasi görüşlerine uygun diğer etnik unsurları da kapsayan bir parti orada kurup siyaset yapacaklar. Arkadaşlar AK Parti giderayak Türkiye'de siyaset yapmaya devam etsin. Ama Makedonya'da bu bölünmüşlüğün üzerine biraz daha fazla giderseniz oradaki soydaşlarımıza kötülük yaparsınız. Onların orada bir arada olma kabiliyetinin önüne geçmiş oluyorsunuz. Onun için de OÇA nedeniyle %1,7 oranında kamu kurumlarında yer alması gereken Türk nüfusunun %00,1'i dahi görev almadı. Sebebi de şu: Her Türk başka bir Türkü kötüleyerek o kamu kurumuna girmesine engel oluyor. Bu bölünmüşlüğe bir katkıda siz (AK Parti) vermiş oluyorsunuz, ama bilerek ama bilmeyerek… Bölgeyi bilmeyen milletvekillerini ve bürokratları oraya götürürseniz ve kuru partizanlık yaparsınız, oradaki Türkleri bu hale getirisiniz (Türkkan, 2015).

AK Parti ile Makedonya Türklerini değerlendirecek olursam, gerçekten Orta Doğu'da ve Balkanlar'da Recep Tayyip Erdoğan hayranlığı ön safhadadır. Orta Doğu'daki hayranlıkla ilgili bir şey demiyorum. Fakat Balkanlar'da Erdoğan ve AK Parti hayranlığının sebebi; yıllardır Makedonya'da ve bölgede yaşayan Türkler ve diğer Müslüman unsurlar hep baskı altında kaldılar ve kendilerini baskı altında hissettiler. Özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan Bosna soykırımı mezalimini Balkan Müslümanları unutmadılar. Bu soykırımın gölgesinde hep bir korku ve endişe içinde yaşadılar ve yaşıyorlar. AK Parti Türkiye'de iktidara geldikten sonra bu korkan kitlelere bir güven aşıladı. Bu güven de bölgede yaşayan Türkler ve Müslümanlar arasında AK Parti'ye ve Erdoğan'a olan sevgiyi ve hayranlığı arttırdı. Doğru veya yanlış, Balkan Müslümanları "AK Parti iktidardan giderse bizim halimiz ne olacak" diye endişe duymaktadırlar. Balkan Müslümanları arasında böyle bir algı/duygu

mevcuttur. Bu da, Balkan Müslümanlarının AK Parti'ye ve Erdoğan'a olan desteğini arttırıyor.

MHP Milletvekili Lütfü Türkkan'ın konuşmasını değerlendirecek olursak, burada da üzerinde önemle düşünülmesi gereken önemli bir eleştiri ve uyarı vardır. Türkkan'ın dediği gibi, Makedonya Türkleri üç siyasi partiye bölünmüş durumda. Şu anda Makedonya'da mevcut TDP, THP ve TMBH adında üç Türk partisi var. Türkkan'a göre bir dördüncüsü geliyor ve AK Parti'nin bu bölünmeye katkısı olduğunu söylüyor. Ama, acaba Makedonya Türkleri arasındaki bu siyasi bölünmenin gerçek nedeni AK Parti mi, yoksa bölgedeki Türk siyasetçileri arasındaki anlaşmazlıklar ve çıkar mücadelesi mi? Ayrıca, acaba AK Parti Makedonya Türklerini aynı parti içinde bir araya getirebilir mi? AK Parti'nin böyle bir gücü ve etkisi var mı? Bu sorular da, üzerinde önemle durulması ve araştırılması gereken sorulardır.

Bu üç partiden ikisi en az birer milletvekili çıkarabiliyorlar. Biri iktidar koalisyonu içinde yer alırken, diğeri ana muhalefet koalisyonu içinde yer alıyor. Ama Türkiye açısından baktığımızda nerdeyse bir yıl içerisinde çok yoğun bir şekilde karşılıklı ziyaretler gerçekleşiyor. Gerek T.C. Cumhurbaşkanı veya Başbakanı Makedonya ziyaretinde bulunduğunda Makedonya Parlamentosunda iktidar partisinin koalisyonunda yer alan Türk milletvekili ilk olarak karşılıyor. Ama şunu da belirtmek lazım: Ana muhalefette kalan Türk Milletvekili ve onun partisi de Türkiye tarafından tamamen dışlanmıyor. Türkiye Makedonya'ya üst düzey ziyaret gerçekleştirdiğinde bu partiyi de muhakkak ziyaret edip bir araya geliyorlar.

2006 yılından bugüne değin VMRO-DPMNE koalisyonunda TDP ve SDSM koalisyonunda THP yer almıştır. T.C. Hükümeti bu üç Türk partisini birleştirip seçimlere bağımsız katılmalarını sağlasa ve çok iyi bir siyasi strateji izlense dahi en çok 8 ile 10 Türk milletvekili çıkarabilirler. Bu şekilde olduğu takdirde, Makedonya-Türkiye ilişkileri sadece bu bağımsız milletvekilleri ile gerçekleşecektir. İktidardaki Makedon partisiyle iletişim pek sağlıklı olmayacaktır. Dolayısıyla, her dönemde bir Türk partisinin koalisyon hükümeti içinde yer alması (bu koalisyon hükümeti ister VMRO-DPMNE koalisyonu olsun, ister SDSM koalisyonu olsun) aslında Türkiye – Makedonya ilişkilerine olumu yansıyor.

1990'lı yıllardaki Türkiye Hükümetleri Makedonya'da sadece Türk unsuruyla ilgileniyordu. Bununla birlikte AK Parti, Türklerle sınırlı kalmayıp, Makedonya'daki tüm Müslüman unsurlarla ilgilenmeye başladı. Makedonya'daki tüm Müslüman unsurlar birleşip tek bir parti halinde hareket etseler o zaman çok şey değişecektir: Bir "Müslüman siyasal iktidarı" kurulabilecektir. Fakat AK Parti'nin, Makedonya'daki tüm Müslüman unsurları (Arnavutlar, Türkler, Torbeşler, Boşnaklar) bir siyasi çatı altında toplaması çok zor bir ihtimaldir. Ayrıca ülkedeki tüm Müslüman unsurların tek bir siyasal parti içinde toplanmaları, ülkede sert bir "Ortodoks – Müslüman kutuplaşması" yaratacaktır. Bu da Makedonya'nın topraksal bütünlüğüne, siyasal birliğine ve toplumsal barışına ciddi zararlar verebilir.

SONUÇ

Makedonya'nın bağımsız olmasından bu yana 24 yıl geçti. Bu yıllar içinde Türkiye – Makedonya ilişkileri hızla gelişti ve iki ülke giderek daha fazla birbirine yakınlaştı. Bu ilişkileri ve yakınlaşmayı dört temel faktör destekledi ve şekillendirdi: Ortak tarih, ortak güvenlik sorunu, ortak ekonomik çıkar ve ortak sosyo-kültürel değerler. Bunlardan, ortak güvenlik sorunu (ortak "Yunanistan sorunu") ve ortak sosyo-kültürel değerler (Makedonya'daki Türk ve Müslüman topluluklar) daha fazla ön plana çıkan ve ikili ilişkileri daha fazla etkilemiş olan iki faktördür.

Bu iki ülke arasındaki siyasi ve güvenlik ilişkileri ön safhadadır. Bunun temel nedeni, her iki devletin Balkanlar'da Yunanistan ile güvenlik ve siyasi konularda sorunlar yaşıyor olmasıdır. Yunanistan ile Türkiye arasında Ege Denizi sorunları, hava sahası sorunu ve Kıbrıs sorunu mevcuttur. Yunanistan ile Makedonya arasında ise, çalışma içinde anlatılan ve değerlendirilen "İsim Anlaşmazlığı Sorunu" vardır. Yunanistan, bu sorunu bahane ederek Makedonya'nın pek çok uluslararası örgüte üye olmasını engellemiştir ve engellemeye devam etmektedir. Ayrıca Yunanistan 1991'den 1995'e kadar Makedonya'ya ekonomik ambargo ve boykot uygulayarak Makedon ekonomisine büyük zarar vermiştir.

Bu durum (ortak "Yunanistan sorunu") iki devlet arasında siyasi ve güvenlik alanlarında ilişkileri, işbirliğini ve yakınlaşmayı geliştirdi. Örneğin; Yunanistan Makedonya'nın NATO'ya üye olmasını engellemeye çalışırken, Türkiye hem Makedonya'nın NATO'ya katılmasını destekliyor, hem de Makedon ordusunun modernizasyonuna büyük katkı sağlıyor.

İki ülke arasında siyasi ve güvenlik ilişkilerin en ön safhada olmasına rağmen ekonomik ilişkilerde biraz geride kalınmıştır. Yani ekonomik ilişkilerin seviyesi, siyasi ve güvenlik ilişkilerinin altındadır. Nitekim bunun farkında olan T.C. Başbakanı Ahmet Davutoğlu, 2014'te Makedonya ziyaretinde bulunduğunda, "Şu an Makedonya ile dış ticaretimiz 13. sıradadır. Ben bunu böyle kabul etmiyorum ve açık söylüyorum, dış ticaretimizde ben Makedonya'yı ikinci sıraya bile kabul etmem" demiştir.

Makedonya Hükümetleri, 1991'den bu yana – yani Makedonya bağımsızlığını kazandıktan sonra – Türk şirketlerini Makedonya'ya daha fazla

yatırım yapmaya davet etmektedir. Her yıl karşılıklı üst düzey siyasi-diplomatik ziyaretler gerçekleştiğinde aynı zamanda Türk şirketleri Makedonya'da yatırım gerçekleştirmiş oluyorlar. Türkiye ile Makedonya arasında siyasi ilişkiler geliştikçe Türk şirketlerin Makedonya'daki yatırımları da gelişiyor. Yani ekonomik ilişkiler siyasi ilişkileri değil, siyasi ilişkiler iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri tetikliyor ve geliştiriyor. Son olarak Koçana'da gelişmiş teknolojiyle donatılmış bir Türk pirinç fabrikası açıldı. İlerleyen yıllarda Makedonya'da bu tür Türk reel yatırımların artması beklenmektedir. Çünkü var olan ikili siyasi ve sosyo-kültürel ilişkiler ve ayrıca Makedon Devletinin sağladığı teşvikler ekonomik yatırımların ve ilişkilerin geliştirilmesinin önünü açmaktadır.

Türkiye ile Makedonya'nın sosyo-kültürel olarak ilişkilerine baktığımızda, bu ilişkilerin büyük ölçüde "Osmanlı ortak geçmişine" dayandığını göreceğiz. Makedonya'nın her köşesinde Osmanlı izlerine/eserlerine rastlanmak mümkündür. Her ne kadar birçok eser yok olmuş olsa da, Makedonya'daki en önemli Osmanlı eseri/mirası aslında bölgede yaşayan Türkler ve diğer Müslüman (Arnavutlar, Torbeşler, Boşnaklar) topluluklardır. Ayrıca Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmiş çok sayıda Makedonya göçmeni mevcuttur. Türkiye'deki Makedonya göçmenleri ve Makedonya'daki Türk-Müslüman topluluklar, iki ülkenin "Osmanlı ortak tarihinden" bugüne kalan "ortak sosyo-kültürel değerleridir". Bu ortaklık, iki ülke arasında ilişkileri geliştirmektedir ve iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmaktadır, işbirliğine zorlamaktadır.

Bununla birlikte, sosyo-kültürel alanda önemli bir sorun da mevcuttur. Çünkü Makedon Hükümeti "Üsküp 2014 Projesi" yoluyla aslında Osmanlı-Türk-İslam eserlerini ve mirasını yavaş yavaş siliyor. Bu nedenle Türkiye'nin yapması gereken, Osmanlı eserlerine/mirasına daha dirayetli ve ciddi bir şekilde sahip çıkmaktır. Yıllardır Manastır'da bulunan Yeni Cami'nin bir sanat galerisi olarak kullanılmasına ve "Üsküp 2014 Projesi" kapsamında Burmalı Cami'nin yerine orduevi inşa edilmesine Türkiye gerekli tepkiyi göstermelidir. Makedon Hükümet de, bu konuda Türklerin ve Müslümanların tepkisini/hassasiyetini dikkate almalıdır. Ancak bu şekilde güçlü bir ortak kültür, ortak yaşam ve toplumsal barış tesis edilebilir.

Türkiye, Makedonya üzerinde etkisini arttırmak amacıyla diplomasi aracını, ekonomik yardımları ve güvenlik yardımlarını kullanıyor. Ama bu üç önemli dış

politika aracının yanında, Türkiye aynı zamanda "yumuşak güç" bağlamında sosyo-kültürel araçlara da başvurmaktadır.

Türkiye'nin Makedonya'da ve daha genel olarak tüm Balkan coğrafyasında kullandığı "yumuşak güç" araçlarından birisi ve belki de Makedon toplumunu en fazla etkileyeni "Türk dizileri"dir. Son birkaç yıldır Türkiye kendi dizileriyle Balkanlarda ve Makedonya'da yumuşak gücünü ortaya koymuştur. Öyle ki; Türkçeyi ve "Osmanlı ortak geçmişi" bilmeyen Makedonlar (ve diğer Balkan halkları), Türk dizileri vesilesiyle Türkçeye ve Osmanlı tarihine daha fazla ilgi göstermeye başladılar.

Tabi ki, Türkiye'nin Makedonya'daki "yumuşak sosyo-kültürel gücü" sadece Türk dizi filmleri değildir. Makedonya'da ve diğer bölgelerde Türkçeyi ve Türk kültürünü öğretmeyi amaçlayan ve bu yolda önemli çalışmalar yürüten Yunus Emre Enstitüsü, bölgedeki Osmanlı eserlerini restore eden ve Türk-Müslüman topluluklara çeşitli hizmetler götüren TİKA ve bölgeyle Türkiye arasında iletişimi sağlayan Anadolu Ajansı da, Türkiye'nin bölgedeki önemli "yumuşak güç araçları"dır.

Sonuç olarak; Türkiye ile Makedonya arasındaki siyasi, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler Makedonya'nın bağımsızlığını kazandığı 1991'den bu yana gelişen bir seyir izlemektedir. Bu gelişen ikili ilişkilerin uygun altyapısını kuran ve şekillendiren dört temel faktör, iki ülke arasında var olan ortak tarih (ortak "Osmanlı geçmişi"), ortak güvenlik sorunu (ortak "Yunanistan sorunu"), ortak ekonomik çıkarlar ve ortak sosyo-ekonomik değerlerdir. Yakın gelecekte de bu dört faktör, ikili ilişkileri olumlu yönde etkilemeye ve geliştirmeye devam edecektir. Türkiye ile Makedonya arasındaki olumlu ilişkiler ve işbirliği, her iki devlete fayda sağlamakla birlikte, en fazla Makedonya'da yaşayan Türk ve Müslüman topluluklara fayda sağlıyor. Bu nedenle, iki ülke arasında ilişkilerin geliştirilmesini en fazla arzulayan da yine bu topluluklardır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- **Kitap - Tek Yazarlı**

Arı, Tayyar (2013). **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika.** İstanbul: Alfa Basım Yayın,

Arı, Tayyar (2006). **Uluslararası İlişkiler Teorileri.** İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Armaoğlu, Fahri (1984). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980.** Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ağanoğlu, H. Yıldırım (2008). **Yeryüzü Mektupları Üsküp Kitabı**, İstanbul: Fide Yayınları.

Ağanoğlu, H. Yıldırım (2001). **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Tarihi GÖÇ.** İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Ardıcı, Mehmed (1991). **Makedonya'da Müslüman Direnişi Yücelciler 1947.**İstanbul: İnsan Yayınları.

Bey, Oruç (2009). **Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliği'nden Dünya Devletine.** İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Babuna, Aydın (2008). **İç Politikadan Dış Politikaya İmparatorluktan Cumhuriyete Balkanlar (1908-2008).** Üsküp: Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Makedonya Bilim ve Sanat Akademisi

Çakmak, Haydar (2007). **Uluslararası İlişkilere Giriş, Kavram ve Teorileri.** Ankara: Platin Basım Yayın.

Çavuşoğlu, Mevlüt (2014). **2015 Yılına Girerken Dış Politikamız.** Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.

Чаусидис, Никос (2013). **Проектот Скопје 2014 – Скици за Едно Наредно Истажување.** Скопје.

Eralp, Atila (2009). **Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gözen, Ramazan (2014). **Uluslararası İlişkiler Teorisi.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Kutlu, Sacit (2007). **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mehdiyev, Ramiz (2008). **Geçmişin Işığında Demokrasiye Giden Yol**. Bakü: Da Yayıncılık.

Nuredin, Abdulmecit (2008). **Osmanlı Sonrası Makedonya.** Üsküp: MATUSİTEB Yayınları.

Netkova, Bilyana (Çev: Erol Tufan) (ty). **Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına göre Milliyetlerin Durumları ve Hakları.** Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi.

Oran, Baskın (2012). **Türk Dış Politikası Cilt II: 1980-2001.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Oran, Baskın (2013). **Türk Dış Politikası Cilt III: 2001-2012.** İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul.

Palairet, Michael (2000).**Balkan Ekonomileri 1800-1914.** İstanbul: Sabancı Üniversitesi Detay Basım.

Pamuk, Şevket (ty). **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914).** İstanbul: İletişim Yayınları.

Sönmezoğlu, Faruk (2005). **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**. İstanbul: Der Yayınları.

Uyar, Hakkı (1998). **Cumhuriyet Halk Partisi.** İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Yerasimos, Stefanos (2010). **Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Waltenberger, Teresa (2014). **Architevture in Macedonia The Ottoman Heritage.** Skopje: Logos-A.

- **Kitap - Çok Yazarlı**

Bozkurt, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş (2011). **Avrupa Birliği Hukuku.** Ankara: Asil Yayın.

Burchill, Scott, Andrew LİNKLATER, Richard DEVETAK,JAck DONELLY, Terry NARDIN, MatthewPETERSON, Christian REUS-SMİT, Jacqui TRUE (2012).**Uluslararası İlişkiler Teorisi.** İstanbul: Küre Yayınları

Çalış, H. Şaban, Birgül Demirtaş (2012). **Balkanlarda Siyaset.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çomak, Hasret, Caner Sancaktar (2013 (a)). **Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası.** İstanbul: Beta Yayınları.

Çomak, Hasret, Caner Sancaktar (2013 (b)). **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**. İstanbul: Beta Yayınları.

Duran, Burhanettin, Kemal İnat, Muhittin Ataman (2009).**Türk Dış Politikası Yıllığı 2009.** Ankara: Seta Yayınları.

İnat, Kemal, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (2010). **Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve KonularıCilt:2.** Ankara: Nobel Yayınevi.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- **Bilimsel Dergi Makalesi - Tek Yazarlı**

Ağır, Bülent Sarper (2014). **Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu.** Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 69, No. 3, 2014, s.455 – 479.

Ağca, Fehmi (2010). **"Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü".** Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (5:1) 2010 (Journal of Entrepreneurship and Development).

Ataman, Mühittin (2003). **"Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış".** Bilgi (7) 2003 / 2 : 49-64.

Bakan, Zerrin Ayşe (2007). **"Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları".**21. Yüzyıl Ekim / Kasım / Aralık.

Bozkurt, Giray Saynur (2010). **"Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar".** Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, X/2 (Kış 2010), s.51-95.

Çağ, Galip (ty). **"Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Makedonya ve Türkiye"** Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1): 197-216.

Çalış, Tuba (ty) **"Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı".**

Европски Фонд за Повратници(2013).**"Македонија и Турција".** Процесот на враќањето и ситуацијата на мигрантите: истражувачка мисија 2013.

Gangloff, Sylvie (2001). **"The relations between Turkey and Macedonia: The incoherencies of a political partnership".** French Anatolian Research Institute, Istanbul, Turkish Review of Balkan Studies, n°6, 2001, pp. 37-56.

Hatipoğlu, Murat'tan aktaran; Galip ÇAĞ (ty). **"Dağılan Yugoslavya'nın Ardından Makedonya ve Türkiye".**Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1: 197-216.

Karagül, Soner (2013). **"Türkiye'nin Balkanlardaki "Yumuşak Güç" Perspektifi: TİKA".** Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (8:1) (Journal of Entrepreneurship and Development): 79-102.

Kodal, Tahir (2014). **"Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi"** (Journal Of Modern Turkish History Studies) XIV/29 (2014-Güz/Autumn), ss.377-396.

Koç, Neslihan (2014). **"Serbest Ticaret Anlaşması Çerçevesinde Makedonya ile Türkiye'nin Dış Ticaret İlişkilerinin İncelenmesi".**INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2014.

Ortakovski, T. Vladimir (2001). **"Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia".** Sts. Cyril and Methodius University, Skopje, Southeast European Politics, Vol. 2, No. 1 May 2001 pp. 24-45.

Özçelik, Sezai (2011). **"Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNPREDEP) Örnek Olayı".** Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 41-65.

Özdemir, Hakan (2013). **"Demokrat Parti (DP) İle Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)AK PARTİ)'nin Ekonomi Politikaları Açısından Karşılaştırılması"** Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uludağ Journal of Economy and Society, Cilt/Vol. XXXII, Sayı/No. 1, 2013, pp. 11-51.

Öcal, Mehmet (2010). **"Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı".** Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 28 Yıl: 2010/1 (281-311 s.).

Özlem, Kader (ty). **"Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkanlar Politikalarının Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya Krizleri Örneğinde İncelenmesi".**

Фондација Фридрих Еберт (2008). **“Поделба на Власта и Спроведување наОцридскиот Рамковен Догобор”.**Скопје.

Река, Блерим (2011)/**“Десет години од Охридскиот рамковен договор Дали Македонија функционира како мултиетничка држава”?.** Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, 2011. - 322 стр. : илустр. ; 25 см.

Polatoğlu, Aykut (2014). **“YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi”** Cilt/Volume VII Sayı/Number 1 Nisan/April 2014 Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences.

Silkin, Sema (2014). **“Üsküp”.** Lacivert Dergisi Sayı 6. s. 72-75.

- **Bilimsel Dergi Makalesi – Çok Yazarlı**

Cansever, Niran, Hakan Mehmet Kiriş (2015). **“Türkiye’de Ordu – Siyaset İlişkileri Çerçevesinde AK Parti-TSK Etkileşimine Bakış”.** Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2015, C.20, S.3, s.361-384.

Ertosun, Erkan, Nurettin Altundeğer (2013). **“Türkiye’nin Beş Yakın Coğrafyası ile İlişkileri”** Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Dış Politika Akademisi, Bilim ve Medeniyetler Kulübü.

İşyar, Ömer Göksel ve Ergin Ahmed (2005). **“Makedonya Cumhuriyetinde Arnavut Azınlık Sorunu”.** Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 7/3 (2005). 217-239.

Taşdemir, Fatma ve Pınar Yürür (ty). **“Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme”.** G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 3/99, 135-152.

Kafa, Gülnihal, Merve Çirişoğlu (2012). **“Balkanların Toplumsal ve Siyasal Yapısı”.** Kampüsten Dünyaya Balkanlar, Sayı: 3, 40-43.

- **Gazete Makalesi**

Yeni Balkan Gazetesi Mayıs (25 Mayıs 2015). “**Makedonya, Dünya Liderlerinin Gündeminde”**. Yeni Balkan Gazetesi, s. 2.

Liman, Bünyamin (26 Ekim 2015). **“Ramstore 10 Yaşında”.** Yeni Balkan Gazetesi, s. 5.

Liman, Bünyamin (2 Kasım 2015). **“ANESİAD, Makedonya'daki Yatırım Olanaklarını İnceledi”.** Yeni Balkan Gazetesi, s. 5

- **Bildiri – Yayımlanmış**

Derviş, Bülent (2010). **Makedonya ve Türkiye Arasında Ticari ve Ekonomik İlişkiler.**Ed. Caner Sancaktar. **Uluslararası Balkan Kongresi.** İstanbul: Tasam Yayınları: 313-324

Şerif, Adnan (2010). **Güneydoğu Avrupa ve Balkanlarda Osmanlı Araştırmalarının Bugünkü Durumu ve Makedonya Devlet Arşivlerindeki Osmanlı Belgeleri.** Ed.Halit Eren. **Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Tarih Yazıcılığı.** İstanbul: Euromat Baskı: 135-138.

Urfalıoğlu, Ali (2000). Günümüz Makedonya'sındaki Osmanlı-Türk Sivil Mimari Örnekleri. Ed. Ali Çaksu. **Balkanlarda İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri"** İstanbul: Yıldız Matbacılık Yayıncılık: 155-166.

- **Tez**

Ahmed, Ergin (2004). **Bağımsızlığından Günümüze Makedonya Cumhuriyetinin Güvenlik Politikası.** Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Bulut, Serkan (2010). **Türkiye-Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi.** Yüksel Lisan Tezi, Sakarya Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Baş, Numan (2009). **Kosova Sorunun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri.** Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İsparta.

Çamır, Mehmet (2009). **Yumuşak Güç Kavramı ve Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç.** Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Kır, Alparslan (2008). **Türkiye'nin Makedonya Politikasının Balkan Politikası İçerisindeki Yeri.** Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademiler Komutanlığı ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Nuredini, Abdulmecit (2006). **Makedonya'nın İç ve Dış Politika Sorunları (1990–2005).**Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Rahman, Reyhan (2012). **Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkiler.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Soğangöz, Murat (2007). **Makedonya Krizi ve ODGP'nin Rolü.** Yüksek Lisans Tezi**,** Ankara Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şabani, Güner (2007). **2001 Makedonya Etnik Çatışması ve Çözümü: Çerçeve Anlaşmasına Giden Süreç.** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tangör, Burak (2007). **Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası.** Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- **Rapor**

Bahçecik, Gökhan (2012).**Makedonya Ülke Bülteni.** Ankara: EkoAvrasya (Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği). Rapor No: 2012/3.

DEİK (2008). **"DEİK BÜLTENİ"** Sayı: 2008, Aralık / 52. Hafta

DEİK (2009). **"MAKEDONYA ÜLKE BÜLTENİ",** Eylül 2009

DEİK (2011). **"MAKEDONYA ÜLKE BÜLTENİ",** Ağustos 2011

Emin, Nedim (2014). **Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu.** Ankara: SETA (SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI). Rapor No: 43.

Efremovski, Vladimir (2011). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN.** Skoje: Macedonian Information Centre, No. 53 (September - October 2011)

Efremovski, Vladimir (2014a). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN.** Skoje: Macedonian Information Centre, No. 80 – 2014

Efremovski, Vladimir (2014b). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN.** Skoje: Macedonian Information Centre, No. 86 (July - August 2014)

Efremovski, Vladimir (2014c). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN.** Skoje: Macedonian Information Centre, No. 88 October 2014

Efremovski, Vladimir (2014d). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN**. Skoje: Macedonian Information Centre, No. 89 November 2014

Efremovski, Vladimir (2014e). **MACEDONIAN DIPLOMATIC BULLETIN**. Skoje: Macedonian Information Centre, No. 98 September 2015

Emiroğlu, Hüseyin, Turgay Kayalak (2009). **"Türk Dış Politikası Yıllığı".** Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Rapor No: 2009.

Gür, Füsun, Nurdan Çakır, Şevki Mert Barış, Alper Eren, Ali Fuat Cebeci, Ayşe Dilsizoğlu, Bilge Sungur, Haluk Yıldız, Zeynep Ercan, Muhammed Ömer Ersoy (2013). **Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2013.**Ankara: TİKA. Rapor No: 2013

Miş, Nebi, Yılmaz Ensaroğlu, Ufuk Ulutaş, Sadık Ünay, Zafer Çelik, İsmail Çağlar (2014). **2014'te Türkiye.** İstanbul: SETA. Rapor No: 113.

TBMM (2007). **TBMM Başkanlığı 2002/2007 Faaliyetleri.** Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü

T.C. Halk Bankası (2014). **1. Çeyrek Konsolide Ara Dönem Faaliyet Raporu**

TİKA (2011). **Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2011.** Ankara: TİKA. Rapor No: 2011.

TİKA (2012). **Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2012.** Ankara: TİKA. Rapor No: 2012.

TİKA (2013). **Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2013.** Ankara: TİKA. Rapor No: 2013.

Ulutaş, Ufuk, Can Acun, Gülşah Neslihan Akkaya, Sabrien Amrov, Muhittin Ataman, Nedim Emin, Mehmet Uğur Ekinci, Kılış Buğra Kanat, Muhammet Koçak, Mehmet Özkan, Furkan Torlak (2014). **2013'te Dış Politika.** Ankara ve İstanbul: SETA. Rapor No: 85.

Yıldız, Nurçin (2010). **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2010.** Ankara: TİKA. Rapor No: 2010.

- **Görüşmeler-Mülakatlar**

Enes İbrahim: THP Genel Sekreteri ve Milletvekili, enesibrahim@gmail.com, 16 Aralık 2015

Furkan Çako: Makedonya Devlet Bakanı, cakofurkan@gmail.com, 16 Kasım 2015

H. Yıldırım Ağanoğlu: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda 27 yıldır Araştırmacı, y_aganoglu@yahoo.com, 10 Kasım 2015

3.Elektronik Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2006). **"Başbakan Erdoğan Makedonya'da"** **http://www.hurriyet.com.tr/basbakanerdoganmakedonyada4573985** (Erişim:23.12.2015)

Anadolu Ajansı (2014). **"Türkiye ve Makedonya önemli imkânlara sahip iki ülke"**http://aa.com.tr/tr/politika/turkiyevemakedonyaonemliimkanlarasahipikiulke/98773# (Erişim: 16.12.2015)

Adıyaman, Şeyma (2012). **"Türkiye-Makedonya İlişkileri".** İstanbul: BİLGESAM (Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi)**http://www.bilgesam.org/incele/138/-turkiye-makedonya iliskileri/#.VjoZqDYVjIV**(Erişim: 04.11.2015)

Ağanoğlu (2015). **"Balkanlar'da Türkçe Üzerine"**http://fikircografyasi.com/makale/balkanlardaturkceuzerine(Erişim: 02.12.2015)

Akyol, Taha (1998). **"Makedonya Notları Üsküp"** Milliyet Gazetesi**http://www.milliyet.com.tr/1998/10/03/yazar/akyol.html**(Erişim: 21.11.2015)

Вечер (2010). **"Охрид доби турски конзулат"** **http://vecer.mk/makedonija/ohrid-dobi-turski-konzulat** (Erişim: 14.12.2015)

Biçer, Esra, Büşra Doğru (2013). **"Kuruluşundan Beri Makedonya-Türkiye İlişkileri".** TUİÇ (Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları) Akademi **http://www.tuicakademi.org/kurulusundan-beri-turkiye-makedonya-iliskileri/**(Erişim: 14.11.2015)

Balkan Günlüğü Gazetesi (2010). **"21.YY Başlarında Türkiye-Makedonya İlişkileri Üzerine".http://www.balkangunlugu.com/2010/01/21yy-balarnda-tuerkiye-makedonya-ilikileri-uezerine.html**(Erişim: 21.11.2015)

Balkanski Dom (2009). **"Üsküp'ün Önemi ve Bu Önemin Edebi Yansımaları"** **http://www.balkanskidom.com/showthread.php?t=3936** (Erişim: 23.11.2015)

Balkan İncileri (2015). **"Üsküp Burmalı Camisi tekrar inşa edilsin"** **http://www.balkanincileri.gen.tr/index.php?view=article&catid=42%3Aguncel&id=171%3Aburmali&tmpl=component&print=1&layout=default&page=&option=com_content&Itemid=63**(Erişim: 06.12.2015)

Bogdanovski, Andreya (2015). **"Kumanova Olayları Sonrası Makedonya ve Batı Balkanlarda Artan Aşırıcılığa İlişkin Bir Değerlendirme".** ANALİST USAK'ın aylık strateji dergisi**,** **http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/kumanova-olaylari-sonrasi-makedonya-ve-bati-balkanlarda-artan-asiriciliga-iliskin-bir-degerlendirme**(Erişim: 26.11.2015)

Вечер (2011).**“Условни казни за учесниците во тепачката на Кале”** **http://vecer.mk/makedonija/uslovni-kazni-za-uchesnicite-vo-tepachkata-na-kale**(Erişim: 25.11.2015)

Собрание на Македонија (2002). **“Резултати Од Избор на Пратеници во Собранието на Република Македонија Одржан на 15 Септември 2002 Година”**http://www.sobranie.mk/izbornirezultati330d96fcb869488f9917ee56a6543beb.Nspx(Erişim: 15.12.2015)

Cumhuriyet Gazetesi (2012).“Türkiye’den Makedonya'ya Askeri Yardım”.**http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/388606/Turkiye_den_Makedonya_ya_askeri_yardim.html**(Erişim: 24.11.2015)

Daily Macedonia (2015). **“Партија за движење на Турците: Сите заедно да ги вратиме демократските вредности”** **http://daily.mk/makedonija/partija-dvizhenje-turcite-zaedno-vratime-demokratskite-vrednosti**(Erişim: 23.12.2015)

Deutsche Welle (2008). **“Balkanlar’da istikrar için AB’ye katılım hızlanmalı”**http://www.dw.com/tr/balkanlardaistikrari%C3%A7inabyekat%C4%B1l%C4%B1mh%C4%B1zlanmal%C4%B1/a3309073(Erişim: 16.12.2015)

Dnevnik (2015). **“Во Кочани се отвори најголемата фабрика за ориз во Македонија”** **http://www.dnevnik.mk/default.asp?ItemID=61D235833005C04F83021CAB0387C6E3**(Erişim: 01.12.2015)

Dünya Bülteni (2011). **“Üsküp Kalesi’nde kilise inşası durdurulsun”.**http://www.dunyabulteni.net/servisler/haberYazdir/147880/haber (Erişim: 25.11.2015)

Dünya Bülteni (2015). **“Makedonya’dan isim değiştirme yalanlaması”**http://www.dunyabulteni.net/dunya/349329/makedonyadan-isim-degistirme-yalanlamasi(Erişim: 23.12.2015)

Димовска, Ангелина (2014**). “Ќе заврши ли „Скопје 2014“ во 2014та?”** **http://www.novamakedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=11114747433&id=16&setIzdanie=23072**(Erişim: 06.12.2015).

Ekinci, Muzaffer Uğur (2015). **“İstikrarsızlaşan Makedonya ve Arnavut Faktörü”.**Al Jazeera Turk Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, **http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru** (Erişim: 26.11.2015)

Elbeye, Murat (2015). **“1999 Kosova Krizi ve NATO Müdahalesi”.**TUİÇ Akademi, **http://www.tuicakademi.org/mehmet-nizam-199-kosova-krizi-ve-nato-mudahelesi/**(Erişim: 15.11.2015)

Fortune Türkiye (2014). **“Makedonya-Türkiye ilişkilerinde ikinci sırayı bile kabul etmem”** **http://www.fortuneturkey.com/makedonya-turkiye-iliskilerinde-ikinci-sirayi-bile-kabul-etmem-5034#popup**(Erişim: 14.12.2015)

Güder, İlkay (2015). **“Başbakan Yardımcısı Akdoğan AA'nın Üsküp ofisini açtı”** **http://aa.com.tr/tr/dunya/basbakan-yardimcisi-akdogan-aanin-uskup-ofisini-acti/469592**(Erişim: 08.12.2015)

Halimi, Erdoğan (1997). **"Makedon Polisin Büyük Ayıbı".**http://www.aksiyon.com.tr/dunya/makedon-polisin-buyuk-ayibi_502804(Erişim: 15.11.2015)

Haber vaktim (2011). **"Erdoğan Makedonya Konuşması"** http://www.habervaktim.com/print.php?type=1&id=203347(Erişim: 14.12.2015)

Hürriyet Gazetesi (2001). **"Sezer'in TBMM'deki Konuşması".**http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=19054(Erişim : 18.11.2015)

Hürriyet Gazetesi (2004). **"48 ülke lideri, dünya başkenti İstanbul'da"** http://www.hurriyet.com.tr/48ulkelideridunyabaskentiistanbulda236994(Erişim: 16.12.2015)

Hürriyet Gazetesi (2006). **"TSK'nın Uluslararası Görevleri".**http://www.hurriyet.com.tr/tsknin-uluslararasi-gorevleri-5036108(Erişim: 24.11.2015)

Hürriyet Gazetesi (2007). **"Abdullah Gül Üsküp'te"**http://www.hurriyet.com.tr/abdullahguluskupte6169824(Erişim: 16.12.2015)

Hürriyet Gazetesi (2015). **"Makedonya'da hükümeti protesto eden 100 bin kişi sokaklara döküldü".**http://www.hurriyet.com.tr/makedonyada-hukumeti-protesto-eden-100-bin-kisi-sokaklara-dokuldu-29034270(Erişim: 27.11.2015)

Нова Македонија (2010). **"Милион долари од Турција за АРМ".**http://daily.mk/makedonija/milion-dolari-od-turcija-za-arm(Erişim: 25.11.2015)

İhlas Haber Ajansı (2008). **"Erdoğan, Makedon bakanı kabul etti"** http://www.iha.com.tr/habererdoganmakedonbakanikabuletti38372/(Erişim:16. 12.2015)

İhlas Haber Ajansı (2012). **"Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Makedonya Dışişleri Bakanı Nikola Poposki ile görüştü".**http://www.iha.com.tr/istanbulhaberleri/bakandavutoglumakedonyadisisleribakaniilegorustuistanbul251786/(Erişim: 13.12.2015).

Lider (2014). **"Ердоган : Турција секогаш ќе биде на страната на Македонија, Грција не е во право".** http://lider.mk/2014/05/12/erdogan-turcija-sekogas-kje-bide-na-stranata-na-makedonija-grcija-ne-e-vo-pravo/(Erişim: 14.12.2015)

Makedonya İslam Birliği (2012). **"Makedonya'da Türkler".**http://www.islamskazaednica.com/forum/topic/4221makedonyadatuerkler/(Erişim: 24.10.2015)

Makhaber (2015). **"Enes İbrahim Meclis'te Türkçe Konuştu"**http://makhaber.net/?p=103(Erişim: 15.12.2015)

Milliyet Gazetesi (2005). **"Ramstore Vardar Ovası'nda".** http://www.milliyet.com.tr/2005/10/03/ekonomi/aeko.html(Erişim:01.12.2015)

Milliyet Gazetesi (2011). **"ABD Kosova'daki üssünü Türkiye'ye bırakıyor".**http://www.milliyet.com.tr/abd-kosova-daki-ussunu-turkiye-ye-birakiyor/dunya/dunyadetay/06.05.2011/1386604/default.htm(Erişim: 17.11.15)

Milliyet Gazetesi (2012). **"Cevahir'den Makedonya için 300 milyon Euro'luk rezidans".** http://www.milliyet.com.tr/cevahir-den-makedonya-icin-300-milyon-eurolukrezidans/ekonomi/ekonomidetay/18.07.2012/1568457/default.htm(Erişim :01.12.2015)

Milliyet Gazetesi Haber Portalı (2014). **"Makedonya Cumhuriyeti Başkanı Gruevski Eskişehir'de".**http://www.milliyet.com.tr/makedonya-cumhuriyeti-basbakani-gruevski-eskisehir-yerelhaber-383614/Erişim: (29.11.2015)

Milliyet (2015). **"Türkiye-Makedonya Dostluk Buluşması"** http://www.milliyet.com.tr/turkiye-makedonya-dostluk-bulusmasi-ankara-yerelhaber-671912/(Erişim: 12.12.2015)

Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (2014). **"Başbakan Gruevski; Avrupa'ya Açılmak İstiyorsanız Makedonya'ya Gelin".**http://www.mtso.org.tr/j3t/index.php/hizmetlerimiz/10blog/haber/407basbakan-gruevski-avrupa-ya-ac-lmak-istiyorsan-z-makedonya-yagelin(Erişim:29.11.2015)

МЦМС: (Македонски Центар за Меѓународона Соработка: Uluslararası İşbirliği İçin Makedon Merkezi) (2009). **"Прибежиште Македонија - Македонски центар за меѓународна соработка".**http://mcms.org.mk/mk/za-nas/nasataistorija/12001999godinanaitnioperaciiprebezistemakedonija.html(Erişim: 16.11.2015)

Musai, Semra (2015). **"Скопје 2014 тројно поскап од навеното?"**http://alsat.mk/News/206042/skopje2014trojnoposkapodnavenoto(Erişim: 06.12. 2015).

Özgür Medya (2011). **"Üsküp Kalesi'nde meydana gelen kavgada 8 kişi yaralandı".**http://erdemahmet.blogspot.com.tr/2011/02/uskup-kalesinde-meydana-gelen-kavgada-8.html(Erişim: 25.11.2015)

Република Македонија Министерство за Надворешни Работи (2015). **"Дипломатски односи со Република Турција".**http://www.mfa.gov.mk/index.php/mk/82-2014-03-19-12-37-46/bilateralni-odnosi/sosedstvo/249-sosedstvo-turcija(Erişim: 03.11.2015).

Република Македонија Министерство за Надворешни Работи: Makedonya Dışişleri Bakanlığı (2014). **"Дипломатски односи со Република Турција".**http://www.mfa.gov.mk/index.php/mk/82-2014-03-19-12-37-46/bilateralni-odnosi/sosedstvo/249-sosedstvo-turcija(Erişim:15.11.2015)

Salih, Eyüp (2010). **"Makedonya'daki Tarikatlar, Silsileleri, Maneviyat Büyüklerinin Hayatları ve Hizmetleri".**http://www.balturk.org.tr/makedonyadakitarikatlersilsilelerimaneviyatbuyuklerinin-hayatlari-ve-hizmetleri/.(Erişim:12.10.2015).

Salih, Eyüp (2011) **"Makedonya'da Türk Demokrat Partisi Üsküp Kalesinde'ki Olaylardan Rahatsız"** Doğan Haber Ajansı,http://www.haberler.com/makedonya-da-turk-demokrat-partisiuskupkalesinde-2539038-haberi/(Erişim: 25.11.2015)

Selmanov, Bülent (2013). **"Makedonya yeni kimlik arayışında"** http://www.trtturk.com/haber/makedonyayenikimlikarayisinda52592.html(Erişim: 06.12.2015)

The Guardian (2015). **"Macedonian PM open to dialogue on name dispute to end 24-year row with Greece"**http://www.theguardian.com/world/2015/dec/16/macedoniaopentochangingitsnametoend24yeardisputewithgreece(Erişim: 17.12.2015)

Tikit, Özcan (2012). **"İnat heykelleri"**http://www.haberturk.com/yazarlar/ozcantikit/806744inatheykelleri(Erişim:06.12.2015)

TİKA (2014). **"Makedonya'da Türkçe Eğitim Bayramı Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun Teşrifleriyle Kutlandı"**http://www.tika.gov.tr/tr/haber/makedonya_da_turkce_egitim_bayrami_basbakan_ahmet_davutoglu_nun_tesrifleriyle_kutlandi-14509(Erişim: 11.12.2015)

Tokmakoğlu, A. Buğra (2014). **"Duygusuz heykel şantiyesi Üsküp"**http://www.anlikbirikimlerintoplami.com/duygusuz-heykel-santiyesi-uskup/(Erişim: 07.12.2015.)

Tursab (2012). **"Balkan Barışı – Geçmişten Ders Alarak Gelecek Vizyonu Oluşturmak"**http://www.tursab.org.tr/tr/tursabdanhaberler/baskandan/balkanbarisigecmistendersalarakgelecekvizyonuolusturmakbasliklibirkonferans_7193.html(Erişim: 14.12.2015)

Tümer, Didem Özel (2014 (a)). **"ABD ve Türkiye ile işbirliği güven veriyor"** http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/abd-ve-turkiye-ile-isbirligi-guven-veriyor(Erişim: 09.12.2015)

Tümer, Didem Özel (2014 (b)). **"Makedonya'nın istikrarı Balkanlara katkıda bulunur"**http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/makedonyanin-istikrari-balkanlara-katkida-bulunur(Erişim: 30.11.2015)

Tümer, Didem Özel (2014c).**"Üsküp'e 'destek' ziyareti"** http://www.aljazeera.com.tr/aljazeeraozel/Uskupedestekziyareti(Erişim: 08.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Üsküp Büyükelçiliği (2012). **"Türkiye-Makedonya İlişkileri".**http://skopje.emb.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=167382(Erişim: 14.11.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2010).**"No: 249, 9 Kasım 2010, Türkiye'nin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Dönem Başkanlığı'nı Devralacak Olması Hk."** http://www.mfa.gov.tr/no_-249_-9-kasim-2010_-turkiye_nin-avrupa-konseyi-bakanlar-komitesi-donem-baskanligi_ni-devralacak-olmasi-hk_.tr.mfa(Erişim: 21.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı(2012).**"Dışişleri Bakanı Davutoğlu Makedonya ile yakın işbirliğimiz ebediyen sürecektir."**http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-makedonya-ile-yakin-isbirligimiz-ebediyen-surecektir.tr.mfa(Erişim: 14.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2012 (a)).**"Türkiye ve Makedonya arasındaki diplomatik ilişkilerinin tesisinin 20. Yıldönümünde Makedonya Dışişleri Bakanı ülkemizi ziyaret etti"**http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-makedonyaarasindakidiplomatikiliskilerinintesisinin20y%C4%B1ildonumunde-makedonya-disisleri-bakani-ulkemizi-ziyaret-etti.tr.mfa(Erişim: 15.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2014). **"Türkiye - Makedonya İlişkileri".**http://www.mfa.gov.tr/turkiyemakedonyacumhuriyetisiyasiiliskileri.tr.mfa (Erişim: 03.11.2015).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2015 (a)). **"No: 149, 11 Mayıs 2015, Makedonya'nın Kumanova Kentinde Meydana Gelen Son Gelişmeler Hk."** http://www.mfa.gov.tr/no_-149_-11-mayis-2015_-makedonya_nin-kumanova-kentinde-meydana-gelen-son-gelismeler-hk_.tr.mfa(Erişim: 26.11.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2015 (b)). **"Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Makedonya Dışişleri Bakanı Sayın Nikola Poposki ile Ortak Basın Toplantısı, 13 Mart 2015, Ankara"**http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-makedonya-disisleri-bakani-sayin-nikola-poposki-ile-ortak-basin-toplantisi.tr.mfa(Erişim: 15.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2002).**"Makedonya Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski'yi resmi karşılama töreninde yaptıkları konuşma"** https://www.tccb.gov.tr/konusmalariahmetnecdetsezer/1721/7540/makedonyacumhurbaskaniboristrajkovskiyiresmkarsilamatorenindeyaptiklari(Erişim: 16.12.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2005). **"Bulgaristan Varna ziyaretiyle ilgili açıklama"** http://tccb.gov.tr/basinaciklamalariahmetnecdetsezer/1720/6656/bulgaristanvarnaziyaretiyleilgiliaciklama.html(Erişim: 16.12.2015)

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012). **"TBMM Başkanı Cemil Çiçek Makedonya'da"**https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=121788(Erişim: 14.12.2015)

Türkiye Gazetesi (2005). **"Makedonya'ya Yunan ayıbı!.."**http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a239808.aspx(Erişim: 16.12.2015)

Türkkan, Lütfü (2014). **"Lütfü Türkkan Genel Kurul Makedonya'da yaşayan Türkler hakkında konuşma. 18.11.2014"** https://www.youtube.com/watch?v=KKh3VD7Bi7g&spfreload=10(Erişim: 23.12.2015)

TMPO (2013). **"Да се депортираат назад на Косово бегалците кои дојдоа 1999"**http://tmromk.weebly.com/1044107210891077107610771087108610881090108010881072107210901085107210791072107610851072105010861089108610741086-10731077107510721083109410801 0/-1999(Erişim: 16.11.2015)

Ulusal Kanal (2015). **"Sırp siyaset uzmanı Duşan Prorokoviç Makedonya'daki karışıklığı değerlendirdi".**http://www.ulusalkanal.com.tr/dunya/sirp-siyaset-uzmani-duan-prorokovic-makedonya-daki-karisikligi-degerlendirdi-h60248.html(Erişim: 26.11.2015)

USAK (ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU), (2012). **"Makedonya: Bir Ülkenin Varlık Mücadelesi".**http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=11&cat=324#.VkcoJDYVjIU(Erişim: 14.11.2015)

USAK (2013). **"Türkiye'nin Balkanlardaki Rolünü Yeniden Düşünmek"** http://www.usak.org.tr/print.php?id=1415&z=3(Erişim: 14.12.2015)

Vatansever, Muzaffer (2011). **"Ortadoğu'daki Kriz Balkanlara Sıçrar Mı?".**Analist Dergisi http://www.analistdergisi.com/sayi/2011/04/ortadogu-daki-kriz-balkanlara-sicrar-mi(Erişim: 25.11.2015)

Yaşın, Gözde Kılıç (2015). **"Makedonya'da Kumanova Baskını Nedir, Ne Değildir?".**21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**,** http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2015/05/16/8194/makedonyada-kumanova-baskini-nedir-ne-degildir(Erişim: 26.11.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2012 (a)). **"Ramstore şubelerini çoğaltıyor".**http://www.yenibalkan.com/ekonomi/ramstore-subelerini-cogaltiyor-h723.html(Erişim: 01.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2012 (b)). **"Makedonya Ordusuna Türkiye'den Hibe".**http://www.yenibalkan.com/makedonya/makedonya-ordusuna-turkiyeden-hibe-h749.html (Erişim: 24.11.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2012 (c)). **"Büyükelçi Sökmensüer İvanovski'nin Açıklamasını Değerlendirdi".** http://www.yenibalkan.com/gundem/buyukelci-sokmensuer-ivanovskinin-aciklamasini-degerlendirdi-h736.html(Erişim: 03.12.2015).

Yeni Balkan Gazetesi (2012 (d)). **"Üsküp'ün Dördüzlerinin Temelleri Atıldı".** http://www.yenibalkan.com/gundem/uskupun-dorduzlerinin-temelleri-atildi-h240.html(Erişim: 01.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2012 (e)). **"Ohri Çerçeve Anlaşmasının 11. yılı Kutlanıyor"** http://www.yenibalkan.com/gundem/ohri-cerceve-anlasmasinin-11-yili-kutlaniyor-h381.html(Erişim: 17.11.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2013 (a)).**"Üsküp Kalesi Ziyarete Açıldı"** http://www.yenibalkan.com/makedonya/uskup-kalesi-ziyarete-acildi-h1360.html (Erişim: 25.11.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2013 (b)). **"Eskişehir'de Makedonya Fahri Konsolosluğu Açıldı"** http://www.yenibalkan.com/gundem/eskisehirdemakedonyafahrikonsolosluguacildih1867.html(Erişim:01.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2014 (a)).**"Atatürk'ün Babasının Evi Açıldı".**http://www.yenibalkan.com/gundem/ataturkun-babasinin-ani-evi-acildi-h2379.html. (Erişim: 14.10.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2014 (b)). **"Türkiye'den, Makedonya Ordusuna Hibe Yardımı".** http://www.yenibalkan.com/gundem/turkiyeden-makedonya-ordusuna-hibe-yardimi-h2860.html (Erişim: 25.11.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2014 (c)).**"Gostivar'da Uluslararası Vizyon Üniversitesi açıldı".** http://www.yenibalkan.com/egitim/gostivardauluslararasivizyonuniversitesiacildih2989.html(Erişim: 11.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (a)). **"Atatürk Manastır'da Anıldı".**http://www.yenibalkan.com/gundem/ataturk-manastirda-anildi-h3303.html (Erişim: 23.10.2015).

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (b)) : **"Mültecilerin Zorlu Mücadeleleri Devam Ediyor".**http://www.yenibalkan.com/makedonya/multecilerin-zorlu-mucadeleleri-devam-ediyor-h4036.html(Erişim: 24.10.2015).

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (b)).**"Türkiye'den Makedonya'ya Askeri Yardımlar Devam Ediyor".**http://www.yenibalkan.com/gundem/turkiyeden-makedonyaya-askeri-yardimlar-devam-ediyor-h4196.html.(Erişim: 23.10.2015).

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (c)). **"Koçana'da Türk Pirinç Fabrikası Açıldı"** http://www.yenibalkan.com/ekonomi/kocanada-turk-pirinc-fabrikasi-acildi-h5085.html(Erişim: 17.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (d)).**"Başbakan Davutoğlu Makedonya Anılarını Unutmuyor"** http://www.yenibalkan.com/gundem/basbakan-davutoglu-makedonya-anilarini-unutmuyor-h3592.html(Erişim: 08.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (e)). **"Cumhurbaşkanları Erdoğan ve İvanov Paris'teGörüştü"** http://www.yenibalkan.com/gundem/cumhurbaskanlarierdoganveivanovparistegorustuh5043.html(Erişim:01.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (f)).**"İbrahim: Heykele, 100 Bin Türk'ten Fazla Para Harcanıyor"** http://www.yenibalkan.com/gundem/ibrahim-heykele-100-bin-turkten-fazla-para-harcaniyor-h4963.html(Erişim: 14.12.2015)

Yeni Balkan Gazetesi (2015 (g)). **"Makedonya, Afrika Pazarına Türk Şirketleriyle Girmek İstiyor"**http://www.yenibalkan.com/ekonomi/makedonya-afrika-pazarina-turk-sirketleriyle-girmek-istiyor-h3353.html(Erişim: 10.12.2015)

Yeni Şafak Gazetesi (2015). **"Halep Değil Kumanova".**http://www.yenisafak.com/dunya/halep-degil-kumanova-2140520(Erişim: 26.11.2015)

Yılmaz, Meşküre (2007). **"Makedonya'nın Bağımsızlığı ve Orada Yaşayan Türkler".** 21 Yüz Yıl Türkiye Enstitüsü http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlarvekibrisarastirmalarimerkezi/2007/09/12/966/makedonyanin-bagimsizligi-ve-orada-yasayan-turkler(Erişim: 07.11.2015).

Yunus Emre Enstitüsü (2009).http://uskup.yee.org.tr/tr/yunusemreenstitusu(Erişim: 28.10.2015).

EKLER

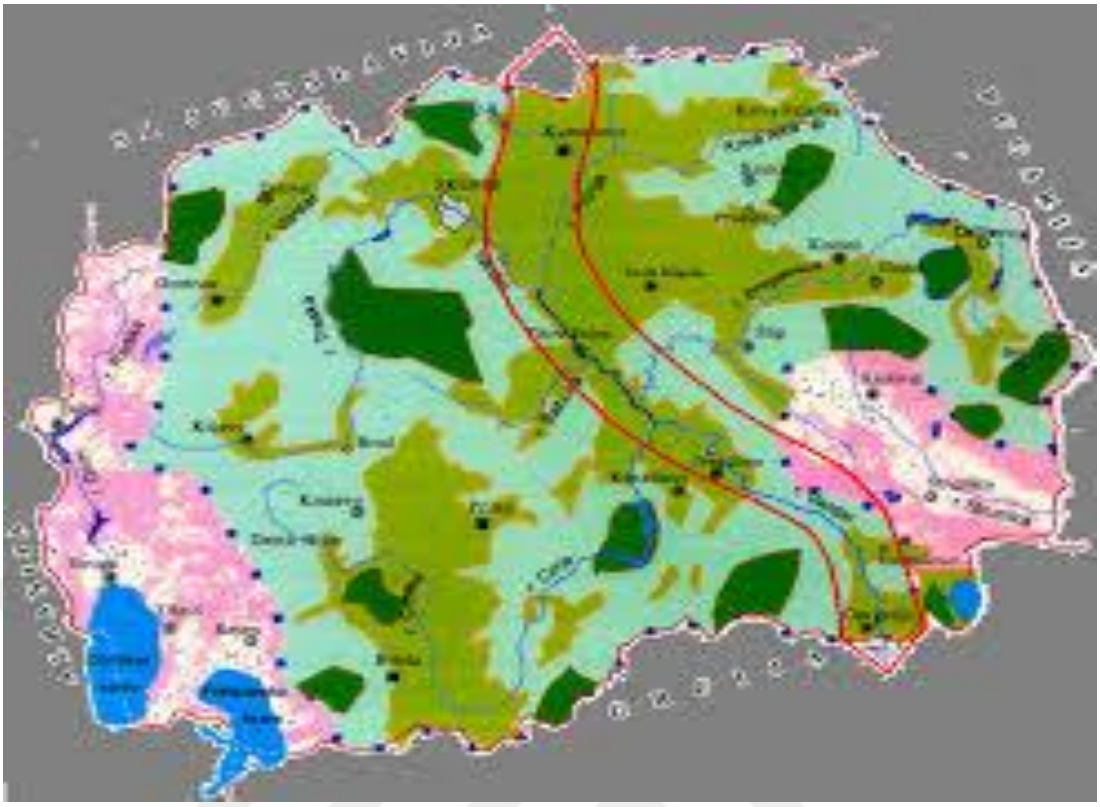


Resim 1: Kiro Gligorov ve Süleyman Demirel[1]

[1] http://www.gettyimages.in/detail/news-photo/leaders-of-the-nato-and-the-euro-atlantic-partnership-news-photo/51604208



Resim 2: Ohri Çerçeve Antlaşması İmzalanırken 13 Ağustos 2001. Soldan Sağa: Arben Caferi; Lypço Gyorgievski; Boris Traykoski, Branko Tsrvenkovski; İmer İmeri



Resim 3: Vardar Vadisi Projesi[2]



Resim 4: Hristiyanlığın 2000'inci anısına inşa edilen Milenyum Hacı[3]

[2]https://www.google.com.tr/search?hl=tr&site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=&bih=&q=varadar+valley+project&btnG=G%C3%B6rselle+ara#btnG=G%C3%B6rselle+ara&imgrc=OsmHMUKlBk74EM%3A

[3]http://www.panoramio.com/photo/54623976



Resim 5: Kumanova Çatışması (http://www.aljazeera.com.tr)



Resim 6: "Üsküp 2014" Projesini Anlatan Bir Resim[4]

[4]http://www.balkaninsight.com/en/article/study-skopje-2%C3%A5aa4-symbolizes-macedonia-s-frustration



Resim 7: "Üsküp 2014" Projesi: Büyük İskender'in Heykeli[5]



Resim 8: Makedonya Parlamentosu[6]

[5] http://www.panoramio.com/photo/69772063
[6] http://www.sitel.com.mk/chetiri-sednici-na-makedonskoto-sobranie



Resim 9: Abdullah Gül ve Branko Tsrvenkovski (4 Mayıs 2008) [7]

[7] http://www.gettyimages.co.uk/detail/news-photo/turkish-president-abdullah-gul-and-his-macedonian-news-photo/80981518

ÖZGEÇMİŞ

Amet DERVİSHEV;

18 Şubat 1989 yılında Makedonya'nın Radoviş belediyesine bağlı Kocaali köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Ortaokulu Radoviş Krste Petkov Misirkov okulunda okudu. Liseyi Radoviş Kosta Susuinov Devlet Lisesi'nde okudu. Lisans eğitimi almak için 2007'de Türkiye'ye geldi. Türkçe ve İngilizce hazırlık gördükten sonra 2009'da İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimi gördü. 2013'te İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler bölümünü başarıyla tamamladı. 2013'te Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim dalında okumaya başladı. 27 Ocak 2016 yılında Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim dalında mezun oldu.